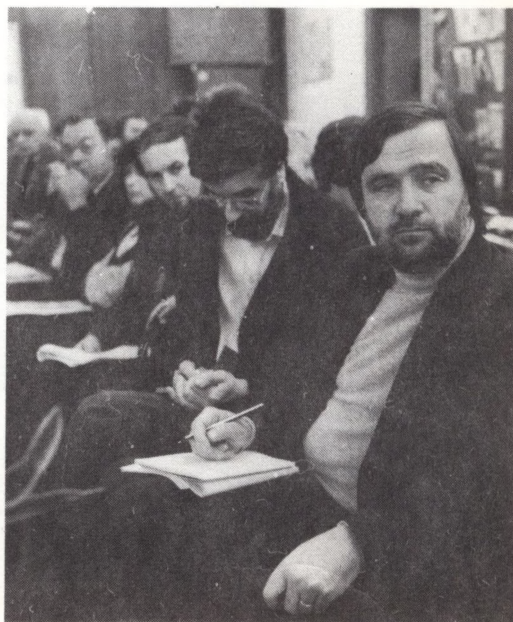

**Az Olvasó népeért mozgalom
III. országos konferenciájának
résztevői Pozsgay Imrének,
a HNF Országos Tanácsa
főtitkárának vitaindítóját
hallgatják
Cikkünket lásd a 60. oldalon
(MTI Fotó —
Petrovits László felvételei)**

34. évfolyam 2. szám
1984. február

K

Könyvtáros

TARTALOM

Jónás Károly	Véleményem szerint	59
	Az Olvasó népért mozgalom másfél évtizede	60
Korompai Gáborné	A hazai sajtófeltárás időszerű kérdései	68
	Kitüntetések	70, 89
Németh S. Katalin	Az egyéni kutatás örömeért. . . Beszélgetés Haiman Györggyel (<i>Beszélgetések a könyvtárról</i>)	71
	Szerkesztői üzenet	74
Ferenczi Zsuzsanna	Tájékoztató feladatok és megoldások (<i>Műhelykérdések</i>)	75
	Kérdezz — felelek	78, 95
Balogh Ferencné	Az Együtt vitája a gyermekkönyvtári foglalkozásokról (<i>Fórum</i>)	79
	Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének novemberi ülései (<i>P. I.</i>)	83
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Tóth Sándorné	Egy prézens olvasóterem másfél esztendeje	84
Mónus Imre	Néhány kérdés, kevés válasz — sok tanulság	87
	Lapozgató	88, 102
	Szervezés technika. K.K.R. (<i>Figyelmébe ajánljuk!</i>)	93
A LAPOKBAN OLVASTUK	Néphadsereg	94
HÍREK		97
LÁTÓKÖR		
Németh József	Könyvtárismertető a közönségkapcsolatokban	98
	A könyv- és könyvtárhasználati pályázat eredményhirdetése	103
A KÖNYVTÁRAK TÖRTÉNETÉBŐL		
	Nem pénzt kérünk, hanem tanácsot. .	104
Varga László	Egri munkáskönyvtárak a gazdasági válság időszakáig	105
Szalay Károly	Würtz Ádám (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	107
Györe Pál	Az emberi tényező (<i>A Könyvtáros kislexikona</i>)	108
Sáráné Lukátsy Sarolta	[A] Kincskereső repertórium 1971—1980 (<i>Bibliográfiák</i>)	111
SAKMAI FOLYÓIRATOK — HÁLÓZATI HÍRADÓK		
		113
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		
		118
A lapunk e számában közölt grafikák Würtz Ádám alkotásai		

Из содержание

15 лет движения «За читающий народ»: 3-ья государственная конференция, состоявшаяся в ноябре 1983 г. (Доклад и рекомендации) (60);
Разговоры о библиотеке. Интервью с типографом, профессором *Дьёрдьем Хаиманом* (71);
Ференци Жужанна: Студенты библиотечного отделения буза в справочно-информационной службе: как они попытались ответить на вопросы читателей (75);
Балог Ференц: Занятия в детской библиотеке (Отчет и оценка спора) (79);
Дьёре Пал: Человеческий фактор. (Малая энциклопедия журнала *Könyvtáros*) (108).

From the contents

Fifteen years of the "For a Reading People" movement: 3rd National Conference, 1983 November (Proceedings and Recommendations) (60);
Talks about the library. Interview with professor *György Haiman*, book designer (71);
Zsuzsanna Ferenczi: How college students of librarianship tried to answer readers' questions in reference services (75);
Mrs. Ferenc Balogh: Programs in the children's library. (Account and evaluation of a dispute) (79);
Pál Györe: The human factor (Little encyclopaedia of the *Könyvtáros*) (108).

Aus dem Inhalt

Anderthalb Jahrzehnt der Bewegung „Für das lesende Volk“. III. Landeskonferenz in November 1983 (Bericht und Empfehlungen) (60);
Gespräche über die Bibliothek. Interview mit *György Haiman*, Buchkonstrukteur, Hochschulprofessor (71);
Zsuzsanna Ferenczi: Informationsaufgaben und -Lösungen. Hochschulstudenten der Bibliothekskunde im Auskunftsdienst: wie versuchten sie zu antworten auf die Fragen der Leser (75);
Frau F. Balogh: Die Beschäftigungen in der Kinderbibliothek. (Bericht und Bewertung einer Diskussion) (79);
Pál Györe: Der menschliche Faktor. (Kleinlexikon der Zeitschrift *Könyvtáros*) (108).

Cikkeink szerzői

Balogh Ferencné, a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa; *Ferenczi Zsuzsanna*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanára; *Györe Pál*, A KG-INFORMATIK ny. szaktanácsadója, *Korompai Gáborné dr.*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtárának tudományos munkatársa; *Mónus Imre*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Németh József* főiskolai hallgató (Szombathelyi Tanárképző Főiskola); *Németh S. Katalin*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Sáráné Lukácsy Sarolta*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Szalay Károly* irodalomtörténész; *Varga László*, a Heves megyei MESZÖV munkatársa.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (847064/09)

Petőfi Nyomda 84/40074 Kecskemét, 1984

Felelős vezető: Ablaka István igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámmal. Előfizetési díj ½ évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Véleményem szerint

JÓNÁS KÁROLY
az Országgyűlési
Könyvtár
osztályvezetője

a budapesti nagykönyvtáraknak az ötnapos munkahétre való áttérése nem kellően összehangoltan, nem elég szervezeten zajlott le. Az új munkarend bevezetésének végső határidejétől (1982. június 30.) több mint másfél év telt el, le kell vonnunk tehát a szükséges tanulságokat. A rendeletek alapján az intézmények önállóan dolgozhatták ki programjaikat, amelyekben egyaránt figyelembe kellett venniük az olvasói igényeket, a könyvtárak dolgozóinak rendelet adta jogait, ellentmondásos érdekeit, a közművelődés és az egyes tudományterületek feladatait, az egész könyvtárügy kötelességének maradéktalan teljesítését. Mindezt önrőből, változatlan feltételek mellett nehéz volt megvalósítani: az áttérés nemegyszer csak valamely fontos alapelv csorbitása vagy háttérbe szorítása árán történhetett meg.

Milyen a jelenlegi helyzetkép? Ha a budapesti nagykönyvtárakban kialakított szombati „menetrend” szerint helybenolvasásra fordítható órák számát (a többi szolgáltatás időhossza még inkább csökkent) összehasonlítjuk a korábbi szám adatokkal – de a szükségletekkel is –, megfigyelhetjük az egyes könyvtárakra nehezedő terhek aránytalan eloszlását. Az áttérés előtt a 13 legfontosabb budapesti nagykönyvtár közül csak 7–8 fogadta az olvasókat szombat délutánonként, s ez a tény már akkor is jelentékeny többletterhet rótt némelyikre. Az ötnapos munkahét bevezetése fokozta a nehézségeket, hiszen a Központi Statisztikai

Hivatal könyvtára teljesen kiállt a sorból, s gyakorlatilag a Műegyetemi Könyvtár, valamint az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szintén ezt tette, hiszen a csúcsidőben, szombaton zárva tart. Ötven százalékkal csökkent a Gorkij Könyvtár nyitvatartási ideje, az Országos Széchényi Könyvtár pedig (egyéb, ismert körülmények miatt) még többel, s csaknem valamennyi nagykönyvtár szűkítette nyitvatartási idejét. A szombat délután üzemelő könyvtárak egy része is csak részlegesen működik, vagy csak bizonyos speciális érdeklődésű olvasói rétegeket szolgál ki: az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár a műszaki érdeklődésűeket, az Akadémia könyvtára a tudományos kutatókat. Az Egyetemi Könyvtárban a raktári szolgálat 13, a folyóirat-olvasás pedig 14 órától szünetel. Az OSZK, a KSH, a Gorkij, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára és az OPKM teljes vagy részleges kiesése miatt — ez nyilvánvalóan az olvasókat sújtja elsősorban — a társadalomtudományi dokumentumokban gazdag könyvtárakra (például az Országgyűlési Könyvtárra) gyakran elviselhetetlen nyomás nehezedik, amelyet csak nagy erőfeszítés árán lehet leküzdeni — olykor a színvonal rovására.

A könyvtári szolgáltatások mennyisége és színvonala tehát csökkent, miközben az emberek, olvasók szabad ideje — s részben könyvtár iránti szükséglete is — nőtt. E helyzetben több, a saját szolgáltatásaiért országos felelősséggel felruházott könyvtár békésen pihen babérjain az ötnapos munkahét jogi asztalánál, felügyeleti szervükkel — semmi nem mutat az ellenkezőjére — boldog egyetértésben. Ugyanakkor az addig is megterhelt, most pedig a megnövekedett olvasói ostromot fogadó, de semmilyen erkölcsi és anyagi elismerésben nem részesülő könyvtárak és dolgozóik nehezen tudnak megbirkózni tetézett feladataikkal.

Ezen a helyzeten változtatni kell: hogy előbbre lépjünk, a könyvtáraknak és felügyeleti szerveiknek egyaránt bőven van tennivalójuk!

Az Olvasó népért mozgalom másfél évtizede

A mozgalom 1983. november 21—22-én Gárdonyban rendezte III. országos konferenciáját, amelyen Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára tartott vitaindító előadást. Mostani számunkban — csekély rövidítéssel — közöljük a Hazafias Népfront Olvasó népért mozgalmi munkabizottsága által a konferenciára készített beszámolót, a tanácskozásra pedig következő számainkban térünk vissza.

Juhász Róbert, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának osztályvezetője a konferencia megnyitójában meleg szavakkal emlékezett meg a tragikusan elhunyt Fábrián Zoltánról, az olvasómozgalmi munkabizottság fíradhatatlan elnöke-ről, s bejelentette, hogy utódjául, a tisztséggel járó feladatok ellátására az Országos Tanács titkársága Fekete Gyula íróat, a Magyar Írók Szövetségének alelnökét kérte fel, aki a megbi-
zatást el is fogadta.

Az Olvasó népért mozgalmat a gazdaságot és társadalmat megpezdítő évek szülték a hatvanas esztendőök második felében. A kor realizmusa tükröződött a mezőszentgyörgyi kiáltvány szavaiban: „Több évtizedig tartó emberformáló munkára vállalkozunk, amely napról napra megújuló leleményt és szívósságot követel mindazoktól, akik szolgálatába szegődnek.” A célok ma is időszerűek, a mozgalom tehát ugyanazokat a szükségleteket elégíti ki, mint annak idején — legfeljebb nehezebb körülmények között.

Az azóta eltelt másfél évtized tapasztalatai igazolják: leleményre és szívósságra valóban szükség van — és időre is. Tárgított az olvasómozgalom hatókörén a nyíregyházi első tanácskozás — Fábrián Zoltán szavaival — a lelemény felszabadításával, s Darvas József is ott fogalmazta meg először, hogy az Olvasó népért mozgalom gerince és szervezője lehet a népfrontmozgalom sokoldalú kulturális tevékenységének.

A második országos tanácskozás „az alkalmoszerű akcióktól a folyamatos munkálkodás

felé” törekedve — a munkás- és parasztmozgalmak hagyományaiból merítve — újra felfedezte az olvasókörök történelmi szerepét, s feladatainak középpontjába állította a mai viszonyaink közötti olvasókörök, kisközösségek életre segítését, működésük támogatását.

A mostani, harmadik tanácskozás legfontosabb célja, hogy az olvasómozgalom egyes területein megfelelő módszerek, hatékony, eredményes munkastilus megkereséséhez, kialakításához segítsen.

Mindenekelőtt számot kell vetnünk azzal a valósággal, amelyben élünk: a magyar nép jelenlegi társadalmi, gazdasági és kulturális állapotával. Bármily nemesek is céljaink, bármily világosak is feladataink, megvalósításuk, teljesítésük igazi lehetőségeit és módját elsősorban nem a magunk vágyai s nem a különféle elképzelések és határozatok, hanem a gyakorta igen csak kiméretlenül érvényesülő realitások szabják meg.

I. Tapasztalatok, tanulságok — töprengések

Az említett realitások között elsőként a *könyvkiadás helyzetéről* kell szólnunk, hiszen csak azt lehet olvasni, amit kiadnak.

Tartalmi szempontból a *könyvkiadás* korszerűbbé vált, az igényeket differenciáltabban elégítette ki, teret adott az egész magyar irodalomnak, szélesebb körben kapcsolódott be a külföldi kulturális és tudományos élet értékeinek a megismertetésébe. A kiadói alkotóműhelyek — nagyfokú önállóságot élvezve — a korábbinál aktívabb közvetítő és szervező szerepet vállaltak(...) A tudományos, szakmai és ismeretterjesztő műveknek a korábbinál intenzívebb publikálásával hozzájárultak a tudomány társadalmi szerepének fokozásához, eredményeinek széles körű népgazdasági hasznosításához, az általános és a szakmai művelt-

ség emeléséhez. A magyar és a külföldi kultúra értékes alkotásait nagy példányszámban tették hozzáférhetővé. Bővült a *gyermek- és ifjúsági könyvek* választéka, bár egyes életkori csoportok vonatkozásában hiányok tapasztalhatók. Különösen nem lehetünk elégedettek az iskolába még nem járó és a kisiskolás gyerekeknek szánt könyvek tartalmi és esztétikai színvonalával.

Azt is tapasztalhatjuk, hogy a példányszám megállapítása még mindig nem felel meg az igényeknek. Ennek következménye az is, hogy a standard (legfontosabb) művek nem mindig kaphatók, pedig ezek az alpműveltség megszerzéséhez fontosak, és ezért mindenkor hozzáférhetőnek kellene lenniük. Bizottságunk egyik munkacsoportja elkészítette a standard kiadványok jegyzékét, azt javaslataival eljuttatta az illetékesekhez, de erre választ még nem kaptott.

Az utánnomások ügye, a raktározás gondjai, a hosszabb távra gondolkodó kiadói gazdálkodás, illetve a dotációs politika kérdései eddig nagyrészt megoldatlanok. Megütöközést váltott ki, hogy egyes esetekben még érdeklődésre számot tartó kiadványok kerülnek zúzába.

Bár elsőként a könyvkiadásról szoltunk, hangsúlyozzuk, hogy az Olvasó népért mozgalom nem kizárólag a könyvek olvasásának fontosságát ismeri el. Lényegesnek tartjuk, hogy a lapok, folyóiratok iránti érdeklődés milyen, propagandájuk erősítheti-e az olvasás iránti érdeklődést.

A könyvpropaganda(...) hagyományos eszközei, amelyekkel korábban versenyképes volt, ma már — sajnos — jórészt korszerűtlenek. A legtöbbször tapasztalható baj, hogy a propaganda és a megjelenés nincs mindig összhangban. Ezért kapja a vásárolni szándékozó a kétféle választ: „még nincs”, vagy „már elfogyott”.

A dolog természeténél fogva fontos a tömegkommunikációs eszközök irodalomnépszerűsítő munkája. Lehetőségeikhez mérten korántsem kielégítőek a televízió ilyen irányú adásai. Megszűnt a *Nyitott könyv* című műsor, amelynek hiányát sokan több fórumon is szóvá tették, és amelyet visszaköveteltek — eredménytelenül. A *Stúdió* alkalmanként, rendszertelenül foglalkozik az olvasás ügyével. A könyvreklám-filmek ritkán ötletesek. Sokszor olyan könyvet is hirdetnek, amely már — vagy hosszabb ideig még — nem kapható.

Viszont jó példaként említhetjük a rádió iro-

dalomnépszerűsítő munkáját. Irodalmi osztálya a könyv, az olvasás megszerettetése érdekében a műsorformák egész sorát hozta létre. E műsortípusok — némi egyszerűsítéssel — két nagy csoportra oszthatók. Az elsőbe sorolhatók a kifejezetten könyvnépszerűsítő, a másodikba a kritikai műsorok. Az irodalmi osztály — legtöbbször rádióra átdolgozott formában — rendszeresen műsoron tartja a magyar és a külföldi irodalom klasszikus műveit. Ezeket hangszalag vagy kazetta formájában megvásárolhatóvá kellene tenni (a tanulók, irodalombarát-körök tagjai stb. számára). A rádió emellett arra is törekszik, hogy frissen bemutassa az irodalom új értékeit, mindenekelőtt a szocialista, humanista fogantatású és mondánivalójú alkotásokat. A *Gondolat*, a *Kilátó*, a *Társalgó*, a *Fiatalok stúdiója*, a *Tövis és virágok* című műsorok profiljuknak megfelelően igyekeznek felkelteni az érdeklődést író és irodalom, könyv és olvasás iránt. A jelentősebb új könyveket önálló, nagyobb időtartamú műsorokban mutatja be az osztály: a magyar műveket a *Könyvpremier*, a külföldi alkotásokat a *Lapozgató*. Hasznosak és népszerűek az irodalmi osztály nyilvános, közönség jelenlétében felvett műsorai is. Örvedetes, hogy a művelődéspolitikai és az ifjúsági rovat szintén sokat tett az olvasás ügyéért.

A könyvek, az olvasás népszerűsítését szolgálják a különféle könyvünnepek, akciók. Nem is eredménytelenül. Ám egyre többször hangzik el az meggondolandó vélemény: vajon a kevesebb nem több, nem jobb lenne-e? Az Olvasó népért mozgalmi munkabizottság csökkentő javaslatai a könyvhetek, -hónapok „gazdái” körében nem váltottak ki helyeslő visszhangot.

Olvasni csak akkor lehet a kiadott könyvet, ha el is jut az érdeklődőhöz. A *könyvterjesztésről* sok szó esik manapság a nyilvánosság előtt is. Hol gondjaikról nyilatkoznak az illetékesek, hol a — nyilván ezekből származó — bírálatokra kell válaszolniuk. Kétségtelen, hogy minden erőfeszítése ellenére a könyvterjesztésre még mindig a nehézkesség a jellemző. Nem lehetünk elégedettek a könyvkereskedelmi hálózat fejlődésével. Nem elsősorban az új egységek számát tartjuk kevésnek (bár a kis településeken az ÁFÉSZ-boltok könyvkinálata ugyancsak szegényes), hanem arra kell figyelniük, hogy a régi könyvesboltok már képtelenek befogadni a nyomdákban érkező könyveket, nem tudnak vásárlóik számára kellemes, kulturált környezetet teremteni.

A példányok elosztása is sok panaszra ad okot, főleg a túlzott elaprózódás miatt. Gyakran éppen oda nem kerülnek el a könyvek, ahol amúgy is a legkörülményesebben lehet könyvhöz jutni. Kérdéses továbbá, hogy a könyvterjesztők jól ismerik-e az egészséges olvasói igényeket, és megfelelően tudnak-e foglalkozni a vásárlókkal?

Ezeket a hézagokat szeretné áthidalni, és a mozgalmi jelleget akarja erősíteni az a többször, többfelé elhangzó kívánság: alakuljon olyan *könyvbarát-szervezet*, mely — nem kiadónként, hanem közösen — nyilvántartott tagsággal, folyamatos és személyre szóló tájékoztatással, illetménykötetekkel, fizetési könyvitésekkel lehetővé tenné minden érdeklődőnek, hogy valóban hozzájusson azokhoz a könyvekhez, amelyeket olvasni szeretne.

Mindezen nehézségek ellenére(...) szinte állandóan nő a könyvkereskedelem forgalma. Igaz, hogy a tiszteletet parancsoló millió forintok emelkedő könyvárakat (és növekvő készleteket is) takarnak, ami azt is magával hozta, hogy a vásárlók jobban válogatnak, bizonyos rétegek csak a legszükségesebb, őket legjobban érdeklő könyveket veszik meg. (...)

Az Olvasó népert mozgalom legfontosabb bázisai a *könyvtárak*. A könyvtári rendszer tárgyi feltételeinek korszerűsödése — minél kisebb településről van szó, annál inkább — túlságosan lassú, messze elmarad a kívánatos-tól. Különösen a gyermekkönyvtárak fejlesztésével vagyunk adósak.

Az Olvasó népert mozgalom szempontjából legfontosabb közművelődési könyvtárak — kevés kivétellel — zsúfoltak, a könyvek kínálása helyett raktározásukra kénytelenek berendezkedni. A kölcsönzésen kívüli szolgáltatások (helyben használat stb.) hátrányt szenvednek. A helyhiány gátolja a könyvtári kiscsoportok megalakítását is. Emellett a könyvtárak társadalmi támogatása csökkenőben van.

A központi könyvtárak szolgáltatásai szintén hiányosak, nehézkesek, hosszadalmasak, és ez a helyi könyvtáros és az olvasó türelmét gyakran próbára teszi, végső esetben meghiúsítja az olvasói igények kielégítését. Ezt még a költségek növekedése is tetézi.

A könyvtári állomány nagyságának növekedése számottevő volt. A vidék és a főváros, illetve az egyes vidékek között azonban agasztoán nagyok az aránytalanságok. Vannak települések, ahol egy lakosra kevesebb mint két kötet könyv jut. A könyvtári állomány szinten tartása évről évre jelentékeny beszer-

zési költségnövekedéssel jár. A ráfordítások tekintélyes részét azonban a könyvek árának növekedése emészti fel. A könyvtárak emelkedése különösen a kis településeken okozott zavart a könyvtárak gyarapításában: egyrészt csökkentette a kínálható választékot, másrészt tervezhetetlenné, kiszámíthatatlanná tette a költségvetés felhasználását.

A közművelődési könyvtárak központi ellátó rendszereinek működése még csak a kezdeti lépéseknél tart, pedig a kisebb településeken és a lakótelepeken a legrosszabbak a feltételek. Még súlyosítja a helyzetet, hogy ezeken a helyeken a könyvtár alapterülete kicsi, kevés a szakképzett könyvtáros, a kölcsönzési idő rövid, és az állomány szegényes. A kisközségekben mind kevesebb az értelmiségi. Ezért egyre ritkábban akad pedagógus vagy más értelmiségi társadalmi munkás a könyvtári feladatok ellátására.

Az olvasókkal való foglalkozás mind a nagy, mind a kis könyvtárakban nem eléggé hatékony. Az előbbieken a könyvtárosok kis száma, az utóbbiakban az alkalmas személyek hiánya teszi nehezebbé a könyvtáros és az olvasó kívánatos kapcsolatának kialakulását, rendszerességét.

Ismeretes az iskolák, különösen az általános iskolák kiemelkedő szerepe az olvasásra nevelés, az olvasóvá válás folyamatában. Nagyon fontos eredményként kell tehát elkönyvelnünk, hogy az új tantervben megszűnt a korábbi egykönyvűség, utat tört az a felismerés, hogy a tanterv eredményes, színvonalas végrehajtása lehetetlen könyvek, könyvgyűjtemények, könyvtárak nélkül.

Ám az iskolai könyvtárak nagyobb része alkalmatlan arra, hogy a nevelő-oktató munka keretében az iskola információs központja, szellemi műhelye legyen. (...) Az iskolai könyvtárak szakszerű működését akadályozza, hogy hiányzik a munka személyi feltétele is, az erre a munkára felkészült pedagógus.

Az iskolai könyvtárak az utolsó néhány évben az átlagosnál gyorsabb ütemben fejlődtek, elmaradásuk mégis szembeszökő. Számos oka van ennek. Mindenekelőtt anyagi okok: például a könyvtár elhelyezési nehézségei és az, hogy az iskolák nem kis részében az állomány gyarapítására szánt összeg nem teszi lehetővé a következetes és tervszerű fejlesztést. A rövid nyitvatartási idő is nehezíti, hogy a tanulók kedvük szerint hozzáférhessenek a könyvtárhoz. A személyi okok sorában említendő a könyvtáros alacsony presztízse (nem egy he-

lyen még ma is a „soron következő” legfiatalabb pedagógusra osztják ki ezt a feladatot) s ennek logikus következményeként a szakképzettség hiánya.

Az Olvasó népert mozgalom életét erősen befolyásolja az a társadalmi háttér, melyet maga mögött, illetve mellett tudhat. A mozgalom életése ugyanis korántsem csupán a Hazafias Népfront dolga, és nem is csak a könyvtárosoké. De talán éppen ebben a tekintetben a legkedvezőbbek a feltételek: a mozgalom egyre inkább érezheti az állam és a tömegszervezetek támogatását, cselekvő segítségét, különösen a Művelődési Minisztérium aktív és hatékony szerepét. De „otthon van” ez a mozgalom a szakszervezetekben, a KISZ-ben, az úttörőszövetségben, a fegyveres testületekben, a szövetkezetekben, az MSZBT-ben is, bár nem hallgatható el, hogy mindennapos művelődési tevékenységükben nem mindig elég eleven az Olvasó népert mozgalom hatása és célja. A különféle szervezetekben és mozgalmakban számos kezdeményezés, igen sok akció született az olvasás érdekében (az Olvasó munkásért, az Olvasó ifjúságért, az Olvasó katonáért, a Barátunk a könyv, a Kell a jó könyv stb.), de kevesebb „olvasópályázat” talán még nagyobb hatású lehetne.

II. Hol tart ma az Olvasó népert mozgalom?

A realitások, a feltételek számbavétele után föltehető a kérdés: hol tart ma az Olvasó népert mozgalom? Tömören válaszolva a kérdésre: előbbre, mint nem is olyan régen gondoltuk volna, de hátrább, mint szeretnénk.

Az okokat kutatva mindenekelőtt a magunk mozgalmi nehézkességéről és lassúságáról kell vallanunk. Érdekes felidézni a hetvenes évek derekát, amikor — kivált a párt 1974-es közművelődési határozata nyomán — országszerre biztató, érzékelhető pezsdülés kezdett kibontakozni a kulturális élet szinte valamennyi szférájában. A körülmények, a feltételek (az anyagiak is) akkor sem voltak a legjobbak, de a jelenleginél jóval kedvezőbbek, s megvolt hozzájuk a széles körű lelkesültség is. Sok minden történt akkor és azóta is az Olvasó népert mozgalom ügyében, csak valahogy lassan és körülményesen haladhattunk előre, sokat szólva, sokat írva, sokat tanakodva és tanácskozva, de a gyakorlatban a szükségésnél és

szándékainknál jóval kevesebbet tudtunk megvalósítani. Nem tudtunk eljutni az emberek nagy sokaságához, az élet mélyebb régióiba. Miközben haladt az idő, sok minden jócskán megváltozott, fölgyorsultak bizonyos folyamatok, az ország életében újabb szakasz kezdődött. Most sokkal nehezebb és bonyolultabb körülmények, kedvezőtlenebb feltételek között kell megoldani számos olyan művelődési problémát, amit korábban kellett volna, és — utólag visszatekintve — könnyebben is lehetett volna. Nem abban volt a hiba, hogy nem tudtuk, mit cselekedjünk, az volt inkább bizonytalan, hogyan tegyük azt, amit kell.

Am az igazsághoz az is hozzá tartozik, hogy a mozgalom érvényesülését és kiteljesedését nehezítették s gátolták egyéb tényezők is: bürokratizmus, helyenként még ma is fellelhető voluntarista gyakorlat, közéleti langyosság stb.

Az emberek sokasága napjainkban jóval kevesebbet fordít művelődésre, olvasásra annál, mint amennyi szerényen számítva is kívánatos volna. Az ötnapos munkahét bevezetésétől azt reméltük, hogy több jut majd a szellemiekben való gazdagodásra, s főként több az olvasásra. Nem így történt. Azt tapasztaljuk, hogy ma a megnövekedett szabad időt nagyon sokan az újabb jövedelmi források szerzésére, különféle keresetkiegészítő tevékenységre fordítják, mert a mai árviszonyok mellett sokak keresete csak így elegendő a megszokott életszínvonal megtartására. A maradék időt meg egyre többen fordítják valamilyen olcsó, híg szórakozásra.

Az is tény, hogy a különféle iskolákból kikerülő új nemzedékek jelentős részének általános műveltsége, olvasottsága és kulturáltsága igen csak sivár.

Megállapítható, hogy a társadalmi rétegek fontossági rangsorolásában, gyakorlati értékrendjében az olvasás, a könyv és általában az iskolán kívüli tanulás, az elmélyült művelődés rangja, tekintélye nem valami nagy.

Minden gond ellenére mégis létezik az olvasó emberek sokasága, a könyvszeretők tekintélyes serege, van „olvasó nép” Magyarországon. S ez a mozgalom valóságos, eleven bázisa, amely mindenképpen nagyobb, mint amekkorához eddig valamilyen közvetlen formában eljutottunk. Szeretnők hinni, hogy azoknak az embereknek a túlnyomó része, akik ma rendszeresen és szívesen olvasnak, akik eljárnak a könyvtárakba és akik gyakran vásárolnak könyvet, valamelyest az Olvasó népert mozgalom hatására teszik ezt.

Mekkora lehet ez a sokaság? Csak sejteni tudjuk, hogy az olvasni tudó népesség majdnem negyede. A dolog természetéből adódik azonban, hogy az olvasó ember „magányos” olvasó. De lemondhatunk-e mindazokról, akik nem tartoznak közéjük? Ők vannak többen s mindenféle, valamennyi néprétegben. Mint arc nélküli tömeget bajosan lehet elérni és megnyerni, csak egyenként, személyenként, illetve azokban a különféle kisközösségekben, amelyekben még minden egyes tagnak neve, arca és személyisége van. Ennek az útjait és módjait mindenképpen meg kell találnunk.

Az utóbbi néhány évtizedben, ha lassan is, folyamatosan változtak az *olvasási szokások*, velük az olvasmányok is. A legszembetűnőbb talán a szak-, illetve az ismeretközlő irodalom előretörése és a szépirodalom bizonyos mértékű visszaszorulása. A könyv egyre inkább felismert információforrás nemcsak a tudományos kutató, a tanár, a mérnök számára, de a mindennapi élethez, a második gazdasághoz, a barkácsoláshoz, a hobby-tevékenységhez, a szabad idő kreatív, egyúttal sokszor anyagi előnyökkel is járó eltöltéséhez. A könyvnek — és általánosabban: a könyvtári szolgáltatásoknak — ilyen értelmű munkaeszközzé válása hasznos. Ráadásul a társadalomtudományi művek iránt is nagymértékben megnövekedett az érdeklődés, és ez mindenképpen örövendetes.

A folyamatnak van azonban kedvezőtlen hatása is. Ez pedig az elég általánosan tapasztalható érzelmi elsívárosodás, a túlzott tárgyiaság, esetenként az anyagi érdekek minden más elé helyezése. Mozgalmunk feladatai közé kell tartoznia az ellene való küzdelemnek, az igaz emberi értékeket hordozó szépirodalmi művek és műalkotások olvastatásának és népszerűsítésének.

Sokan azt állítják, hogy korunk nem kedvez a közösségi életformáknak, azok kibontakozásának, fejlődésének, a kisközösségek létének. Igaz, hogy valóban sokfelé találkozunk a különféle közösségi rendszerek — baráti körök, együttesek, klubok stb. — csoportstruktúrák sorvadásának, nemegyszer válságának a tüneteivel. A helyzet ezen a téren mégsem ilyen feketén egyértelmű. Egyfelől arról van szó, hogy ezen a téren is a gyökeres átrendeződés, a bonyolult átalakulás folyamatai zajlanak, s az új rendszerek, formák még nem forrtak ki. Másfelől az az igazság, hogy még mindig sok igazán jó, fejlett közösség van szerte az országban, sokkal több, mint amennyiről tudunk, s

lehetőségeiben még több, mint ahány működik is. És van számos „alvó” közösség is, amelyeket csupán föl kellene ébreszteni valahogy.

Most is le kell szögeznünk, hogy (...) az olvasás egyike a közösséget alakító és megtartó erőknek.(...) A közösségek létrejöttének és kibontakozásának, eredményes működésének alapfeltételei(...) sorában különösen fontos az úgynevezett közösségteremtő személyiségeknek a szerepe. Az ilyen egyéniségek felfedezése, támogatása egyik kulcskérdése(...) az Olvasó népert mozgalomnak is.

Ezeket a törekvéseket szolgálta a *Művelődő közösségek és az Olvasó népert mozgalom* című módszertani tájékoztatónk is. Ennek fő gondolata, hogy az eredetileg nem művelődési célú közösségeket szintén jó lenne önművelésre serkenteni, könyv- és könyvtárhasználatra ösztönözni.

A mozgalomban különleges szerep, sokrétű feladat hárul magukra az alkotókra — emberi, személyes közreműködésük által is. Számítunk minden íróra, művészre, tudósra, aki hajlandó részt venni a „gondolkodó nép” gyakorlati programjában. Sajnos, e tekintetben sincs minden rendben. Mindenekelőtt az író-olvasó találkozók jelenlegi gyakorlatát volna szükséges megreformálni(...), hiszen oda jutottunk, hogy az eredetileg az írószövetség által meghirdetett mozgalomból mára szinte teljesen elmaradoztak az írók.

A mozgalom eredményei közé sorolható, hogy a népfront országos testületeinek javaslatára sokfelé tartottak olyan tanácskozásokat, amelyeken az Olvasó népert mozgalom eredményeiről és gondjairól, a továbbfejlesztés lehetőségeiről és céljairól tárgyaltak. Különösen gondolatgazdag volt a fővárosi népfrontbizottság által szervezett vitasorozat. Mindenütt megfogalmazódott: az akciók, látványos nagy rendezvények helyett az apróbb, de minőségi munkát jelentő programokat kell szorgalmazni. A figyelem főként a kisközösségekre, a kiscsoportokra, az olvasótáborokra irányult.

Több mint tíz évvel ezelőtt a Fiala Írók Köre a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, a KISZ KB és a Művelődésügyi Minisztérium támogatásával kísérletként szervezte az első *olvasótáborokat*. A kísérlet már lezárult, az olvasótábori forma és módszer kedveltté vált. Nyaranta 100—120 olvasótábor működik az országban.

Az olvasótáborok célja a fiatalok és a felnőttek ön- és társadalmi ismereteinek, cselekvőkészségének és -képességének fejlesztése.

**Juhász Róbert, a HNF Országos Tanácsának
osztályvezetője bevezeti a tanácskozást**

A könyv- és könyvtárhasználat, az olvasás, az irodalom, a művészet, a tudomány eszköz lett ezeknek a céloknak a megvalósításában. Különösen a művelődési egyenlőtlenségek következtében hátrányban levő tehetséges fiatalokkal való társadalmi törődésben vált hatékonnyá ez a forma. A hazánkban élő nemzetiségiek anyanyelvi kultúrájának, művelődésének segítését is szolgálják a nemzetiségi olvasótáborok.

(...)Az utóbbi néhány évben sikerült megszervezni az olvasótábor-vezetők országos felkészítő tanfolyamát, több megye társulva szervezte meg a kiscsoportvezetők továbbképzését. Az Olvasó népert mozgalom országos munkabizottságának tagjai meglátogatják a táborokat, tapasztalataikat összegzik. Ezek figyelembevételével készült el a módszertani útmutató, amely nagy segítséget ad a gyakorlati munkához.

Az olvasótáborok szakmai munkája összességében folyamatosan fejlődik, színesedik, sokrétűbbé válik. A táborvezetők és a kiscsoportvezetők gárdája nagyjából kialakult, munkáját — esetenkénti torzulásoktól eltekintve — egyre jobb eredménnyel végzi.

Kár, hogy az olvasótáborok úgynevezett „utógondozását”, a résztvevők további együttes munkáját nem sikerült általánosan megoldani.(...) A következő években az olvasótáborok számának növelése helyett a munka minőségének javítására kell törekednünk.

A Hazafias Népfront VII. kongresszusát kö-

vetően megalakult az Olvasó népert mozgalmi munkabizottság beszéd- és magatartáskultúrával foglalkozó munkacsoportja. Ez a — főleg nyelvészekből, de könyvtárosokból, népművelőkből, írókból, közösség-szervezőkből is álló — operatív testület elsősorban a közéleti nyelv, a közéleti magatartás, a közéleti beszédstílus érdekében indított harcot a sajtó, a propaganda, a meggyőzés eszközeinek alkalmazásával. A munkacsoport azáltal, hogy az Olvasó népert mozgalom részeként jött létre, egyértelműen bizonyosságot tett amellett: az olvasás, a könyv, a kultúra fejlesztése mellett alkalmas a magatartásforma megújítására, az írott nyelv mellett a beszédstílus (sőt a személyes megjelenés) fejlődésének segítésére is. Ezt a felnőttek (magyar szakos tanárok) és a gyermekek részére szervezett együttes nyelvművelő táborok, a hivatalos nyelv megtisztítását célzó társadalmi együttműködés kezdeményezése, a „Szépen magyarul, szépen emberül” nyelvművelő rovatok megindítása a vidéki sajtó hasábjain egyértelműen bizonyították. Kár, hogy e tevékenységnek a tömegszervezetekkel (úttörőmozgalom, KISZ, szakszervezetek, népfrentbizottságok) és a kisközösségekkel még nem sikerült kapcsolatot találnia, s ezáltal tömeges hatásúvá fejlődnie. Egyebek között ezért is kell több gondot fordítanunk az amatőr vers- és prózamondó körök megszervezésére, működésük támogatására.

Az Olvasó népert mozgalom életében fontos esemény volt, hogy 1979 márciusában — a második konferencia javaslatának megfelelően — megjelent az *Olvasó Nép* című folyóirat első száma. A harmadik konferenciára a lap 17. száma látott napvilágot. Olvasói a könyvtárak látogatói, a Hazafias Népfront és más társadalmi, illetve tömegszervezetek munkatársai, a különféle művelődő közösségek tagjai. A folyóirat 1982-től kezdve a Lapkiadó Vállalat közreműködésével a hírlapterjesztő boltokban is megvásárolható. Most az a soron következő feladat, hogy a megjelenő 6 ezer példányra minél több előfizetőt találjunk. Az Olvasó nép(...) célját illetően az eddig megjelent számokat is szakmai vita kísérte, amely elsősorban az általa betölthető hely pontos megjelölését kutatta. Az észrevételek, javaslatok, bírálatok ismeretében a szerkesztő bizottság arra törekszik, hogy az Olvasó Nép az egyéb könyvszakmai lapok mellett valóban hiánypótló funkciót tudjon betölteni.

Az Olvasó népert mozgalom akcióit, pályázatait, könyvnepszerűsítő eseményeit megfele-

ló színvonalú tömegtájékoztató munka nélkül nem tudta volna megszervezni. A Hazafias Népfrent lapjai — főként a Magyar Nemzet, a Szabad Föld és a Népfrent — megkülönböztetett figyelemmel segítették az olvasómozgalmi kezdeményezéseket. Említésre méltó a Központi Sajtószolgálat közreműködésével megvalósított olvasáspropaganda a vidéki napilapokban. Az olvasómozgalom eredményeit és gondjait figyelemmel kísérte a könyvszakma sajtója is.

Végül szólni kell magáról az Olvasó népert mozgalmi munkabizottságról, mely elsősorban elnökének, *Fábián Zoltán*nak személyes tevékenysége által teremtett eleven mozgásteret a mozgalom továbbfejlődése számára. Fábián Zoltán hiányát sokáig érezni fogjuk: nagy szerepet játszott abban, hogy az Olvasó népert mozgalom megszokottá, „bevetté”, általánosan elismertté váljék az országban. Kiváló

szervezőképességével eleven kapcsolatot létesített a minisztériumokkal és más országos szervekkel. Összefogta a munkacsoportok tevékenységét, irányította az Olvasó Nép szerkesztését, gondoskodott a mozgalom módszertani kiadványairól, tanácskozásokat, tapasztalatsere-értekezleteket szervezett a fővárosban és vidéken, véleményezett és javaslatokat tett a népfrentmozgalom országos vezető testületei számára kiadáspolitikai és olvasómozgalmi ügyekben. Hihetetlen energiával és hittel teremtett személyes kapcsolatot olvasókkal, a könyv és általában a művelődés iránt érdeklődők százaival, ezreivel.

Sajnos, eddig nem tudtuk elérni, hogy az országos munkabizottsággal összhangban a megyékben is mindenütt hatékony és felelős munkabizottságok működjenek. A községegik érrendszerünk már nem, vagy csak alig érzékelhetően jutott el.

A konferencia ajánlásai

Rövidített szöveg, amely az ajánlások bevezetőjét és könyvtárügyi vonatkozásait tartalmazza

„Vannak-e olyan tartalékok, amelyek föltárhatók, mozgósíthatók, realizálhatók az Olvasó népert mozgalomban, a közművelődésben, általában a nép művelődését szolgáló ügyekben? Én azt hiszem, hogy vannak... A társadalom politikai előrehaladásából származhatnak azok a tartalékok, és intézményeink fejlődéséből származhatnak újabb erőforrások, amelyek művelődési célokat szolgálhatnak. Nem elsősorban a pénzforgalmi eszközök gazdagodása útján, hanem az emberek megváltozott magatartása és változó magatartása útján” — hangsúlyozta vitaindító előadásában *Pozsgay Imre*, a Hazafias Népfrent főtitkára az Olvasó népert mozgalom III. országos tanácskozásán Gárdonyban. A kétnapos tanácskozáson igen élénk és termékeny vita alakult ki. A felszólalók áttekintették a mozgalom másfél évtizedes múltját, biztató eredményeit, de a legnagyobb hangsúllyal az olvasási kultúra fejlődését gátló tényezőkkel, körülményekkel s az elkövetkező években vállalható tennivalókkal foglalkoztak.

Sok nyugtalanító jel mutat arra — és ezt külföldi tapasztalatok is igazolni látszanak —, hogy a civilizációs fejlődés, a televízió elterjedése, megnövekedett szerepe a szabad idő felhasználásában, a híg szórakozások tömeghatá-

sa, a „második gazdaság” növekvő időigénye, az anyagias szemlélet érezhető erősödése stb. nem kedvez az olvasási kultúrának. Újabban gazdasági gondjaink hatása is érződik — elsősorban a könyvkiadásban, a könyvtárak ellátásában és fejlesztésében —, s az elkövetkező évek sem biztatnak lényeges javulással.

Mindezeket józanul számba véve a konferencia mégis úgy ítélte meg, hogy az Olvasó népert mozgalom a kedvezőtlen viszonyok közepe is új lendületet kaphat, ha a mindenütt jelenvaló emberi-társadalmi erőforrásokat az eddiginél jobb hatásokkal nyitja meg és kapcsolja be a mozgalom áramkörébe. Ha a meglévő szervezeti keretekre — olykor a tennivágyás légszomjával küzdő szervezetekre — bátrabban épít, ha a kisközösségeknek értelmes, vonzó programot kínál. Ha a sajtószervekkel, kiadókkal, terjesztőkkel és más állami és tömegszervezeti kulturális intézményekkel együttműködve igyekszik szolgálni a mozgalom céljait.

A konferencia a következő ajánlásokat fogadta el:

A Hazafias Népfrent továbbra is fontos — a közművelődést segítő — feladatának tartja az Olvasó népert mozgalom szervezését és koor-

Sudár Iván, az MSZMP Fejér megyei Bizottságának titkára üdvözli a résztvevőket (MTI Fotó — Petrovits László felvételei)

dinálását. Igényli és elősegíti a különféle társadalmi, állami szervek és intézmények együttműködését, s az eddigi tapasztalatok alapján javasolja, hogy az Olvasó népert mozgalomban résztvevők az itt jelzett feladatokra összpontosítsák figyelmüket. A mozgalom az elkövetkező esztendőben akkor tud igazán megújulni, ha az olvasás presztizsének növelésével próbál a művelődést fejlesztve, szemléletet formálva, magatartást alakítva országossá válni.(...)

Allandó, fontos feladatunknak tekintjük, hogy az iskolai és a közművelődési könyvtárak korszerűsödését, fejlődését elősegítsük. A helyi népfrentbizottságok is támogassák működésük objektív és szubjektív feltételeinek javítását.

Az Olvasó népert mozgalom a jövőben is számít a könyvtárosokra, a közművelődési (tanácsai és szakszervezeti) könyvtári hálózatra. Fontosnak tartjuk, hogy a kis településeken, a falvakban, a lakótelepeken a településfejlesztés tervezési időszakában, az alapellátás megtervezésekor a tervezők az olvasást szolgáló intézményekre is gondoljanak.

Az Olvasó népert mozgalom vállaljon ösztönző szerepet annak érdekében, hogy a könyvtárak, a közgyűjtemények könyvbeszerzési kerete a továbbfejlődés igényének megfelelően tartson lépést a könyvtárak emelkedésével.

Tudatosabban foglalkozunk a mozgássérültek, a csökkentlátók, az idős emberek közvetlen könyvtári ellátásának megszervezésével.

A felszabadulás 40. évfordulója előtt érdemes lenne újra indítani a felszabadulási emlékkönyvtár vagy a kiváló könyvtári cím elnyerését segítő mozgalmat.

A Hazafias Népfrent — a városi tanácsokkal együttműködésben — támogassa a könyvtár-építés szükségességének gondolatát. A város-

vagy a községpolitikában nyíltabban kell képviselni a könyvtár, az olvasás ügyét.

Foglalkozzon a mozgalom az óvodai könyvtári gyűjtemények megalapozásával, erősítésével.

A könyvtárügy fejlesztése érdekében a helyi erőforrásokat jobban mozgósítsa a Hazafias Népfrent.

Tisztázni kell az iskolai könyvtárak könyvbeszerzési keretének normatíváit a megváltozott könyvtárpolitika függvényében, a tanulói létszám figyelembevételével.

A mozgalom adjon hangot annak, hogy a könyvtári ellátás elfogadható állami preferenciában részesüljön.

A mozgalom megkülönböztetett figyelemmel kérje, hogy az állami preferálásban a könyvtári hálózaton belül elsősorban az iskolai könyvtárak részesüljenek.

A rendszeresen olvasó munkások száma az elmúlt évtizedben csökkent. Erre a tényre fel kell figyelni, ezen változtatni szükséges. A könyvtári lemorzsolódás megállítása érdekében cselekedni kell.

A betegek könyvtári ellátásáról, az egészségügyi dolgozók könyvtári igényeiről szervezetten, a társadalmi erők megmozgatásával is segítsünk.

A szakszervezeti és a tanácsai könyvtárak a jövőben egyaránt fejlesszék hálózatukat a lakóterületen és a munkahelyen. Mindenütt az a hálózat erősödjék, amely az adott helyen magasabb színvonalon tudja feladatait teljesíteni.

A Hazafias Népfrent támogassa, hogy a lakótelepek mihamarább megfelelő könyvtári, könyvesbolti ellátáshoz jussanak.

A könyvtár és a lakosság viszonyát tovább kell erősíteni. Ebben a kapcsolatban kulcsfontosságú feladatuk lehet a pedagógusoknak. Ennek megvalósulását segítse a mozgalom.

A hazai sajtófeltárás időszerű kérdései

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központtal karöltve 1983. szeptember 21-én a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának olvasótermében konferenciát rendezett a hazai sajtófeltárás időszerű kérdéseiről. A rendezvény szerves folytatása volt annak az 1982. szeptember 15-én tartott szakmai tanácskozásnak (*Könyvtáros*, 1982/12. sz.), amelyen felmerült a repertorizálás új útjainak keresése, a számítógépes módszerek lehetőségeinek felhasználása.

Repertórium számítógép segítségével

A tanácskozás első előadásában dr. Hernádi László, a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárának osztályvezetője az egyedi repertóriumok számítógép segítségével történő előállításánál szerzett tapasztalatokat ismertette. Elmondotta, hogy a gépesített repertorizálási munkában hagyományos elemként megmarad az egyedi címléírások elkészítése, majd ezeket a bibliográfiai leírásokat adatrögzítés után számítógépre viszik, és az a megadott szempontok (program) szerint elvégzi a betűrendezést, a többszörözést és a kiíratást. A Központi Statisztikai Hivatal IBM 370-es számítógépén TEXT-PAC programcsomag segítségével eddig öt repertóriumot és egy bibliográfiát állítottak össze.

Az első kísérlet eredménye 1980-ban jelent meg. Ebben a kiadványban a *Statisztikai Közlemények*, a *Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények*, valamint a *Nemzetgazdasági Szemle* 1861-től 1892-ig terjedő, mintegy harminc évfolyamának anyagát, 1900 tételt dolgoztak fel. (Ismertetésüket l. a *Könyvtáros* 1981/5. számában.) A számítógép segítségével

szerkesztett repertórium két részre tagolódik: szerzői betűrendes részre és KWOC-indexre (a szövegekörnyezetből kiemelt kulcsszavak permutációja a keresőoszlopban). Indexképző ebben az esetben a cím és a szerzők neve volt. Az első kísérlet során nem sikerült megoldani, hogy a gép a szerzők szerinti automatikus szétválogatás közben ne fossza meg a többszerzős cikkeket a társszerzőktől, s emellett, másik problémaként megemlítette az előadó, hogy a KWOC-indexben a szerzők nevét sem írta ki a gép. Ugyanilyen módszerrel készült a *Demográfia (1958—1980)* (*Könyvtáros*, 1982/3. sz.), továbbá a *Megyei és Városi Statisztikai Értesítő*, illetve a *Területi Statisztika (1957—1980)* repertóriumai (*Könyvtáros*, 1983/2. sz.).

Hozzájuk képest nagy előrelépést jelentett a *Magyar Gazdaságtörténeti Szemle Repertóriumának* készítésekor egy újabb adatsoport, a tárgyszavak bevezetése. E kiadványban változatlanul megmaradt a szerzői betűrendes rész, de az automatikus KWOC-index helyébe már a sokkal egységesebb és alakíthatóbb tárgyszavakból képzett keresőoszlop lépett (*Könyvtáros*, uo.).

A tárgyszavas módszer továbbfejlesztésével a közigazgatási bibliográfia (*A magyar közigazgatási irodalom válogatott bibliográfiája 1827—1944.*) készítése közben sikerült megoldást találni a többszerzős könyvekkel kapcsolatos nehézségek kiküszöbölésére, úgy, hogy a szerzői rovatot megszüntették, és a szerzők nevei bekerültek a címvorlatba, valamint a tárgyszavakhoz, tehát a tárgyszavakból állt össze az index. Ilyen módon a gép egyetlen A-tól Z-ig terjedő betűrendes indexet készített, amelynek keresőoszlopában vegyesen fordulnak elő a szerzők nevei és a tárgyszavak. Ezzel a módszerrel a címléírások nem csonkulnak meg, a szerzőség kérdése többszerzős művek esetében is egyértelmű az index minden

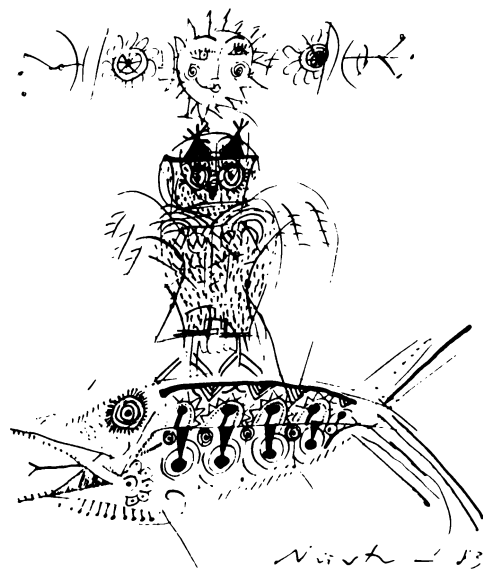
helyén, tehát mind tárgyi, mind szerzői szempont szerint közvetlenül lehet keresni benne. A legújabb összeállításban, a *Közgazdasági Szemle* (1893—1949, a *Nemzetgazdasági Szemle* folytatása) repertóriumában az eddigi eredmények megőrzése mellett visszaállították a szerzői betűrendes részt is, de ezzel — úgy tűnik — az adott programcsomagon belül minden lehetőséget kihasználtak.

Annak illusztrálására, hogy a számítógép segítségével szerkesztett repertóriumok és bibliográfiák munkálatai mennyire gazdaságosak, Hernádi László elmondta, hogy ha az adatrögzítés befejeződött, s az első kiiratás átnézése, javítása, véglegesítése már megtörtént, a további műveleteket, azaz a betűrendezést, a permutálást és a kiiratást a gép végzi el. Újabb leírásra nincs szükség, mert a gép által kiírt szöveg fotózásra, sokszorosításra alkalmas.

Az előadást követő hozzászólások elsősorban a gazdaságosság kérdését, az idő- és munkaráfordítás terén tapasztalható lehetőségeket, a speciális programcsomag kifejlesztésének szükségességét és a számítógépes bibliográfia-szerkesztés szervezett oktatásának fontosságát hangsúlyozták.

Helyi vonatkozású sajtófigyelés

A konferencia második előadója *dr. Sipos Csaba*, a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár helytörténésze volt, aki a *Somogy a sajtó tükrében* című kiadványról, a Kaposvári Megyei Könyvtár kurrens helyismereti bibliográfiai munkájáról számolt be. Könyvtárában, ahol ez a tevékenység ötéves múltra tekint vissza, 800-féle periodikát figyelnek rendszeresen a helytörténészek és a szakrészlegek referensei; összesen nyolc munkatárs vesz részt ebben a munkában. Az összegyűjtött bibliográfiai anyagot a helytörténész szakreferensek rendszerezik és készítik elő kiadásra. A kiadványban nyolc nagy csoportba sorolva adják közre a negyedév során Somogy megyéről megjelent cikkek, tanulmányok bibliográfiai leírását. Egy-egy füzet mintegy 650—700 leírást tartalmaz, így évenként csaknem három-ezer somogyi vonatkozású adatot regisztrálnak. Év végén külön mutatórendszerrel tartalmazó füzetet adnak ki, amelyben a személynevek, földrajzi nevek, intézménynevek és a tárgyszavak sokasága található. A mutatóban a folyamatosan növekvő tételszámokra utalnak.

A kiadványsorozat minden számához eseménynaptárt mellékelnek, amely nagymértékben növeli a sorozat tájékoztató értékét. Eddigi tapasztalataik szerint a 400 példányban megjelenő és a megye minden információigényes helyére, intézményének eljuttatott kiadvány hasznos eszköznek bizonyult.

A kurrens sajtó- és folyóirat-feltárás helyzetéről *Ládi László*, a Pest megyei Könyvtár munkatársa számolt be, aki lényegében múltkori hozzászólása folytatásaként szélesebb körű kitekintést adott a kurrens munkálatok jelenlegi helyzetéről. Előadásából és a témához kapcsolódó hozzászólásokból egyaránt az csendült ki, hogy a felesleges párhuzamosságok és átfedések megszüntetése érdekében valamennyien rendkívül fontosnak tartják a tevékenység országos összehangolását.

Az előadások és a hozzászólások legfontosabb tanulságait, a bibliográfiai munka jelenlegi gondjait és azon következő feladatait *Liszt László* és a konferencia elnöke, *Bereczky László* foglalta össze. Az általuk megfogalmazott ajánlásokat a jelenlevők elfogadták, valamint támogatták azt az indítányt is, hogy a bibliográfiai bizottság vezetősége javasolja az MKE elnökségének a bizottság szekcióvá való átszervezését.

Az ülés befejezése után a vendéglátó könyvtár vezető munkatársai ismertették a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiai műhelyének tevékenységét, eredményeit és terveit.

Korompai Gáborné

Az MKE bibliográfiai bizottságának 1983. szeptember 21-én tartott ülésén elfogadott ajánlások

1. Alakuljon munkabizottság a hagyományos módszerekkel és a számítógéppel előállított repertóriumok és indexek munkaszervezési és gazdaságossági kérdéseinek tanulmányozására.

2. Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ oktatási programjában szerepeljen a repertóriumkészítés speciális kérdéseivel foglalkozó tanfolyam is (a hagyományos módszerek és a számítógépes lehetőségek ismertetésével).

3. Készüljön az országban repertóriumkészítésre alkalmas számítógépes program.

4. Kerüljön napirendre az MNB Időszaki Kiadványok Repertóriumának szerkesztésében bekövetkezett változások és a Repertórium anyagáról történő központi cédulaszolgáltatás lehetőségének megvitatása.

5. A folyóiratok analitikus feltárásáról készülő szabványtervezetet bocsássák szakmai vitára. Ennek megszervezéséhez a bibliográfiai

bizottság felajánlja társadalmi közreműködését.

6. A bibliográfiai bizottság vegye programjába a megyei kurrens helyismereti és sajtóbibliográfiák szerkesztési kérdéseiről és az együttműködés lehetőségeiről rendezendő megbeszélést.

7. A könyvtárközi együttműködésért felelős intézmények irányításával történjék meg a bibliográfiai munka hatékony koordinálása. A bibliográfiai tervekről a könyvtári és a tájékoztatási intézmények idejében és rendszeresen értesüljenek. Az ügy érdekében újból meg kell vizsgálni az Országos Bibliográfiai Intézet felállításának lehetőségét.

Bereczky László

az ülés
elnöke

Kiss Jenő

az MKE

elnökségének tagja

Lisztes László

az MKE bibliográfiai

bizottságának elnöke

Korompai Gáborné dr.

az MKE bibliográfiai

bizottságának titkára

Kitüntetések

Az Elnöki Tanács nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkásságuk elismeréséül *Vályi Gábornak*, az Országgyűlési Könyvtár főigazgatójának, az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökének A SZOCIALISTA MAGYARORSZÁGÉRT ÉRDEMRENDet;

dr. Borsa Gedeonnak, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND ARANY FOKOZATÁt adományozta.

A művelődési miniszter eredményes munkájuk elismeréseként *Biró Józsefnének*, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézete könyvtár és dokumentációs osztálya könyvtárosának, *Pál Józsefnek*, a Baranya megyei Könyvtár osztályvezetőjének és *Bogdanovics Klárának*, a Politikai Főiskola könyvtárosának; a nemzetiségi kongresszusok alkalmából, eredményes munkája elismeréseként *Szalay Lászlónének*, a Mohácsi Városi-Járásai Könyvtár délszláv báziskönyvtára vezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta;

a szegedi Somogyi Könyvtár centenáriuma

alkalmából jó munkájuk elismeréseképpen *Bezseredy István* ny. igazgatóhelyettesnek, *dr. Rózsasáhegyi János* igazgatóhelyettesnek, *Lippai Jánosné dr.* és *Gyuris György* osztályvezetőknek, valamint *Doktor Lajosné* gazdasági előadónak A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Lovászi Józsefné* és *Kovács Pálné* könyvtárosoknak, *Néveri Béla* gépkocsivezetőnek és *Balázs Imre* tiszteletdíjas könyvtárosnak a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta; *Várhidi Ágnes* könyvtárost, *Erdész Istvánné* gépirót, *Süli Istvánné* raktárkezelőt, *Bakos Balázsné* takarítót és *Vrezgő Pálné* ruhatárost MINISZTERI DICSÉRET-ben részesítette;

az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum megalakulásának 25. évfordulója alkalmából, jó munkájuk elismeréseképpen *dr. Csulák Mihály* főkönyvtárosnak A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *dr. Bekény Sándor* fordító-dokumentátornak és *Léces Károly* főkönyvtáros-muzeológusnak a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta; *Hutter Sándor* portást MINISZTERI DICSÉRET-ben részesítette.

Az egyéni kutatás öröméért...

HAIMAN GYÖRGY
könyvtervező
tanszékvezető
az irodalom-
tudományok
kandidátusa

Haiman György az Iparművészeti Főiskola typografikai tanszékének vezetője, könyvtervező, az irodalomtudományok kandidátusa. Könyv- és nyomdászattörténeti tanulmányai 1942 óta jelennek meg. Monográfiában dolgozta fel Tótfalusi Kis Miklós tevékenységét, s több könyvében foglalkozott a gyomai Kner-nyomdával. Könyvtörténeti, könyvművészeti tanulmányaiból 1979-ben jelent meg válogatás A könyv műhelyében címmel.

— Ön, akinek élethivatása a könyvvel való foglalkozás, mikor találkozott először a könyvtárral?

— Alsóréáliskolás koromban a mai Szabó Ervin Könyvtár elődjének egyik fiókkönyvtárába, a Bakáts térre jártam. Ez azonban nem váltott ki belőlem különösebb emóciókat, elsősorban az olvasás érdekelt. Az első igazi könyvtárral Kner Imre gyomai házában találkoztam. Kner Imre úgy válogatta össze könyvtárát, hogy gyomai elszigeteltségében maga körül érezze a világirodalmat. Másfelől szakkönyvtár volt ez a maga kétezer kötetével. E szám a mai hatalmas gyűjteményké mellett

nem tűnik nagyknak, de meg kell gondolni, hogy a kétezer kötet mind magáról a könyvről szólt. A könyvtárnak ez a része pályám megválasztásában is befolyásolt. Alapművekkel ismerkedtem meg, és máig érvényes nyomdászattörténeti szakkönyvekhez juthattam hozzá. Ilyen volt egyebek között *Milkau* ismert könyvtártudományi kézikönyve, a *Handbuch der Bibliothekswissenschaft* vagy az amerikai *Updike* Printing types című műve. Kner Imre szakkönyvtárához még olyan régi könyvek is tartoztak, amelyek a könyvtörténet különböző korszakainak, a könyvtervezés, a tipográfia változásainak jó példái. Nagyon fiatalon, még középiskolás koromban kezdtem a Széchényi Könyvtárba járni. Meg is gyűlt a bajom ekkor a könyvtárosokkal. Nehezen tudták elképzelni, mit akar egy olyan fiatal gyerek a kódexekkel, régi nyomtatványokkal. De ugyanez az időszak nagy élménnyel is megajándékozott. Olyan könyvtárosegyesíttésekkel ismerkedhettem meg, mint *Goriupp Aliz*, *Bartoniek Emma* vagy *Fitz József*. Egész életemben hálás leszek a Széchényi Könyvtárnak és könyvtárosainak, mert rengeteget segítettek a munkámban azok a tapasztalatok, amelyeknek átadásától soha nem sajnálták a fáradságot. Ezt elmondhatom egészen mostanáig, mert mindazok a könyvtárosok — legyenek idősek vagy fiatalok —, akikkel kutatásaim során találkoztam, könyvtár-, anyag- és helyismeretük felhasználásával mindig segítőkészen válaszoltak kérdéseimre. Persze az olvasónak, kutatónak tudnia kell kérdezni is. Ehhez a párbeszédhez a Széchényi Könyvtárban megvannak a partnerek. Természetesen én is szeretném segítségüket a magam szerény eszközeivel viszonzni. Ez elsősorban abban áll, hogy a külföldi kapcsolataim révén olyan dokumentumokhoz jutok hozzá másolat vagy mikrofilm formájában, amelyek a Széchényi Könyvtár számára is érdekesekek lehetnek, akkor eljuttatom ezeket a könyvtárnak.

Így sikerült eddig kolozsvári, angliai, hollandiai, NSZK-beli kutatásaim révén újdonságot jelentő fotókópiákhoz jutnom, és velük a könyvtárat is gazdagítanom. Kutatási területem főleg a Széchenyi Könyvtárhoz kapcsolódik, de hasonló jó tapasztalataim vannak az Akadémiai Könyvtárról is.

— *Visszatérve még Kner Imréhez, kérem, beszéljen Knerék könyvajándékozási akciójáról. Kérésemnek az ad időszzerűséget, hogy beszélgetésünk idején nagy felzúdulást keltő televíziós riportot mutatott be a Stúdió '83 a feleslegessé vált könyvek bezúzásáról. (Sajtóelőzménye és visszhangja az Élet és Irodalomban jelent meg.) Sokan felvetették a könyvajándékozás lehetőségét iskolák, közkönyvtárak, kórházak számára.*

— Erről a könyvajándékozásról kevés személyes élményem van, mert én 1932 és 1935 között dolgoztam — megszakításokkal — Gyomán. Amit tudok róla, és ezt meg is írtam 1970-ben az *Új Írásban*, levéltárak irataiból gyűjtöttem össze. Kner Imre 1936-tól kezdve mintegy 30 ezer kötet könyvet juttatott közkönyvtáraknak, iskolai, egyházi és munkás-könyvtáraknak. Az ajándékozás motívuma a következő volt: Kner Imre nem tudta elviselni, hogy bizonyos könyvek „soha emberek kezébe ne kerüljenek, ... s nem tölthetik be hivatásukat”. Ehhez az is hozzátartozik, hogy elvileg ellenezte az árleszállítást. Az olvasó és az író becsapásának tartotta. Az olvasóéna az azért, mert devalvációt, értékcsökkenést jelent, ha az egyik nap tíz pengőért megvásárolt könyvét a másik napon 5 pengőért árúsítják. A szerző számára sem öröm, ha könyvét féláron látja viszont a kirakatban, mint eladhatatlan árut. De legyen szabad itt valami mást is idézni. Reáltanodai diákkorom felejthetetlen élménye a Franklin Társulat könyvkereskedése, amelynek ma már csak a helye van meg a Károlyi Mihály utcában. Ebben a boltban minden alaplívet, minden előírt olvasmányt mindig meg lehetett kapni. Vagy volt raktáron, vagy sürgősen újranyomták, egyebek között az Olcsó Könyvtár, a Magyar Könyvtár köteteit. Könyvbezúzásról szó sem volt, ellenkezőleg, vállalták és kötelességüknek érezték a kevésbé kelendő művek raktározását is.

— *Professzor úr könyvtörténeti tanulmányai speciális könyvtári szolgáltatásokat igényelnek. Megtalálja-e ezeket a hazai könyvtárakban?*

— Tapasztalatom szerint — és ezek szak- és tudományos könyvtárbeli tapasztalatok, a közművelődési könyvtárakkal nincs kapcsolat — a tudományos munkát a következő

„eszközök” segítik: jó katalógus, jó bibliográfiai kiadványok, magas színvonalú szóbeli információ, körültekintően összeállított szabadpolcos könyv- és folyóirat-állomány. Közismerten kitűnő segédkönyvtár található a Széchenyi Könyvtár Apponyi-folyosóján. Sajnos, ott is egyre kevesebb a hely, bár az ott dolgozó könyvtárosok türelemmel viselik el a külső kutatók forgolódását.

— *És a technikai szolgáltatások?*

— Meg kell mondanom, hogy a másolatok készítésével elégedetlen vagyok. Nem a minőséggel, hanem a másolás megszervezésével. Ez a hazai könyvtárakban indokolatlanul bonyolult. Ha Amszterdamban szükségem volt másolatra, fogtam a könyvet, bedobtam a kívánt pénzdarabot a másológépbe, és pillanatok alatt elkészítettem a másolatot. A mikrofilmzés területén is van megszívlelendő külföldi tapasztalatom. A frankfurti Stadt- und Universitätsbibliothek által készített mikrofilmek elejére és végére, de közbe is, külön kérés nélkül milliméteres mérőszalagot fényképeznek. A nyomdászattörténeti kutatásokhoz rendkívül fontos, hogy a készített másolat és az eredeti mű méreteivel tisztában legyünk. És itt szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy publikációkban is mennyire fontos az ábrák, faksimilék eredeti méretben való közlése, hiszen a betűformák ma már szerencsére nemcsak a szakkutatók, de minden bibliográfus számára a nyomtatványok azonosításának nélkülözhetetlen eszközei.

— *Szóba került már az amszterdami, a frankfurti könyvtár. Professzor úrnak Tótfalusiival, de másokkal foglalkozó kutatásai során is sok külföldi könyvtárban volt módja dolgozni.*

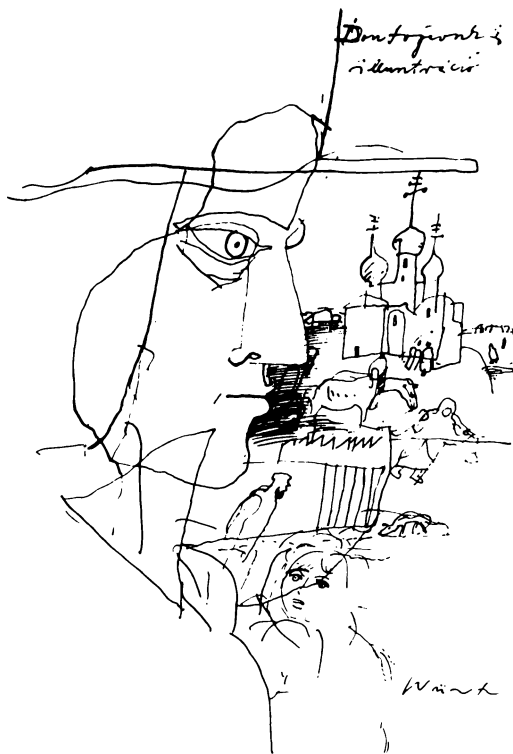
Milyen itthon is hasznosítható tapasztalatokat szerzett, melyik területen van tanulnivalónk?

— Mint mondtam, Amszterdamban első-sorban a xerox-szolgáltatás múlja felül a hazai gyakorlatot. Érdekes élményem volt New Havenben, a Yale Egyetem könyvtárában. Tudtam, hogy a könyvtár két korvinát őriz. Bementem a könyvtár régi gyűjteményének vezetőjéhez, és kértem, hogy mutassa meg a nevezetes köteteket. Az egyik kiállításon volt, de a másikat hamarosan kézhez kaptam. És ott maradtam teljesen egyedül egy szobában a felbecsülhetetlen értékű ritkasággal. A hátsó ajtón akár ki is vihettem volna. Az utrechti egyetemi könyvtárban szintén ugyanezt tapasztaltam. Ott értékes, XVII. századi pergamen kötésű könyvet bíztak rám, minden felügyelet nélkül. Általában mindenütt nagy bizalommal találkoztam. A könyvtárosok tudják, hogy nem a szakkutató rongálja meg vagy tulajdonítja el a könyveket. Komolyra fordítva a szót: a szellemiek terén, úgy vélem, nincs szégyenkezni való, hiszen itthoni könyvtárainkban kiváló szakemberek dolgoznak. Hogy szűkebb szakterületemről hozzak példát: a Széchényi Könyvtár régi gyűjteményében dolgozott

nyugdíjazásáig *Fazakas József*. Az a típusú könyvtáros volt, aki a fejében hordta az egész régi magyar gyűjteményt. Minden művet, minden példányt ismert. A példányokra vonatkozó bejegyzések a régi magyar anyag kötetekben ma is őrzik az ő keznyomát. Úgy figyelt mindenre a rábizott területen, hogy sajátjának érezte a könyvtárat. Azt hiszem, az ilyen könyvtáros például állítható az új nemzedék elé is.

— *Mint a legtöbb tudományos kutatónak, bizonyára Önnek is egyéni szempontok szerint kialakított saját könyvtára van, amely esetleg a nyilvános könyvtárat is pótolja. Hogyan változta, gyűjtötte össze a könyvtárat?*

— Könyvtárom nem különösen nagy, és első-sorban szakmai szempontú. Olyan művek vannak benne, amelyekhez nehéz hozzájutni, vagy alapművek, amikre mindennap szükség van. Ebből következően elég kevés a magyar anyaga, hiszen a magyar nyomdászati szakirodalom nem túlságosan gazdag. Sajnos, ami a friss külföldi szakirodalomból szükséges volna, meglehetősen drága. Van egy speciális része is a könyvtáromnak. Nagyon régen kezdtem foglalkozni a magyar nyomdák betűmintáinak, mintakönyveinek gyűjtésével. Ezt a mai napig folyamatosan gyarapítom, azt hiszem, nekem van a legteljesebb ilyen jellegű gyűjteményem. Nagyon fontosnak tartom azt a munkát, amit *Borsa Gedeon* vezetésével a Régi magyarországi nyomdatványok-csoport tagjai végeznek. Az ő munkájuk eredményeképpen áll össze a régi hazai nyomdák teljes betűkészletének feltárása és tudományos alaposágú feldolgozása. Hogy a betűtudomány még néhány évtizeddel ezelőtt is milyen kezdetleges alapokon állt, azt mutatja a Tótfalusi övező nyomdászattörténeti hiedelem. A Tótfalusi által készített antikva betűket sokáig *Anton Jansson* tulajdonították, és erről a köznépszerű lipcei betűöntőről nevezték is el, csupán azért, mert nem volt meg a készség és a gyakorlat a betűkészletek feltárásában és összehasonlításában. Három évtizednél tovább tartott e hiedelem megcáfolása, és majdnem ennyi idő kellett ahhoz, hogy a bizonyítékok átmenjenek a köztudatba. Ezért is tartom lényegesnek az RMNY betűkészlet-kutatásait. Folynak ilyen munkák külföldön is, például az angoloknál, belgáknál, de sehol nincs olyan szisztematikus feldolgozás, mint nálunk. Minden nemzeti elfoglaltságtól mentesen merem állítani, hogy ez egyedülálló a nemzetközi tu-

dományos életben. Remélem, megérem, hogy könyv is lesz belőle valamikor.

— Ön az *Iparművészeti Főiskolán a tipografikai tanszék vezetője. Milyennek látja a főiskola könyvtárának helyzetét, szakirodalmi ellátottságát?*

— A főiskola könyvtára nem az én területem, annyit azonban elmondhatok, hogy mivel az intézmény több mint százéves, elég régóta gyűjtik itt az iparművészeti szakirodalmat. A szakirodalmi ellátottság elég jó, a legaktuálisabb, legkorszerűbb műveket meg tudjuk vásárolni, természetesen a szűkös devizalehetőségek határain belül. A hallgatóknak nyújtott könyvtári szolgáltatások nélkülözhetetlenek tervezési munkájukhoz. Főiskolánkon most átszervezés folyik, ennek keretében a könyvtár könyvtári és információs központtá alakul át. A tervek közé tartozik, hogy a főiskola hallgatóinak munkáját fontos bibliográfiai szolgáltatásokkal fogják segíteni. A könyvtárnak könyvművészeti különgyűjteménye is van. Ez tartalmazza a könyvművészeti kiemelkedő bel- és külföldi könyveket, a könyvtervezés számára tematikailag, nyomdászati, illusztrációs, kötéseti stb. szempontból kiválasztott műveket, a grafikai dokumentumokat, képanyagot tartalmazó munkákat. Gazdag az írás-és betűtörténeti gyűjteményünk, és végül ide-

került Kner Imre egykori szakkönyvtára is, ez körülbelül 1500 műből áll.

— *Egy korábbi interjúban, amely a Kortárs 1981. évi 11. számában jelent meg, Ön azt mondta, nem szereti azt a kérdést, vannak-e tehetséges fiatalok. A válaszadást ilyen esetben szubjektívnek tartja. Vállalva a szubjektívnek kockázatát, mégis kérem, a gyakorló tanár tapasztalatával válaszoljon arra a kérdésre, milyennek látja tanítványai szakirodalmi ismeretét, könyvtári kultúráját?*

— Ez a mondhatnám filológiai jellegű érdeklődés a mostani fiatalok körében nem túlzottan virágzik. Pedig egy iparművésznek is kutatnia kell a témájának megfelelő területen. Ebben az értelemben az iparművésznek kissé filozofálnak is kell lennie. Elképzelhetetlen, hogy ne érdekelje, mi volt eddig azon a területen, amelyen ő dolgozik. Egy-egy tervezési feladat megoldásához is forráskutatást kell végeznie. A legtökéletesebb információs rendszer sem pótolja az egyéni kutatás örömét. De ezt meg kell tanulni, ahogyan a könyvtárhasználatot is. Be tudunk kapcsolódni a fejlett nemzetközi információs adatszerebe is, de ezek a rendszerek — bármennyire szükségesek is — nem helyettesítik az emberi kezdeményezést.

Németh S. Katalin

Szerkesztői üzenet

Többeknek: Akár szerénység, akár restség az oka, semmiképpen nem jó, hogy az érdekeltek vagy feletteseik nem hozzák a szakmai sajtó tudomására azokat a helyi elismeréseket, kitüntetések, amelyeket egy-egy könyvtáros vagy könyvtári közösség, munkatársi gárda kapott valamilyen kiemelkedő teljesítményéért, illetve hosszú időn át végzett színvonalas munkájáért. Mivel a megbecsülés e jeleinek a művelődésügyi hivatalos orgánumaiban sincs nyomuk, többnyire csupán utólag, nagy késéssel, esetleg véletlenül jut tudomásunkra a kitüntetés ténye. Így például mi is csak megkésve, kerülő úton értesültünk arról, hogy augusztus 20-a alkalmából a kaposvári *Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár* közössége Somogy megye közművelődésében játszott szerepéért és eredményeiért a megyei tanács által alapított *Pálóczi Horváth Ádám közművelődési díjat*

kapta; továbbá, hogy a Győr-Sopron megyei Tanács közművelődési díjával tüntették ki — szintén aug. 20-a alkalmából — *Vető Szilárdnét*, a győri Kun Béla Általános Iskola tanárát, iskolai könyvtárost. Előfordul az is — ami a Művelődésügyi Közlönyből nem derül ki, de amiről az érdekelt megyei könyvtár híradásából utólag értesülünk —, hogy bizonyos kitüntetések mögött a könyvtárügy érdekében kifejtett tevékenység húzódik meg: így tudtuk meg például a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár közléséből, hogy *Fejér Jánost*, az újlétei Új Élet Termelőszövetkezet elnökét *könyvtárárpítésért* részesítette *A szocialista kultúráért* kitüntetésben a Művelődési Minisztérium az alkotmány ünnepén.

Valamennyiüknek legalább most hadd gratuláljunk a könyvtárostársadalom nevében is!

Tájékoztatósi feladatok és megoldások

Talán emlékszik a kedves olvasó, hogy 1981-ben a *Könyvtáros* (4. és 5. számában) húsz tájékoztatósi eseteleírást adott közre, valamennyi *főiskolai hallgatók munkája* volt. Meg kell vallanunk, a cikkek megjelenése után csatlódás ért bennünket, mert arra számítottunk, hogy a könyvtárosok esetleg vitatkoznak a megoldásokkal, illetve más utakat-módokat javasolnak. Nem így történt. Ennek ellenére folytatjuk az eseteleírások közlését, két okból. Mindenekelőtt abban reménykedünk, hogy a tájékoztató könyvtárosok végiggondolják az eseteket-helyzeteket, s talán így adunk némi segítséget munkájukhoz. A másik ok: ily módon is szeretnénk bepillantást engedni a könyvtárosképzés műhelymunkájába, melyről gyakran olvasunk-hallunk többnyire tájékoztatatlanságból fakadó méltánytalan megjegyzéseket.

*

A burcsellásokról érdeklődik egy középiskolás fiú. Ha megfelelő anyagot talál, részt vesz egy néprajzi pályázaton.

Az első hallgató indulásként lexikonokban, kézikönyvekben (*Révai, Új magyar tájszótár*) nézett utána a fogalom tartalmának, így némileg tájékozódott erről az érdekes, állati erőt felhasználó vízi szállítási módról. Következő lépésben a *Magyar bibliográfiák bibliográfiája* segítségével kiválasztotta a *Magyar néprajzi bibliográfiát*, valamint a *Néprajzi Hírek*ben megjelenő kurrens bibliográfiát, és ezek alapján dolgozott. Nehézséget okozott számára, hogy a fellelt anyag nagyobbik részét nem tudta kézbe venni, így sem azok minőségéről nem győződhetett meg, sem a hivatkozásokat nem használhatta fel.

Megtalálta Illés Zsuzsa *Néprajzi tárgyú disszertációk bibliográfiája 1945—1978* című művét is, de kézbe venni nem tudta. A kérdező

végül egy 13 tételes jegyzéket kapott, a felsorolt művek közül 8 nem volt az irodalom összeállítójának kezében. Az érdeklődő diáknak nagy bátorságra volt szüksége, ha ilyen alapokra kívánt építkezni.

Az elkövetett hibák egy részét másik hallgatónk tárta fel, aki megkapta elődje munkáját, amelyet elemeznie kellett, s lehetőleg továbbfejleszteni. Helyesen állapította meg, hogy a keresés elején, a fogalom tisztázásakor kimaradtak a szaklexikonok, összefoglaló munkák. Hibának tekinthető az is, hogy kizárólag néprajzi bibliográfiákat használt, így ismét leszűkült a keresés bázisa. Az is kifogásolható, hogy a helytörténeti—honismereti vonatkozások feltárása teljesen kimaradt. A második hallgató sem próbálkozott viszont a szállítás, a közlekedés és a kereskedelem irányában, s véleményem szerint helytelenül nehezményezi, hogy kollégája nemcsak a dunai hajóvontatással foglalkozott. A téma kidolgozásához a szakterület egészének ismerete szükséges. Második hallgatónk tehát jóval szélesebb bázisról indult, átnézte a *Magyar néprajzi lexikon* jó néhány szócikkét, felhasználta a *Magyarság néprajza* 2. kötetét, az *Index Ethnographicus*, az *Arrabona-évkönyvek* repertóriumát, a *Műszaki bibliográfia* köteteit stb. Irodalomjegyzéke 11 tételes lett, ehhez járult még 12 cím, ezeket ő is csak bibliográfiákból vette át, továbbá két illusztráció leírása. Munkája valóban megbízható indítást adhat a kutatáshoz, kár, hogy nem hívta fel a figyelmet a levéltári forrásokra.

Miért van több férfi börtönben, mint nő? Az érdeklődő nem a tényadatokra kíváncsi, hanem az okokra.

A válaszként készült irodalomjegyzék — ellentétben az előző esettel — túlságosan tágan értelmezi a témát. Anyagát — 21 tétel — 6 fejezetre bontja: bűnügyi statisztika, kriminálpszichológia, genetika és kriminológia, bűnözés és emberi társadalom, a bűnözők fajai,

a kriminológia „szépirodalmából”. A szerkezet is mutatja, hogy az irodalom túlságosan szerteágazó, esetenként egyenetlen is. (Például Kátóna Géza—Kertész Imre *A bűn nyomában* című műve és a *Jogtudományi Közlemények* egyik tanulmánya egyaránt helyet kapott benne.) Hallgatónk láthatólag „mindent” közölni akart, ezért munkája — bár lelkiismeretes, sőt kiemelésekkel és magyarázatokkal is el van látva — kissé riasztó lehet az olvasó számára. Szinte minden tétel a probléma más-más vonatkozására irányítja a figyelmet. A felhasznált források módszertani szempontból jók: *Állam- és Jogtudományi bibliográfia 1970—1976*, *Szociológiai Információ 1972—1981*, *Pedagógiai Információ 1972—1981*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár szakkatalógusa, bizonyos művek rejtett bibliográfiái stb.

Ugyanezt a témát — talán nem is jobban, de másként — kissé személyesebben oldotta meg egy másik hallgató. Mindenekelőtt a statisztikai évkönyvek segítségével meggyőződött a kinululó állítás igaz voltáról. (Nagyon érdekesnek találtam a hallgató megjegyzését: Feltűnt neki, hogy vannak olyan bűncselekmények, amelyeket nők egyáltalán nem követnek el, például kocsilopás. E megállapításnak a keresés szempontjából nincs jelentősége, de azt mutatja, hogy a hallgató felfigyelt bizonyos dolgokra, s nyilvánvaló lett számára e munka egyik érdekessége: a keresés során sok, számkunra esetleg később értékes információra bukkanhatunk.)

A következő lépésben a téma szakterületeinek — büntetőjog, kriminológia — meghatározására került sor. Utána a vonatkozó bibliográfiákat kellett áttekinteni: *Állam- és jogtudományi bibliográfia 1945—1976*; *Magyar állam- és jogtudományi bibliográfia 1980*. Jól használható anyag gyűlt össze a *Szociológiai Információ* alapján, a társadalmi problémákkal, deviáns magatartással, bűnözéssel foglalkozó fejezetekből. Az előző hallgató által mellőzött *Magyar pszichológiai irodalom 1945—1966* áttekintése is megtörtént. Jónak tartom az utolsó évekre vonatkozólag — amelyekről a szakbibliográfia hiányzik — a Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertóriumának átvizsgálását. Végül 15 tétel lett a lista, amely két részből áll, s a második sorolja fel a női bűnözéssel foglalkozó műveket. Utóbbi kevésnek tűnt, pedig ez volna a legfontosabb. Az egyes írásokat átolvasva az a benyomásom alakult ki, hogy teljes egészében ez a hallgató sem tudott megbirkózni a feladat-

tal, főleg a téma szerteágazó jellege miatt. Mintha munkája során elfeledkezett volna az eredeti problémáról.

Mikor alakult meg a Magyarok Világszövetsége?

Kifejezetten faktografikus kérdés, ebben az esetben lényegtelen, hogy kinek, miért van szüksége a válaszra. Hallgatónk semmit sem tudott a szövetségről, így az egyszerűbbnek látszó megoldást választotta: az *Új Magyar Lexikonban* keresett — eredménytelenül. Megmaradva a magyar általános lexikonok mellett (a tárgy miatt indokoltan), az *Új Idők Lexikonából* megtudta, hogy 1938-ban. (Figyelemre méltó az adat közlésének frissessége: a lexikon 1940-ben jelent meg.) Ezután következett a keresés legérdekesebb szakasza, hallgatónk megpróbálta más eszközök segítségével ellenőrizni az adatot. Ez tényszerű kérdések megválaszolásakor mindig ajánlatos. Munkája nem sok sikerrel járt. Adattárakkal kísérletezett, például az *Újságolvasók évkönyvével* 1965-től. (Vajon ez miért szűnt meg?) A *The Europa Year Bookból* megtudta a szövetség lapjának címét: *Magyar Hírek. A Társadalomtudományi analitikus katalógus* (kiadja az FSZEK) következett, melynek alapján négy cikket olvasott el eredménytelenül. Az *MTI Magyar Dokumentációt* 1968-tól vizsgálta át. Sok adatot talált a Magyarok Világszövetségéről, de az alapítás éve sehol sem szerepelt. Az oktató a feladatot jól megoldottnak tekintette, de megkérdezte, mi lehet az oka, hogy az alapításról újabb közlés nem található. A választ egy másik hallgató munkája adta meg. Nagyjából ő is ezt az utat járta be; általános lexikon: *Új Magyar Lexikon*, adattár: *Újságolvasók zsebkönyve* (később évkönyve), *Kulturális intézmények és szervezetek Magyarországon*, *Magyar Dokumentáció*. Hallgatónk ez utóbbiból tudta meg, hogy a Magyar Hírek 1969-ben 22. évfolyamában járt, de semmi biztosíték sincs arra, hogy a szövetség egyidőben alakult a lap indításával. A *Társadalomtudományi analitikus katalógus* alapján választotta ki a *Kortárs* 1977. évi 7. számában megjelent interjút, melyben *Bognár József* akadémikus, a szövetség főtárgya nyilatkozik: A „világszövetség a két háború közti időszakban alakult. Alapítását akkor a Horthy-rendszer azért tartotta szükségesnek, hogy a külföldön élő magyarokat a rendszer különböző... törekvései mögé állítsa.” A második kérdésünkre így választ kaptunk, de hallgatónk munkáját nem tartjuk befejezettnek. Logikusan gondolkodott, alapos is

volt, de vannak olyan adatok, amelyek nagyon kevés helyen lelhetők fel, s ha nem vagyunk elég figyelmesek, sok felesleges munkát kell végeznünk. Itt is ez történt. Valamennyi magyar általános lexikont — nincs olyan sok — meg kellett volna néznie.

Öt éven belül megjelent egy magyar folyóiratban egy cikk, amelyik az erdélyi magyar tudományos élettel, szervezeteivel, eredményeivel foglalkozott. Szerzője Csorba Csaba. Erre volna szükségem — mondja az olvasó.

A keresés módszertani szempontból mintaszerű, mégis eredménytelen volt. Vizsgáljuk meg, hogy miért. A hallgató mindenekelőtt kiemelte az információs elemeket: „Csorba Csaba”, „folyóiratcikk”, „hungarika-vonatkozás”, „tudományos élet”. Először a folyóiratcikk fogalmából indult ki, mivel feltételezte, hogy fontos írásról van szó. Átnézte a *Látóhatár* utolsó hat évének cikkbibliográfiáját. Nem járt eredménnyel. Hallgatónk belátván, hogy a *Látóhatár* bibliográfiája erősen válogató, még mindig a cikk-jellegnél maradvá, megvizsgálta az MNB IKR évfolyamait. A mutatóval rendelkező években a szerző nevénel, Erdélynél, Romániánál, a tudomány címszónál keresett. A nullás főosztályt külön is átnézte minden számban. A mutatóval még nem rendelkező évfolyamokat számonként nézte át. Ez sem járt sikerrel. A hallgató második szempontként a hungarika-vonatkozást választotta. Átvizsgálta a *Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok* évfolyamait. Több cikket is talált a témára vonatkozóan, de valamennyi kritériumnak egyik sem felelt meg. A harmadik információs elem a tudomány. Hallgatónk arra a következtetésre jutott, hogy talán mégsem olyan nagy horderejű cikket keres, és ezért nem találja a repertóriumban. Számonként átnézte a *Magyar Tudomány* és a *Tudományszervezési Tájékoztató* évfolyamait. Ez a kísérlet sem hozott eredményt. Végül a szerző neve alapján próbálkozott. Zavaró volt számára, hogy Csorba Csaba tollából régészeti tárgyú cikkeket talált, s az is, hogy a név a *Ki kicsoda*-ban nem szerepel.

Utolsó lépésként átgondolta, miért volt eredménytelen munkája. Feltételezte, hogy vagy kihagyott egy vagy több szempontot a keresés során, esetleg átsiklott a cikken, nem találta meg a megfelelő forrásokat, a kiinduló információk között hamis adat szerepelt, vagy nem létezik a cikk. Mint másik hallgatónk munkájából kiderült, az utolsó előtti feltétele-

zés volt igaz. Ő is felsorolta az információs elemeket, de közben rendkívül óvatosan közölte: az időhatár gyanús, mert ha valaki nem emlékszik pontosan, akkor az elmúlt idő lehet több is, kevesebb is. Ennek tudatában a legfrissebb számoktól kezdve átnézte az MNB IKR-t (ő is találkozott a régészeti írásokkal, s felmerült benne a gondolat, hogy több azonos nevű szerzőről lehet szó). A *Magyar Folyóiratok Repertóriumának* 1975/4., illetve 10. számában talált két cikket, Csorba Csaba: A romániai magyar társadalomtudományi kutatások (= *Az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei* 1973/3. 241—267. l.), illetve Csorba Csaba: A romániai magyar művelődés és a társadalomtudományi kutatások (= *Valóság*, 1974/10. 61—78. l.). Hallgatónk végül megállapította, hogy a keresett cikk a kettő közül valamelyik, de inkább a Valóságban megjelent lehet az, mert az osztályközlemények csak szűk körben ismeretesek. Az idő kivételével minden adatot valósnak tekintett. Ez volt sikerének titka. Tudta, hogy az emlékezet csalóka, s óvatosan kell fogadnunk az olvasói közléseket.

Könyvtáros kollégának kellene segíteni, aki emlékszik rá, hogy megjelent egy önálló bibliográfia a 60-as évek sajtójában lezajlott irodalmi vitákról, de sem a mű címét, sem összeállítójának nevét nem tudjuk.

A keresés egyszerűnek látszik, hallgatónk átnézte a *Magyar bibliográfiák bibliográfiájának* kötetait 1961 és 1976 között a kultúra, politika, művészetek, irodalom szakterületen. Nem talált semmit. Folytatásként megnézte *A magyar könyvtárak bibliográfiai terveit* 1973 és 1981 között. Eredménytelenül. Emlékezett arra, hogy Debrecenben kiadják a könyvtári publikációk jegyzékeit. Ezt nem találta meg, valószínűleg azért, mert a Kossuth Lajos Tudományegyetem kiadványának vélte. Ekkor a dokumentumtípus (bibliográfia) szerinti kutatást abbahagyta, és megpróbálkozott a korra vonatkozó irodalomtörténeti művek rejtett bibliográfiáival (például *A magyar irodalom története* 1. köt. Irodalmi élet és irodalmi kritika. Szerk. Béládi Miklós, 1981.). Hallgatónk utolsó — láthatóan reménytelen — könyvészeti próbálkozása: *Bibliográfia a fejlett szocialista társadalom építésének kérdéseiről*. (1—2. köt. MSZMP KB. Társ. tud. Int. 1979). Végül a Szombathelyi Megyei Könyvtár szakkatalógusában keresett megfelelő szakkönyvtárat, de a kérdéses kiadvánnyal nem találkozott.

Másik hallgatónk körülbelül ugyanezt az utat járta be (*Magyar bibliográfiák bibliográfiája* — szakkatalógus — *A magyar könyvtárak bibliográfiai tervei.*). Ő is magyar szakos, ezért *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiájához* fordult. (Az 1976., 1977. és 1978. évi köteteket nézte át. Előzményeiről valószínűleg nem volt tudomása.) Az irodalomtörténeti vonal itt sem volt eredményes. Hallgatónk érdekes megjegyzéssel fejezte be, illetve hagyta abba munkáját: „Most este 10 órakor jutott eszembe, hogy meg sem kérdeztem: magyar kiadványról van szó? De az időpont nem alkalmas referenzs-interjúra. Most már jobban igaz ez a bibliográfia, mint a keresés elején.” Ifjú kollégánknak igaza van, egy önálló bibliográfia, amelyik nincs benne az általa nem vizsgált, az *Irodalomtörténeti Közleményekben* közreadott irodalomtudományi bibliográfiában, sem az akkor még *Gyorstájékoztató* címet

viselő *Magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiájában* (itt tájékoztatóeszközként szerepelhetett volna), sem az *MNB*-ben, sem a *Magyar bibliográfiák bibliográfiájában*, csakugyan izgalmas probléma. Pedig a jó, illetve az eredményes út mégiscsak a dokumentumtípus, a bibliográfia szerinti keresés lett volna, hallgatónk azonban megfeledkezett a retrospektív másodfokú bibliográfiákról. A *Magyar nyelvű kézikönyvek a közművelődési könyvtárakban* (Szerk. Bényei Miklós, Bp. — Debrecen, 1976.) című kiadványban fellelhető volna *Bérczy Zoltánné* munkáját, a *Válogatás 25 év irodalmi vitáiból. Bibliográfia. 1945—1970.* (Debrecen, 1970.) című könyvet. (Remélem, a kedves olvasó nem feltételezi, hogy az oktató szándékosan agyal ki ilyen kérdéseket. Valóban keresték ezt a bibliográfiát, valóban csak az előbbieken írtakat tudtuk róla.) (*Folytatjuk*)
Ferenczi Zsuzsanna

Kérdezz — felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a tanulmányi munkaidő-kedvezmények mértékéről:

„*A könyvtár egyik dolgozója a tanárképző főiskola levelező tagozatának második évfolyamán, tanár—könyvtár szakon tanul. Ennek megfelelően erre a tanévre 15 munkanap tanulmányi szabadság illeti meg, és főiskolai elfoglaltságai miatt legfeljebb 25 napig lehet távol munkahelyétől. Ezt a 25 napot azonban — részben a konzultációkon, részben a vizsgákon való megjelenése céljából — már kivette, mivel első évfolyami utóvizsgáit csak szeptemberben tette le. Most az a kérdés merült fel, hogy a második félévi kötelező konzultációkon hogyan vehet részt? Ha erre a célra tanulmányi szabadságának még megmaradt napjait veszi igénybe, hogyan fog felkészülni második félévi vizsgáira?*”

Válasz:

A *Művelődési Közlöny* 1982. évi 4. számában közzétett 6/1981. (XII. 29.) ÁBMH számú rendelkezés 7. §-ának (1) bekezdése értel-

mében a tanárképző főiskola levelező tagozatán továbbtanuló dolgozókat a *kötelező foglalkozásokon való részvételre* tanévenként legfeljebb 25 szabadnap illeti meg. A rendelkezés azonban 9. §-ában azt is kimondja, hogy a felsőfokú oktatási intézményben tanulókat a *vizsgákon* való részvétel érdekében olyan mértékű *szabad idő* illeti meg, hogy a vizsgák időpontjára a felsőoktatási intézménybe beérkez-hessenek, és a vizsgákon részt vehessenek.

A levélíró által említett esetben tehát helytelenül jártak el akkor, amikor a vizsgákon — beleértve az utóvizsgákat is — való részvétel következtében távol töltött napokat a kötelező foglalkozásokra engedélyezett szabadnapok terhére számolták el. Ennek megfelelően csak az első félévi kötelező foglalkozásokon való részvétel céljából kivett napokat kell az évi 25 szabadnap elszámolásakor figyelembe venni, a fennmaradó napokat pedig a második félévi kötelező foglalkozásokra kell tartalékolni. Az említett szabadnapoktól függetlenül jár tehát a tanév tartamára a *15 munkanap tanulmányi szabadság* és *szükség szerinti mértékben* a vizsgákon való részvételre a *szabad idő*.

Az Együtt vitája a gyermekkönyvtári foglalkozásokról

Fórum

A szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár gyermekkönyvtári módszertani sorozatának 4. számaként 1981-ben *Jószay Zsolt* tanulmányt, „kutatási jelentés”-t tett közzé *A 10—14 éves korú gyermekek olvasás-és könyvkultúrája* címmel. A szerző arról a felmérésről számolt be, melyet 42 felső tagozatos tanuló körében végzett elsősorban olvasási szokásaikat és tájékozódási képességüket vizsgálva.

Közismert, milyen figyelemmel és hozzáér-téssel foglalkoznak a gyermekkönyvtári kérdésekkel a szolnoki könyvtárosok. Ezúttal azonban nem is a vizsgálat tapasztalatai keltették fel az olvasók érdeklődését, hanem a bevezető, amely vitát robbantott ki. Ebben ugyanis a szerző — szinte mellékesen — megpróbálta rendszerezni a gyermekkönyvtári egyéni és csoportos foglalkozásokat. Ez a kérdés napjaink szinte valamennyi gyermekkönyvtárosát foglalkoztatja, mégpedig nem is annyira a rendszeralkotás kényszere miatt, mint inkább a témakörbe tartozó fogalmak tisztázatlansága, továbbá a terminológiai következetlenségek miatt, illetve a foglalkozástípusok egészséges aránya és a gyermekkönyvtári munka megítélése szempontjából.

Ezzel magyarázható, hogy megállapításai hat ismert szakembert készítettek megszólalásra, akik véleményüket az *Együtt* című Szolnok megyei könyvtári híradóban fejtették ki: *Dr. Károlyi Ágnes* (Bp.), *Kovács Mária* (Szombathely), *Sáráné Lukátsy Sarolta* (Szeged), *Pálné Leinberger Ágota* (Kaposvár), *dr. Supp Györgyné* (Debrecen) és *Ramháb Mária* (Kecskemét). E földrajzi változatosság is bizonyítja, hogy általános érvényű kérdésekről van szó, érdemes tehát megismertetni az érdeklődőkkel a vitában elhangzott érveket és ellenérveket — a kérdésekkel kapcsolatos saját véleményemet is a nyilvánosság elé tárva.

Rendezvény és (vagy) csoportos foglalkozás

Ma már kívülállóknak sem kell bizonyítani, hogy a gyermekkönyvtári munkát egyre kevésbé minősíti a kölcsönzött kötetek száma. A gyerekek otthoni könyvállománya lényegesen növekszik, a kötelező és az ajánlott irodalom nagy többségét pedig megszerezhetik az iskolai könyvtárból is. S ha mindezek ellenére a könyvtár nagy kölcsönzési forgalmat bonyolít le, akkor sem elsősorban ez a tevékenysége nyeri meg és tartja meg olvasónak a gyerekeket. A tényleges hatás, irányítás, az olvasáspedagógiai tevékenység, az emberi kapcsolatok kialakítása az *egyéni és a csoportos foglalkozások* során valósul meg.

Az utóbbi évtizedben arányait tekintve a csoportos foglalkozások uralkodtak el a gyermekkönyvtári munkában. 1979-ben 50 ezer, 1982-ben kb. egyharmadával több rendezvényt mutatott ki a statisztika. Az első terminológiai gond itt jelentkezik — erre *Károlyi Ágnes* hívja fel a figyelmet —: a statisztika rendezvényekről beszél, *Jószayné* és a gyermekkönyvtárosok csoportos foglalkozásokról, ám ugyanarról van szó. A *rendezvény* és a *csoportos foglalkozás* kifejezést szinonimaként használjuk, noha mindannyian pontosan tudjuk a kettő közötti különbséget. Mivel azonban a statisztikában nincs rovat megkülönböztetésükre, a könyvtárosok egyik része mindenféle csoportos megmozdulást összead (hiszen ezt a számot tartják jellemzőnek a munkájára), a másik része viszont nem tartja számon a könyvtári órákat, napközis foglalkozásokat. Így aztán ennek az adatnak semmi köze a valósághoz: nem ad képet a gyermekkönyvtárosok valóságos munkájáról, s nem nyújt a szakma számára sem segítséget lényeges következtetések levonásához. Csupán a könyvtárosok lelkiismeretét nyugtalanítja.

A rendezvényeknek a könyvtár elsősorban helyszíne, kerete; ezeken általában nagyobb tömeg vesz részt, de a gyerekek többségének a részvétele passzív. Ramháb Mária és Kovács Mária ide sorolják a különféle események, évfordulók, könyves ünnepek *műsoros megemlékezéseit, az író-olvasó találkozókat, a kiállítási megnyitőkat, az akciókhoz kötődő versenyeket és ismeretterjesztő előadásokat*. E rendezvényekkel nagyon sok munka van: az előkészítés, a közönségszervezés, a hírverés, az előadók meghívása és díjazásuk előteremtése, magának az alkalomnak a „megrendezése” (forgatókönyv készítése, székhardás, protokoll ügyek, a meghívók elkészíttetése és szétküldése, gondoskodás a kávéról stb.). Minden gyermekkönyvtárban vannak ilyen rendezvények, és — úgy tapasztalom — minél kisebb egy könyvtár, s minél kevesebb könyvtárossal dolgozik, annál inkább ezek a rendezvények a jellemzők rá. Nagy baj azonban, ha egy gyermekkönyvtár munkájában a rendezvények vannak többségben. Még akkor is, ha kívülről nézve, a társ- és a felettes szervek szemében ezek a mutatósabb formák. Kétségtelen, hogy ezek a rendezvények jó szervezőkészséget igényelnek, de olvasáspedagógiai vagy más szakmai ismereteket alig. Hatásuk a gyerekekre alkalmi, könyvtári hasznuk legfeljebb a könyvtárpropaganda terén és a kapcsolatokban jelentkezik. Nem hoznak új olvasót, ráadásul ritkán hatnak a gyerekek olvasmányainak kiválasztására. Előfordul, hogy nem is a gyermekkönyvtárban tartják őket (például, mert ott nincs akkora hely). Csinján kell tehát bánni velük, s időnket és erőnket inkább a valódi csoportos foglalkozásokra fordítani.

Könyvtári csoportos foglalkozások

A kérdéssel foglalkozók mindegyike egyetértett abban, hogy a szorosan vett könyvtári csoportos foglalkozások „olyan szervezett tevékenységi formák, amelyek alapvetően feltételezik a könyvtár, a könyvtári állomány, valamint a könyvtáros jelenlétét” (Ramháb Mária). Egyidőben több gyerek vesz részt rajtuk, méghozzá aktívan, s tulajdonképpen társiszervezőknek tekinthetők. Így olyan gyerekek is eljuthatnak a könyvtárba, akik saját elhatározásukból talán nem indulnának el, vagy időbeosztásuk lehetetlenné tenné a könyvtár látogatását. A növekvő iskolai igények is a csoportos látogatások irányába hatnak, s ezek révén rövidebb idő alatt több gyerekkel foglalkozhat a könyvtáros. Ezeken a foglalkozásokon részt vehetnek kiscsoportok (órs, szakkör), osztály méretű csoportok (30—40 fő), sőt még tömegesebb részvétel is elképzelhető (például két napközis csoport együtt), az utóbbiakkal azonban már nem lehet igazán eredményesen dolgozni, a többség unatkozik vagy rendetlenkedik. E három nagyságrendi típus akkor is jól elkülöníthető egymástól, ha nem az iskola szervezésében jönnek a gyerekek a könyvtárba, hanem a téma iránti érdeklődés egyénileg hozza össze őket. Az eredményes munka fontos feltétele, hogy csaknem azonos korú és ismeretszintű gyerekek legyenek együtt (óvodások, elsősök, alsósok, felsősök, nyolcadikosok stb.). A foglalkozások rendeltetését tekintve ezek „három dologra irányulhatnak: *tájékoztatásra, ismeretközlésre és irodalomnépszerűsítésre*”. (Ramháb M.) Sáráné a *nevelési célok* felől közeli meg a kérdést, amikor az „*értelmi-érzelmi nevelésre, a készségfejlesztésre és az etikai-esztétikai fejlesztésre*” irányuló foglalkozásokról beszél. Különböző arányban ugyan, de valamennyi könyvtári csoportos foglalkozásban benne vannak mindkét rendszer elemei. Jó volna, ha a könyvtáros a felkészülés során tisztázná magában, melyikre helyezi a fő súlyt, mert ehhez kell szabnia a foglalkozás típusát, azt, hogy anyaggyűjtő, rendszerező, játékos, eszközhasználatos, komplex, konzultatív vagy mozgalmi jellegű lesz-e inkább a foglalkozás. A csoportos foglalkozások legfontosabb meghatározója mégis a *foglalkozás jellege*. Ezeket a vita valamennyi résztvevője ilyen, vagy hasonló típusokba sorolja: egyszerű könyvtárbe mutatók, alkalmi könyvtári látogatások; tanítási órák — elsősorban tantárgyi, szaktárgyi témákkal; könyvtári órák, amelyek fő célja a könyv- és könyvtárhatalmas ismeretek gyakoroltatása; témafeldolgozó foglalkozások, amelyeket a gyerekek érdeklődésének megfelelően állítanak össze (a mesétől a zenéig és a természettudományos témáktól az útleírásokig stb.); játékos foglalkozások (például a bábozástól a mesemegjelenítésig, a gyermekjáték-készítéstől a tojásfestésig stb.). De hová soroljuk az óvodás csoportokat, a szakköröket, a napközis csoportokat, az úttörőórsókat? Ha e csoportok a tantervi feladatokat oldják meg, főként a nevelő segítségével, akkor a tanítási óra egyik válfajával van dolgunk. Ha a foglalkozás témáját a könyvtáros határozza meg (például Csali mesék, Ősz, Vetélkedjünk a kézikönyvek gyors

vint. 83

használatában, Mi közünk a csillagokhoz stb. jellegűek), akkor a témafeldolgozáshoz állnak közelebb. *Fontos, egyre fontosabb feladat, hogy ezeket az iskolai kereteket, lehetőségeket sajátos gyermekkönyvtári céljaink megvalósítására kihasználjuk.* Hiszen meghívások alapon alkalmi csoportot gyűjteni ma egyre nehezebb: a kicsik egész napjukat az iskolában töltik, a felsősök agyon vannak terhelve délutáni programokkal, különórákkal. Ezért kell ezeket a foglalkozásokat színes, érdekes, játékos elemekkel vonzóvá tenni. Némelyik típusra akár sorozatot is építhetünk, például a napköziseknek, akik bizonyos rendszerességgel látogatják a könyvtárakat. Ha ezt a lehetőséget kihagyjuk, e visszatérő látogatások unalmassá, üresjáratúvá, ismétléssé, iskolai és kötelező ízűvé válnak a gyerekek számára.

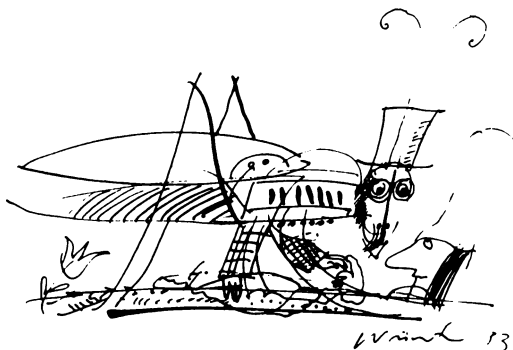
Az említett osztályozás természetesen elsősorban a közművelődési könyvtári tevékenység szemszögéből született. A tanítási óra, a könyvtári órák egy része inkább iskolai műfaj. Jelenleg azonban nem tessékelhetjük ki ezeket a könyvtárakból. Ezért nem értek egyet Jószaynéval, aki valamennyi foglalkozást két csoportba sorolja, az iskolai könyvtáriakat pótlókra és a gyermekkönyvtári funkcióból eredőkre. Az előbbibe sorolja például a harmadik osztályosok részére szervezett könyvtárbemutatót, a kézikönyvek és a betűrendes katalógus megismertetését az ötödik osztályban, a 8. osztályosok átvezetését a felnőttkönyvtárba. Igaza van Károlyi Ágnesnek, amikor arra figyelmeztet, hogy a gyermekkönyvtáros nem iskolai

feladatokat végez, amikor az említett foglalkozásokat vezeti.

Nem szoltam itt arról — noha a vitában részt vevők többsége utalt rá —, hogy meghatározó tényező, ki tartja a foglalkozást (tanár, könyvtáros, közösen, esetleg külső meghívott), s az sem mindegy, hogy a szervezésben kikkel működünk együtt (iskolával, az úttörőszövetséggel, a művelődési házzal stb.). A teljesség kedvéért szólnunk kell arról is, hogy az egyszeri rendezvénynél nagyobb hatást lehet elérni a foglalkozás-sorozattal, a legeredményesebben pedig az *állandó könyvtári közösségek* (klubok, szakkörök) résztvevőire hathatunk. Ezért érdemes megalakításukat szorgalmazni és a foglalkozások tematikáját pedagógiai alapon kimunkálni.

Egyéni foglalkozások — statisztika, nyilvántartás

„Az utóbbi években mértéktelenül elszaporodott és felhígult rendezvényáradat”-ot aggodalmasan emlegeti Sáráné Lukátsy Sarolta. Ez az aggodalom azonban nemcsak őt tölti el, hanem féltő, hogy a nagy mennyiség miatt kívánnivalót hagy maga után a foglalkozások szakszerűsége, s csökken a könyvtár pedagógiai tekintélye, s együtt jár vele más könyvtári munkák elhanyagolása is. S mindezen felül az, hogy a befektetett sok munka ellenére a gyerek 12—15 éves korában abbahagyja az olvasást, elvész a könyvtár számára. Egyre többen látjuk úgy, hogy ha a serdülőkorban nem jut elég idő az egyéni foglalkozásra, az egyéniséghez, egyéni érdeklődési körhöz, az egyéni fejlettséghez és tájékozottsági szinthez igazodó törődésre, a kapcsolattartásra, az érzelmi kötődésre, akkor a választható tevékenységi körbe nem kerül bele, vagy kiesik abból az olvasás, nem válik szokássá a könyvtárhasználat. Károlyi Ágnes rávetíti a közművelődési könyvtárak hármaskörét a gyermekkönyvtárakra, s így beszél személyre szabott tájékoztatásról, oktató vagy nevelő tevékenységről és arról a törekvésről, hogy jól érezze magát a könyvtárban a gyerek. Az egyéni foglalkozások köre, fajtái, módjai, esetei nehezen tipizálhatók, s időnként roppant természetesnek és egyszerűnek tűnnek — csak a hiányuk ötlik a szembe. *Ramháb Mária* szerint nem volna szerencsés, ha az egyénnel való foglalkozást — a rendszer ismérveként — bizonyos törvényszerűségek, elvekhez igazodó rend jellemeznék. Véleménye

szerint ha az egyénekek sajátosságaikat, egyéni problémáikat figyelembe véve foglalkozunk, akkor ezek nem sorolhatók rendszerbe. *Supp Györgyné* a rendszeralkotásnál fontosabbnak tartja a gyermekkönyvtárosok megfelelő képzettségét, gyakorlati olvasáspedagógiai jártasságát s az egyéni érdeklődésre alapozó szolgálatot és kapcsolatteremtést. *Pálné* hangsúlyozza, hogy az egyéni foglalkozás nem mutató munka, nem mérhető számokkal, nem mutatható ki a statisztikában, mégis az olvasóvá nevelés kulcskérdése. S ha ma a gyermekkönyvtárak személyi feltételei oly rosszak, hogy erre alig jut idő, akkor se törődjünk bele, és törekedjünk a jelenlegi helyzet megváltoztatására. Tudnunk kell, hogy csak az egyéni és a csoportos foglalkozások helyes aránya biztathat megfelelő eredménnyel.

Többen foglalkoztak azzal is, mit és hogyan tartsanak nyilván a foglalkozásokból a gyermekkönyvtárak. Jelenleg a két véglet: a hivatalos statisztika egyetlen adata, mely a rendezvényeket tudakolja és a Fővárosi Szabó Ervin hálózatban használt úrlap, mely 180 viszonyítási lehetőséget tartalmaz, főleg a tárgykörök variálásával. Az éves statisztikának csak kis részét képezik a gyermekkönyvtári adatok, mégis legalább a *rendezvényeket*, a *tanórákat* és a *csoportos foglalkozásokat* külön kellene választani. (Az iskolai statisztikában már szerepel például a könyvtári óra az iskolai könyvtárban vagy a látogatás a közművelődési könyvtárban nevű rovat.) Egyértelmű magyarázat kellene a statisztikai nyomtatványon a besoroláshoz, s akkor ez a három adat lényeges következtetések levonására adna lehetőséget, összevetve természetesen az olvasók, a látogatók és a kölcsönzött kötetek számával.

Saját magunk számára, a tervezéshez és a munka értékeléséhez, nem elég az említett há-

rom adat. Több megyében már évek óta egységes nyomtatványt használnak a foglalkozások és a rendezvények nyilvántartására. Ha a szakma eljutna az egységes fogalomhasználatig, akkor eljuthatna az egységes adatrögzítésig is, ami időnként országos összehasonlításra, elemzésre is módot nyújtana. Akár a Könyvtárellátó nyomtatványbólta árusíthatná a gyermekkönyvtári foglalkozási naplót, akár a munkanapló mellékleteként szerepelhetne ez (természetesen nem fél oldalnyi terjedelemben, mint a jelenlegiben).

A következő adatok rögzítését nélkülözhetetlennek tartom: a foglalkozás ideje; a foglalkozás tárgya, témája; az esemény formája: *csoportos foglalkozás* (alkalmi látogatás, bemutató, tanítási óra, könyvtári óra, témafeldolgozás, játékos tevékenység, állandó közösség, klub, szakkör); *rendezvények* (ismeretterjesztő előadások, író—olvasó találkozók, versenyek, műsorok, irodalmi rendezvények, kiállítás-megnyitók, vetélkedők); a résztvevő korosztály és a gyerekek száma; a foglalkozást tartó könyvtáros vagy tanár neve.

Az igazán jó gyermekkönyvtárosnak ezenkívül van olyan füzete, iratgyűjtője is, amely a foglalkozások rövid vázlatát és a felhasznált könyvek, segédeszközök jegyzékét tartalmazza.

Ahogy az idézett vitapartnerek, úgy jártam magam is: a foglalkozások rendszerezésére tett kísérlet alapvetően a foglalkozások tartalmi elemzéséhez vezetett. Talán nem is baj — a kettő egyébként sem választható el egymástól. Mindkettőnek itt van az ideje.

Balogh Ferencné

IRODALOM

- Jószay Zsoltné*: A 10—14 éves korú gyermekek olvasás- és könyvkultúrája. Szolnok, 1981.
- Károlyi Ágnes*: Az egyéni és csoportos foglalkozások rendszere (Együtt, 1981/3. sz.);
- Kovács Mária*: A csoportos foglalkozások tipizálásáról (Együtt, 1981/3. sz.);
- Sáráné Lukátsy Sarolta*: Mit kíván a magyar gyerekek? (Együtt, 1981/3. sz.);
- Dr. Supp Györgyné*: A gyermekekkel való egyéni foglalkozás a gyermekkönyvtári munka minőségének fokmérője (Együtt, 1982/3. sz.);
- Pálné Leimberger Ágota*: Az egyéni foglalkozásról: a gyermekkönyvtári beszélgetésekről (Együtt, 1982/3. sz.);
- Ramháb Mária*: A fogalmak azonos értelmezése a közös gondolkodás alapja (Együtt, 1982/3. sz.).

Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének novemberi ülései

Az OKT elnökségének 1983. november 3-i ülésén három napirendi pont szerepelt:

1. A testület az 1983—1985-re szóló programjába illesztette azt a feladatot, hogy megvizsgálja saját szervezetének és működésének főbb kérdéseit; az előkészítő anyag kidolgozására a titkár kapott megbízást. Előterjesztésében javaslatot tett a jelenleg érvényben levő ügyrend módosítására, mivel ma már pontosabban meg lehet állapítani az OKT helyét és szerepét a könyvtári rendszerben. Kitért olyan szervezeti ügyekre is, mint az intézményi és a személyi tagság, a tisztségviselők (elnök, alelnök, elnökségi tagok, titkár, szakbizottsági elnökök és munkabizottsági vezetők) feladatai, a különféle fórumok (plénum, tagozatok, elnökség) szerepe, szakbizottságok és munkabizottságok létesítése és működése, az OKT és az egyetemi, főiskolai, megyei, szakszervezeti könyvtárigazgatói tanácsok kapcsolata, a titkárság feladatai és működési feltételei, az OKT kiadói tevékenysége, különös tekintettel az OSZK KMK-val közösen megjelentetett *Könyvtári Figyelő* című folyóiratra. Az elnökség alapos vita után úgy foglalt állást, hogy az elnök és a titkár vizsgálja meg, nem volna-e lehetséges a jelenlegi ügyrend szervezeti keretében is magasabb szintre emelni az OKT tevékenységét, s felkérte őket, hogy 1984. március 31-ig számoljanak be vizsgálódásuk eredményéről.

2. Mivel az 1983—1985-ös program végrehajtása már az év elején megkezdődött, az elnökség szükségesnek vélte, hogy áttekintse a munkálatok állását. Megállapította, hogy néhány programponthoz mutatkozik ugyan némi lemaradás, de a program egészében jól halad; kisebb mértékben módosította azonban az egyes feladatokat, a közreműködők körét és a határidőket.

3. Az „egyebek” napirendi pont keretében különféle javaslatokkal foglalkozott az elnökség, és tájékoztatásokat hallgatott meg. Említést érdemel az a megállapodás, hogy a jövőben a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya bizalmas anyagként az OKT-tagság rendelkezésére bocsátja a szakfelügyeleti vizsgálatok jelentéseit.

A november 28-i ülésen két ügyet tűzött napirendjére az elnökség: 1. A szakkönyvtári hálózati központok feladataival már második alkalommal foglalkozik az OKT. Először *Székely Sándor* és munkabizottsága készített tanulmányt e tárgyban; ezt az OKT tájékoztatói és szakkönyvtári tagozata 1981-ben vitatta meg. Mivel bizonyos kérdésekre annak idején nem sikerült kielégítő választ találni, 1982-ben újabb munkacsoport alakult *Székely Dániel* vezetésével. Sajnos, ő egészségi állapota miatt csakhamar kiválasra kényszerült, s helyét 1983 elején *Futala Tibor* és *Sz. Nagy Lajos* vette át. Az általuk vezetett bizottság 1983 őszére készítette el a szakkönyvtári hálózatokat, valamint központjaik helyzetét és tevékenységét leíró tanulmányt, s dolgozta ki a fejlesztésre vonatkozó javaslatokat. Mielőtt az elnökség az illetékes OKT-fórum elé bocsátotta volna az előterjesztést, a szokásnak megfelelően maga vitatta meg. Elismerését fejezte ki a munkáért, és felkérte *Futala Tibort*, hogy az elnökségi tagok észrevételeinek felhasználásával írásban foglalja össze a fő problémákat a tagság tájékoztatására.

2. *Babiczký Béla* javaslatot tett arra, hogy az OKT hozza létre *osztályozási szakbizottságát* a hazai könyvtárak és tájékoztatói intézmények dokumentumbázisainak tartalmi feltárással összefüggő kérdések gondozására. Mivel az elnökség már korábban elvileg egyetértett az ilyen szakbizottság szükségességével, most megvitatta ügyrendjének tervezetét. A javasolt módosítások végrehajtásával *Babiczký Bélát* és az OKT titkárát bizta meg. A végleges tervezetet, ha a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya is egyetért vele, az OKT elnöke fogja jóváhagyni. (*P. I.*)

Egy prézens olvasóterem másfél esztendeje

Nem szerencsés eset az, ha a közművelődési könyvtár két alapszolgáltatása, a kölcsönzés és a helyben olvasás nem egy helyen vehető igénybe, hiszen a kettő erősítheti, kiegészítheti egymást. S hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár VII. kerületi főkönyvtára esetében mégis így alakult a helyzet, azt a belső kerületek adottságai okozták. A kapott 430 négyzetmétert úgy kellett hasznosítani, hogy a kerület könyvtári szolgáltatása lényegesen gazdagodjék, feleljen meg a „B”-típusú könyvtár színvonalának, és segítse elő azokat a soron következő hálózatfejlesztési elképzeléseket is, amelyekről Kiss Jenő főigazgató a *Könyvtári Figyelő* 1983. évi 2. számában részletesen írt, megjelölve egyebek között azt is, hogy az FSZEK hálózatában hol a helye a Kertész utcai új egységnek, mint a nyelv- és irodalomtudomány „kihelyezett” szakrészlegének, amely egy alakulóban levő általános olvasóterem részeként, szolgáltatásaként vehető igénybe.

A kényszerű elkülönülés során a régi helyiségben maradt a kölcsönző részleg, megnagyobbodott alapterülettel, az új helyen pedig a prézens gyűjtemény szerveződött, a helybeni használatra szánt dokumentumokkal: könyvekkel, folyóiratokkal, hanglemezekkel, kazetákkal, diafilmekkel, videofelvételekkel stb. Az új szervezet tehát még a „szabóérvines” szakrészleges modellből is kilóg, hiszen a kölcsönözhető és a helyben használható irodalom nem egyazon térben áll az olvasók rendelkezésére.

A következőkben csak az olvasóteremben elhelyezett gyűjteményről és használatának eddigi tapasztalatairól szólunk. 1976-ban az FSZEK kőbányai könyvtárának megnyitására Gerő Gyula örömmel üdvözölte a galérián elhelyezett 340 négyzetméter alapterületű, 82 ülőhelyes „olvasótermet”, amely „az egész könyvtárhasználatot átformalhatja...”, s „...a

közművelődési könyvtári olvasótermi kultúra kialakításának fővárosi úttörője lehet...” (Könyvtáros, 1976/2. sz.). S ha még régebbre nyúlunk vissza, ugyanő már 1964-ben elindított egy vitát, amely sürgette „egy korszerű, folyamatosan fejlesztett (gyarapított és az elavult művek tekintetében rendszeresen apaszott) prézens, a könyvtárosok és más érdeklődő szakemberek (irodalmárok, esztéták, kritikusok, újságírók stb.) számára is hozzáférhető, a magyar könyvtermés közérdekű részének teljes áttekintését, keresztmetszetét nyújtó gyűjtemény” felállítását (Könyvtáros, 1964/10. sz.).

Később a szakmai irányelvek is kívánatosnak tartották, hogy az „A”- és „B”-típusú könyvtárak megfelelő nagyságú prézens állománnyal rendelkezzenek, bennük a legalapvetőbb dokumentumok mindig elérhetők legyenek az olvasó számára, s e gyűjtemény töltsse be a referenzs-könyvtár szerepét, legyen a könyvtári tájékoztatás bázisa.

Allomány és szolgáltatások

Az 1982. március 17-én átadott Kertész utcai szakolvasóterem állománya és szolgáltatásai — kicsiben és a mai követelményeknek megfelelő tartalommal — eleget próbálnak tenni az imént vázolt elvi kívánalmaknak, mégpedig véleményem szerint elsősorban a közművelődési olvasótermi kultúra kialakításának továbbvivőjeként.

Az olvasóterem állománya 14 365 könyv, 924 bekötött folyóirat, összesen 15 289 egység. A hangos és képes dokumentumok száma 1271, ebből 698 magnószalag, 395 hanglemez, 27 videokazetta, 141 dia és 10 egyéb dokumentum (mikrofilm, transzparens, valamint keskenyfilm). A teljes állomány 1983 júliusában: 16 844 könyvtári egység volt.

A szakolvasóterem munkatársai az FSZEK

hálózati és felügyeleti osztályával közösen nagyon szigorú gyűjtőköri szabályzatot dolgoztak ki, mert már a beköltözéskor látszott, hogy a tervezett 30 ezer kötet helyett a befogadóképesség legfeljebb 20 ezer. Ebből azonban következett, hogy a könyvek gyűjtése mellett a folyamatos apasztás mindennapos munkája lett az itt dolgozóknak, csak a legfrissebb könyveket lehetett az olvasóteremben tartani, az újabb kiadást követően a régebbit azonnal vissza kellett küldeni a kölcsönzésbe, ahol még jól hasznosíthatók. Törekedni kellett arra is, hogy a kevésbé keresett, de a szakrészleg profiljába vágó bekötött folyóiratok sok helyet elfoglaló anyaga idővel kerüljön mikrofilmre, s a hangtár állományának fő gyűjtési formája a kis helyen elférő kazetta legyen, nem pedig a hanglemez.

Az olvasóterem állománya egy körülbelül 5 ezer kötetes meglevő kézikönyvtárra épült. A nyitás előtti két évben 100—100 ezer forint támogatást kapott állománybővítésre, valamint az Országos Közművelődési Alapból cél-támogatást könyvekre és gépi berendezésekre.

A könyv- és folyóirat-állomány tartalmi megoszlása megfelel a célkitűzéseknek: a különféle szakterületek kézikönyvei mellett megfelelő számú prézens állomány található, s egy tudományterület anyagát kiemelten gyűjtjük: mégpedig a nyelv- és irodalomtudományét, mely a teljes állomány 48,2 százalékát teszi ki.

Mivel teljességre még az irodalomtudományi művek gyűjtésében sem vállalkozhatunk, a válogatási szempontok itt is kialakultak. Vesszük, illetve kötelespéldányként kapjuk az 1945 után megjelent magyar nyelvű nyelvészeti és irodalomtörténeti, kritikai műveket, egyetemi tankönyveket, jegyzeteket. Az 1945 előtti irodalomból igen erősen válogatva szerzünk be műveket, szépirodalomból a magyar és a külföldi dráma- és versesköteteket, antológiákat, zöveggyűjteményeket, kritikai kiadásokat, középiskolai és egyetemi kötelező és ajánlott olvasmányokat, életműsorozatokat, a *Magyar klasszikusok*, *Magyar remekírók*, *Helikon klasszikusok*, *Téka* stb. sorozatok könyveit vásároljuk meg. Néhány műfaj könyvei — nagy számuk miatt — gondot okoznak a gyűjtés során, például a visszaemlékezések, önéletrajzi regények, portrék, a nem irodalmi jellegű interjúk, a szociográfiai írások, a riportok nagy kínálata.

A többi szakterületen is igen fontos néhány színvonalas sorozat, például a *Társadalomtudományi Könyvtár*, a *Gondolkodók*, az *Elvek és*

utak, az *Európai antológia* stb. gyűjtése, s különösen fontosak azok a könyvek, amelyek bibliográfiát is tartalmaznak. Az olvasóterem munkatársai élnek a könyvtárközi kölcsönzéssel, s gyakran kapnak az anyakönyvtár kölcsönzési állományából ideiglenes használatra is könyveket.

Az *Új Könyvek* teljes kínálatának 36,6 százaléka kerül vásárlás vagy kötelespéldány útján a prézens állományba. Kimarad a gyermekirodalom, a szakkönyvtárak anyaga, a lektűr szépirodalom, a népszerű ismeretterjesztő irodalom és bármely mű többedik-sokadik, változatlan kiadása. Így a kínálat érdemi részét olvasóink helyben feltétlenül igénybe vehetik. Ez persze nem jelenti azt, hogy a kimaradt könyveknek a helyben olvasható állományba helyezésére nem volna olvasói igény. Állományvédelmi szempontok is indokolják az értékes könyvek idementését, hiszen az utóbbi években sajnálatosan romlott az olvasói morál. Ismeretes, hogy a ritkább könyvek fő beszerzési helye, sajnos, egyre inkább a közművelődési könyvtár, a csekély kártérítési díjak miatt.

Ma még nincs megnyugtatóan megoldva az idegen nyelvű referenzs-könyvek folyamatos beszerzése. Sem áttekinteni, sem beszerezni nem lehet ezeket a könyveket. A hálózati központ szerzeményezése már gondolt a mostanában megnyitott szakrészlegek sajátos igényeire is, ezért remélhetőleg hamarosan jelentkezik majd ennek hatása a részlegekben.

A könyvállományt 312-féle kurrens periodikum egészíti ki. 1984 első hónapjaiban jelenik meg a VII. kerület könyvtáraiba járó folyóiratok összesített jegyzéke, amelyet a körzet iskoláiba, intézményeibe is eljuttat az olvasóterem.

A szótárakból, néhány lexikomból, a középiskolai kötelező irodalomból, valamint a nyelv-könyvekből több példányt szerez be az olvasóterem. A nyelv-könyvek átlagos példányszáma három, helyük a hangtár olvasótermében van.

A látogatók

Bár az olvasóterem nem zárt kerek évet sem 1982-ben, sem 1983-ban (a cikk megírásakor), a számadatok így is jellemezhetik a munkát.

A nyitás óta 5424-en iratkoztak be. Az 1983. október 14-ig beiratkozott kétezer olvasó statisztikai adatai azt bizonyítják, hogy az eredeti elképzelés, amely szerint elsősorban a közép-szintű oktatási intézmények tanulói lesznek az olvasóterem látogatói, igazolódott. A kétezer

olvasóból életkorát tekintve 1552 tartozik a 15 és 30 év közötti korosztályba (77,6 százalék). A foglalkozás szerinti megoszlás: tanuló 955, vagyis az olvasók 47,8 százaléka, fizikai dolgozó 17,4 százalék, nem fizikai dolgozó 27,8, nyugdíjas és egyéb eltartott 7 százalék.

Öröm látni, ahogy a fiatalok birtokba veszik az olvasóterem mindkét szintjét. Természetes nekik a csend, a fegyelmezett tanulás, de megtalálják a módját a barátkozásnak is. Ugyanúgy, mint a „nagy” könyvtárakban.

A kötöttségektől mentes olvasótermi használatot tartjuk ideálisnak, mégis bevezettük a látogatójegyet és a beiratkozási naplót, hogy képet kapjunk a hozzánk látogatók kor és foglalkozás szerinti összetételéről. Nyilvántartás készül arról is, melyik iskolából érkeznek a tanulók. A látogatójegyen az olvasóterem használatára vonatkozó tudnivalók, az olvasóterem címe, telefonszáma, a nyitvatartási idő is olvasható. Az ülőhelyek számozatlanok, nem kell leadni az olvasójegyet, tehát az egyszeri beiratkozáson kívül valóban kötetlenül mozoghat mindenki az olvasótermekben és a hangtárban.

Meglepő, hogy sokan felkeresik az olvasótermet más kerületekből is. Felfedezik a nekik legkedvezőbb könyvtári környezetet, és nem sajnálják az időt utazásra. Az iskolák esetében is ez tapasztalható. Szinte alig akad iskola, ahonnan nem járnak az olvasóterembe. Persze, érezhető az „erősebb” iskolák hatása, az, hogy a szétküldött propagandaeszközök hol nem kerültek a szemétkosárba. Sokan még azt a körlevelet is magukkal hozták az elmúlt nyáron, amely az olvasótermet és bibliográfiáit ajánlotta az országos középiskolai tanulmányi versenyre való felkészüléshez.

Volt, aki a napi forgalomról már előre megjósolta, hogy csak az első idők újdonsága sodor majd be néhány olvasót az olvasóterembe, mások arra tippeltek, hogy jobbra „szenilis öregurak” melegedőhelye lesz majd a könyvtár, mondván: a fiatalok nem olvasnak, vagy ha igen, inkább kikölcsozlik a kötelező irodalmat. Szerencsére a jóslatok nem váltak be. Igaz, a munkatársak a melegedni vágyó idősebbeket is szívesen fogadják, de nem ők vannak többségben, s az egyenletesen növekvő napi forgalmi adatok arra utalnak, hogy az elképzelések nem voltak megalapozatlanok, az előre feltételezett igények valóságosak. Persze, hullámlásra is számítani lehet, a forgalmat befolyásolja az időjárás, a középiskolások őszi almaszürete, és még számtalan egyéb tényező.

A napi átlagforgalom 1983 márciusában 67, áprilisában 85, májusában 97 és októberében 145 olvasó volt. Október hónapban a 120–130-as látogatósi szám már természetesnek számított, a csúc 162 volt, de nem ritka eset a 160 körüli látogatósi szám. Szombaton és vasárnap átlagosan 35-en fordulnak meg az olvasóteremben, a legnagyobb forgalom szintén októberben 51 szombati és 41 vasárnapi látogatás volt.

A munka minden itt dolgozó munkatárs számára többrétű. Mindenkor elsődleges az olvasók pontos és szakszerű ellátása. Ez azt jelenti, hogy valamennyi könyvtárosnak legalább napi öt órát kint kell töltenie a tájékoztatási helyeken. Az állomány összetétele a referenzkérdésekben is tükröződik, sokan gyűjtenek anyagot iskolai, elsősorban irodalmi dolgozatukhoz, de színes és sokrétű az egyéb témák köre is.

Sok energiát kötnek le a csoportos foglalkozások, a rendezvények, a külső kapcsolatok ápolása, s mindezt két műszakos nyitvatartás és a fő feladatok elvégzése mellett kell megoldani.

Örvendetes, hogy a tanulókon kívül nagy számban látogattak el a havonta tartott 6–7 foglalkozásra az iskolai munkaközösségek vezetői és a könyvtáros kollégák is. 1982-ben 123 foglalkozást bonyolított le az olvasóterem, 1983 októberéig 86-ot. Ennél több rendezvény már a számos egyéb érdekes feladatot rejtő olvasószolgálati munka rovására menne. Ma

már kialakultak azok a foglalkozási formák, amelyek évről évre visszatérhetnek: könyvtár-bemutató foglalkozások, a könyvtári segédeszközök használatának tanítása; rendhagyó irodalomórák: egy-egy korszak bevezető vagy összefoglaló órái, például a középkorról, az irodalmi-művészeti stílusrányzatokról, a két világháború közötti irodalmi folyóiratokról; nyelvtanfolyamok saját munkatárs vezetésével (eszperantó, angol) vagy társszervekkel közösen (az orosz nyelv oktatása videofelvételek segítségével a Fáklya klubbal közös szervezésben); TIT-előadás sorozatok a szakrészleghez kapcsolódva (1982-ben: Bevezetés az irodalomelméletbe, 1983-ban: A világ- és a magyar irodalom verses epikája), valamint meg kell említeni azokat a központi rendezvényeket is, amelyek esetében az olvasóterem csak a helyet adja.

A lehetőségek jók: osztályterem méretű külön helyiség a foglalkozásokhoz, megfelelő

technikai felszerelések; a könyvállományban megtalálhatók a beszerezhető fontosabb kézikönyvek, a könyveken és a folyóiratokon kívül erőteljesen növekszik a fő gyűjtőkörhöz igazodó irodalmi lemezek, kazetták, rádióműsorok, diasorozatok, videoszalagra felvett irodalmi és nyelvtanulást segítő műsorok száma.

A hangtár munkája egyébként külön cikket érdemelne. Ragyogóan oldotta meg azt a feladatot, hogy szervesen kapcsolódják a főkönyvtár olvasótermi elképzeléseihez, de ezen belül önálló életét is fokozatosan kialakítsa. Első híradása a *Videofelvételek 1983* című kis kiadvány volt, amelynek hatására egyre többen nézik a felvett műsorokat. A nyelvleckéket, irodalmi lemezeket helyben használók száma ma már naponta eléri a 10–12-t, és magas az átjátszást kérők száma is.

Tóth Sándorné

az FSZEK VII. kerületi
főkönyvtárának vezetőhelyettese

Néhány kérdés, kevés válasz — sok tanulság

Munkahelyi könyvtárosok alapfokú tanfolyamán tartottam előadást az olvasói rétegekről, ízlésről, szokásokról, az olvasókkal való foglalkozásról. Kis lapocskákat osztottam ki, s hét kérdésre kellett válaszolniuk a megkérdezetteknek. Egyszerű kérdések voltak, csak egy-két név vagy cím kellett feleletül. Mivel nagyon tanulságosnak ítélem a kapott adatokat — bármilyen kicsiny is a minta —, érdemes nyilvánosságra hozni. Mindössze 15-en adtak választ, de ezekből is lehet következtetni a könyvtárosréteg olvasásának minőségére. A megkérdezettek főfoglalkozásuk szerint: négy fizikai dolgozó, köztük egy nő; két szellemi foglalkozású és kilenc alkalmazotti beosztásban dolgozó. Két nő és egy férfi nyolc általános iskolát végzett, középiskolát tíz nő és két férfi. 40 éven aluli 12.

Először két klasszikus magyar prózáirót kellett megnevezni. Berkesi, Szilvási, Szabó Magda, Krúdy, Fekete István — írták az általánost végzettk; a középiskolát jártak Jókaira 7, Gárdonyira 5, Móriczra 2, Mikszáthra 2, Mórára 1, Arany Jánosra (!) 2 szavazatot adtak.

Majd klasszikus magyar költőket kellett megnevezni, s az eredmény: Petőfi: 6, Ady: 5, József A.: 5, Arany: 4, Radnóti: 3, Kölcsey: 1, Mécs László: 1, Szabó Lőrinc: 1. (Az iskolai végzettség nem befolyásolta jellemzően a választásokat.)

Igen elgondolkoztatóak a 3. kérdésre — soroljon fel három ma élő magyar prózáirót — adott feleletek. Csak a jellemzőbbeket adjuk meg számmal. Moldova: 9, Berkesi: 8, Szilvási: 6, Galgóczi: 3. Két-két válasz: Jókai Anna, Németh László. Előfordul még egy-egy szavazattal Csák Gyula, Fehér Klára, Fejes Endre, Gyurkó László, Müller Péter, Szakonyi Károly, Végh Antal, Zilahy Lajos.

Azt is megkérdeztük a hallgatóktól, hogy melyik az a regény, amely a kérdezettnek „eddig életében a leginkább tetszett”. A következő válaszokat kaptuk: Gárdonyi: Hosszúhajú veszedelem, I. Shaw: Oroszlánkölykök, Solohov: Emberi sors, Mikszáth: Fekete város, Zola: Germinal, Tolsztoj: Anna Karenina, Stendhal: Vörös és fekete, Szilvási: Egyszer volt szerelem, Zilahy: Két fogoly, valamint

Garai Gábor(!). Nincsen „legkedvesebb regénye” két válaszolónak.

Beugratós kérdés volt a következő: Milyen nemzetiségű író Verne Gyula? Az általános iskolát végzettek közül ketten, a középiskolát végzettek közül szintén ketten nem tudták; angolnak vélték hárman, franciának ugyancsak hárman, magyarnak négyen, németnek hitte egy válaszoló.

A hatodik kérdés így szólt: „Melyik az a világhírű regény, amelyikben a Levin-Kitty pár szerepel?”, és ezeket a válaszokat szülte: nem tudja: 9, *szovjet* (így, aláhúzva) regény: 1, és a helyes választ csak öten adták meg.

Nagyon elgondolkoztató a 7. kérdésre kapott válasz: „Melyik az a híres magyar vers, amelyből ez a két sor való: Bújt az üldözött s felé / Kard nyúl barlangjában...?”

Három általános iskolát végzett nem tudta, de hét olyan sem, akik középiskolát végeztek, s csak öten ismerték föl a Himnusz két sorát.

Az utolsó kérdésre – „Kodály a Hány János

vagy a János vitéz zenéjét szerezte?” – csak egy helytelen válasz volt. Egy középiskolát végzett nő nem válaszolt semmit.

Eddig az összeszámálható feleletek. S két pikáns dolog. Az egyik válaszadó legkedvesebb regényének az Anna Kareninát jelölte meg, mégsem adott a 6. kérdésre helyes választ. A másik meg már viccnek is elmenne. A ma élő prózáírók közé egy 42 éves, középiskolát végzett férfi besorolta Verne Gyulát, de az 5. kérdésre – milyen nemzetiségű Verne Gyula – ezt írta: németh (így!).

Valójában itt be is fejezhetném, hiszen az eredmény magáért beszél. De annyit azért jegyezzünk meg: nagy felelősség rejlik abban, kire bizzuk az olvasókat...

S még egy szomorú tény: Láttuk, hogy a nagy többség nincsen híjával az iskolai végzettségnek. De mit ér az a végzettség, amely ilyen válaszokat mondhat azokkal, akik alig egy évtizede hagyták el az iskolát?

Mónus Imre

Lapozgató

A **Citateľ**, a szlovák könyvtárügy havi folyóirata 1983/3-as számában, a hazai és a külföldi könyvtárosokat bemutató rovatában cikket közöl *dr. Jóbóru Magdáról*, az Országos Széchényi Könyvtár nemrég elhunyt főigazgatójáról. A pályakép szerzője *Anton Chrenka*.

A **szakkönyvtárak** és a **közművelődési könyvtárak** adatait külön-külön kötetben tartalmazó, *Statisztikai Tájékoztató* című sorozatában az 1982. évre vonatkozó számokat tette közzé a Művelődési Minisztérium megbízásából a Tudományos szervezési és Informatikai Intézet az elmúlt év végén. A 250, illetve 280 példányban sokszorosított adatgyűjtemények — amelyeket *Hostin Zsuzsanna* állított össze — summázó és részletező táblázatokat egyaránt tartalmaznak, a közművelődési kötethez pedig szöveges összegezés is készült, s ezt a kiadványt kiegészítik az iskolai, valamint a szakkönyvtárak legfontosabb számait összefoglaló táblázatok is. A mostani szakkönyvtári összeállítás fontosságát növeli, hogy nemcsak az évente figyelt 121 országos feladatkörű

szakkönyvtár adatait tartalmazza, hanem a főfoglalkozású könyvtárossal rendelkező valamennyi szakkönyvtárat (860) számba veszi. Mivel legutoljára 1978-ban volt teljes körű szakkönyvtári felmérés, az 1978-as és az 1982-es mutatók összehasonlítása alapján bizonyos irányzatok érvényesülésére is következtethet az adatok tanulmányozója. A két nagy terület statisztikái a könyvtárostársadalom „népességi” adatait is közlik: 1982-ben a tanácsai és a szakszervezeti könyvtárakban 4013, a szakkönyvtárakban (és a szakirodalmi tájékoztatási intézményekben) 3540, összesen tehát 7553 főfoglalkozású dolgozó tevékenykedett könyvtárosi munkakörben. (1983. 116 és 92 l.)

A **Vasi Szemle** című helyismereti folyóirat 1983. évi 3. száma közli *Takács Miklós* szombathelyi könyvtárigazgatónak *Az aprófalvak és a könyvtári ellátás* című, történeti megközelítéssel tanulmányát, amely azonban a jelen helyzetképét is adja, és pontos láttelepe alapján a fejlődés kívánatos irányát is megpróbálja kitűzni.

Kitüntetések

A művelődési miniszter 1983. augusztus 20. alkalmából a következő kitüntetéseket adományozta:

A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT

Tudományos és szakkönyvtárak

Bakonyi Ferenccé könyvtárigazgató, Állatorvostudományi Egyetem; *Bauer József* osztályvezető, PRODINFORM; *Bokor János* raktáros, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára; *Fodor Ákos* főkönyvtáros, Népművelési Intézet; *Gelencsér Piroska* könyvtáros, Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs; *dr. Haffner Andrásné* könyvtárvezető, Mezőgépfelkészítő Intézet; *Hunyady Gézáné* főkönyvtáros, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Központi Könyvtár; *Juhász Péterné* könyvtáros, József Attila Tudományegyetem, Szeged; *Juhász-Göz Lászlóné* könyvtáros, Szolnok megyei Tanácsi Tervezővállalat, Szolnok; *Kecskés László* könyvtáros, Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem; *Kerekes Magdolna* könyvtárvezető, Zöldségtermesztési Kutatóintézet, Kecskemét; *Kovács Józsefné* könyvtáros, az MTA Könyvtára; *Kovács László* könyvtáros, MÁV Budapesti Igazgatóság; *Marton János* könyvtárvezető, MTA Biológiai Központ, Szeged; *Miltényi Szilárdné* tájékoztatási szakosztályvezető, Bútoripari Fejlesztési Intézet; *Pati Nagy Elemérné* könyvtárvezető, az Esztergomi Tanítóképző Főiskola Zsámbéki Kihelyezett Tagozata; *Pilinyi Tibor* könyvtárvezető, Alumíniumárugyár; *Sallay Imréné* könyvtárvezető, Phylaxia Oltóanyagtermelő Vállalat; *Sipos Csaba*

könyvtáros, Villamosságigazgató- és Műanyaggyár, Műszaki Tájékoztató- és Propagandairoda; *Suhai Pálné* kiadványszerkesztő, az MTA Könyvtára; *dr. Szalai Sándor* könyvtárvezető, Közgazdaságtudományi Intézet; *dr. Tószegi Péterné* könyvtárigazgató, Agrártudományi Egyetem, Keszthely; *Törzsök Vilma* könyvtárvezető, MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet; *Trautmann Györgyné* könyvtáros, Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem; *dr. Vekerdí József* osztályvezető, OSZK; *Vermesné Thuránszky Erzsébet* műszaki ügyintéző, Gyümölcs- és Disznóvénnyermeztési Vállalat; *Volenszky Paula* könyvtáros, az MTA Könyvtára.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Antal Benedekné könyvtáros, FSZEK 12. sz. főkönyvtár; *dr. Balogh Ernőné* könyvtárvezető, KK, Besenyőtelek (Heves m.); *Baranyi Imre* osztályvezető, MK, Eger; *Bartha Istvánné* könyvtáros, MK, Veszprém; *Bergmanné Fodor Éva* igazgatóhelyettes, VJK, Sársvár; *Boda András* klubkönyvtár-vezető, Sorkifalud (Vas m.); *Bogdán Györgyné* osztályvezető, VK, Debrecen; *Bordács Attiláné* könyvtáros, VJK, Keszthely; *Botyánszky Mihályné* könyvtárvezető, NK, Dömsöd (Pest m.); *Böröndi Lajos* könyvtáros, VJK, Mosonmagyaróvár; *Csép Attiláné* könyvtárvezető, FSZEK 7. sz. főkönyvtár; *Cserődi Attiláné* könyvtáros, NK—JK, Dorog (Konárom m.); *Csögi Agnes* könyvtáros, VJK, Lenti; *Drexler Antalné* könyvtáros, KK, Vértessomló (Komárom m.); *Erdei Éva Jolán* könyvtáros, NK, Mezőberény (Békés m.); *Ferenczi Jánosné* könyvtáros, NK, Balmazújváros (Hajdú-Bihar m.); *Fodor Etelka* könyvtáros, KK, Cigánd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Gebri Gyula* megbízási díjas könyvtáros, NK—JK, Tiszafüred (Szolnok m.); *Gloser Péterné* könyvtáros, VJK, Gödöllő; *dr. Gomba László* könyvtáros, MK, Miskolc; *dr. Gyaraki Ferenccé* könyvtáros, NK, Nagymaros (Pest m.); *Györéné Bartucz Erzsébet* könyvtárvezető, NK, Abony (Pest m.); *Győri*

RÖVIDÍTÉSEK

FSZEK = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
OSZK = Országos Széchényi Könyvtár
JK = Járási Könyvtár
KK = Községi Könyvtár
MK = Megyei Könyvtár
NK = Nagyközségi Könyvtár
NK—JK = Nagyközségi—Járási Könyvtár
VJK = Városi—Járási Könyvtár
VK = Városi Könyvtár

Gáspárné könyvtáros-tanár, Kelen József Általános Iskola, Budapest; *Hangai László* módszertani főelőadó, MK, Szentendre; *Hesz János* könyvtáros, KK, Szür (Baranya m.); *dr. Hevesi Józsefné* helyismereti szaktájékoztató, MK, Győr; *Hock Józsefné* könyvtáros, KK, Nagyvázsöny (Veszprém m.); *Homoródy Károlyné* könyvtáros, KK, Tahitótfalu (Pest m.); *Horváth Ferenc* könyvtáros, MK, Zalaegerszeg; *Horváth György* könyvtáros, KK, Nagyszokoly (Tolna m.); *Horváth Györgyné* könyvtárvezető, FSZEK 3. sz. főkönyvtár; *dr. Hőgye Istvánné* könyvtáros, VJK, Sátoraljaújhely; *Juhász Vilmosné* könyvtáros, VK, Érd; *Kalmár László* könyvtáros, Badacsonytomaj (Veszprém m.); *Karika Erzsébet* könyvtáros, VK, Balatonfüred; *Kereszturi Józsefné* könyvtáros, Zrínyi Ilona utcai Általános Iskola, Szombathely; *dr. Kis Józsefné* könyvtárvezető, a VK Lévy József Könyvtára, Miskolc; *Kiss Gyuláné* könyvtáros, MK, Miskolc; *Knyihár Andrásné* gyermekkönyvtáros, VK, Békés; *Kolompár Károlyné* könyvtáros, Dél-balatoni Kulturális Központ, Siófok; *Koncz Sándorné* könyvtáros, KK, Vámosatya (Szabolcs-Szatmár m.); *Kosztich Ágostonné* könyvtáros, VK, Kőszeg; *Kovács Béláné* könyvtáros, VJK, Körmend; *Kovács Lászlóné* könyvtárvezető, KK, Geszteréd (Szabolcs-Szatmár m.); *G. Lengyel Éva* könyvtáros, MK, Szekszárd; *Maruszkai József* könyvtárvezető, FSZEK 48. sz. főkönyvtár; *Mihók Imréné* könyvtáros, KK, Dúdar (Veszprém m.); *Molnár Emma* gyermekkönyvtáros, VJK, Pápa; *Móritz Istvánné* könyvtáros, Veres Pálné Általános Iskola, Ajka; *Nagy Csabáné* könyvtáros, VJK, Körmend; *Nagy Sándorné* klubkönyvtárvezető, Művelődési Központ, Polgár (Hajdú-Bihar m.); *Németh Gyula* könyvtáros, NK, Kölcse (Szabolcs-Szatmár m.); *Nyircsák Ferencné* könyvtárvezető, NK, Újszentmargita (Hajdú-Bihar m.); *dr. Puskás Jánosné* könyvtáros-nevelőtanár, Kossuth Lajos Középfiskolai Kollégium, Sátoraljaújhely; *Ráczkevi Istvánné* fiókkönyvtár-vezető, VK, Győr; *dr. Radnóti Béláné* könyvtárvezető-tanár, dr. Hamburger Jenő Általános Iskola, Zalaegerszeg; *Rátky Györgyné* könyvtárvezető, FSZEK, 43. sz. kerületi gyermekkönyvtár; *Romhányi Józsefné* könyvtáros, MK, Győr; *Stefkovicz Pálné* könyvtáros, MK, Békéscsaba; *Stegner Éva* klubkönyvtár-vezető, Inárcs (Pest m.); *Surján Miklós* igazgatóhelyettes, MK, Pécs; *Szabó Ernőné* igazgatóhelyettes, MK, Salgótarján; *Szabó Józsefné* gyermekkönyvtáros, NK—JK,

Nagykátá (Pest m.); *Szabó Kálmán* könyvtáros, VJK, Vác; *Szalay Sándor* könyvtáros, KK, Köcsk (Vas m.); *Szaller Andrásné* klubkönyvtár-vezető, Újhartyán (Pest m.); *Szászfalvi Eszter* könyvtáros, VJK, Gyula; *dr. Székelyné Forintos Judit* könyvtáros, MK, Miskolc; *dr. Szoboszlai Istvánné* nyugdíjas, MK, Szentendre; *Szűcs Bálintné* könyvtáros, VK, Hajdúszoboszló; *Szűcs Imre* könyvtárigazgató, MK, Nyíregyháza; *Tala Péterné* osztályvezető, MK, Szentendre; *Tanczerné Jakus Emőke* könyvtáros, MK, Tatabánya; *Timkó Istvánné* könyvtáros, MK, Békéscsaba; *Tóth Ferencné* fiókkönyvtáros, MK, Kecskemét; *dr. Tóth Mihályné* könyvtárvezető, KK, Hodász (Szabolcs-Szatmár m.); *Török Józsefné* könyvtárvezető, Páka (Zala m.); *Tulcz Éva* könyvtáros, NK, Lajoskomárom (Fejér m.); *Várady Géza* osztályvezető, MK, Szentendre; *Varga-Sabján Gyula* mb. igazgató, VJK, Kiskunhalas; *Várkonyi Antal* könyvtáros, KK, Bóly (Baranya m.); *Varró László* tiszteletdíjas könyvtáros, KK, Dunaszentmiklós (Komárom m.); *Vasné Mészáros Katalin* könyvtáros, MK, Kecskemét; *Vogronics Lászlóné* igazgató, VK, Érd; *Zelenákné Ónodi Csilla* könyvtárvezető, NK, Tokaj (Borsod-Abaúj-Zemplén m.).

Szakszervezeti könyvtárak

Balogh Attiláné könyvtárvezető, Vasutas Művelődési Központ, Szolnok; *Benson Vanda* könyvtáros, MÁV, Rákosrendező; *dr. Fekete Imréné* könyvtáros, Kisvárdai Kórház; *Fonyó Jenő* tiszteletdíjas könyvtáros, VIDEOTON Elektronikai Vállalat, Székesfehérvár; *Gaál Istvánné* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Debrecen; *Horváth József* könyvtáros, Kohászati Gyárépítő Vállalat; *Hubay László* igazgatóhelyettes, SZMT Központi Könyvtár, Miskolc; *Jakab Antalné* társadalmi munkás könyvtáros, Budapesti Likörgyár; *Kele György* körzeti könyvtárvezető, SZMT Központi Könyvtár, Zalaegerszeg; *dr. Kovács Mihályné* könyvtáros, Kelenföldi Textilgyár; *Major Károlyné* könyvtárvezető, Magyar Vagon- és Gépgyár, Győr; *Pádár Lászlóné* igazgatóhelyettes, SZMT Központi Könyvtár, Salgótarján; *Sövegjártó Lászlóné* könyvtárigazgató, SZMT Központi Könyvtár, Szombathely; *Sulka Józsefné* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Pest megye; *Vágó Józsefné* gyermekkönyvtáros, Munkásművelődési Központ, Dunaújváros.

A KIVÁLÓ MUNKÁÉRT

Tudományos és szakkönyvtárak

Dr. Batári Gyula főmunkatárs, OSZK; *Biegelbauer Pál* osztályvezető-helyettes, OSZK; *dr. Boros Pál* osztályvezető-helyettes, Közlekedéstudományi Intézet; *Gál Ilona* műszaki könyvtáros, Fővárosi Mélyépítési Tervezővállalat; *Hajós Béla* szakkönyvtári ügyintéző, MÁV Vezérigazgatóság; *Kovács János* raktárvezető, ELTE, Központi Könyvtár; *Moór Istvánné* főelőadó, OSZK; *Németh Jánosné* könyvkötő műhelyvezető, OSZK; *dr. Takács József* könyvtárigazgató, Janus Pannonius Tudományegyetem, Tanárképző Kar, Pécs.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Abrahám Józsefné könyvtáros, MK, Székesfehérvár; *Arvainé Zsivos Eszter* könyvtáros, MK, Szolnok; *Bagi István* nyomdász szakmunkás, MK, Békéscsaba; *Baranyi Károly* ny. könyvtáros, Művelődési Ház, Letenye (Zala m.); *Barsy Dezsőné* könyvtáros, KK, Nyírgyulaj (Szabolcs-Szatmár m.); *Benczur Ágnes* fiókkönyvtár-vezető, FSZEK 14. sz. könyvtár; *Berta Mária* könyvtáros, FSZEK 25. sz. könyvtár; *dr. Bertha Pálné* könyvtáros, MK, Pécs; *Blaskovics Elekné* könyvtáros, MK, Zalaegerszeg; *Burghardt Jánosné* könyvtáros, VK, Tatabánya; *Csémy Károly* könyvkötészeti csoportvezető, MK, Tatabánya; *Doró Tiborné* könyvtárvezető, NK, Vecsés (Pest m.); *Dózsa Györgyné* könyvtáros, KK, Tompa (Bács-Kiskun m.); *dr. Farkas Józsefné* könyvtáros, MK, Székesfehérvár; *Gehér Andrásné* könyvtárvezető, Pacsa (Zala m.); *Gulyás Erzsébet* könyvtáros, VJK, Jászberény; *Hegedüs László* gépkocsivezető, VK, Nyíregyháza; *Homonna Lászlóné* könyvtáros, KK, Tiszaeszlár (Szabolcs-Szatmár m.); *Hornok Lajosné* könyvtárvezető, NK, Gyomaendrőd (Békés m.); *Juhász Tiborné* ruhatáros, MK, Miskolc; *Kaleta Istvánné* klubkönyvtár-vezető, Szódliget (Pest m.); *Kassai Pál* könyvtáros, KK, Bana (Komárom m.); *Kincses Gyuláné* ügyintéző, MK, Veszprém; *Király Sándorné* könyvkötő, MK, Debrecen; *Kissné Pásztor Éva* könyvtárvezető, KK, Szentmártonkátá (Pest m.); *Kocsis Ferencné* portás, MK, Győr; *Kotroczó Ferenc* fűtő, MK, Szentendre; *Kovács Ágnes* könyvtárvezető, Lovászi (Zala m.); *Kovács Lajosné* könyvtáros, KK, Nagyrada (Zala m.); *Krecsmáry Lászlóné* könyvtáros, FSZEK 38. sz.

könyvtár; *Laczai Dezsőné* takarító, a VK József Attila Fiókkönyvtára, Miskolc; *Laskai Irén* igazgató, NK—JK, Püspökladány (Hajdú-Bihar m.); *Lengyel Józsefné* könyvtáros, NK—JK, Encs (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Lutzné Ipacs Edit* klubkönyvtár-vezető, Csemő (Pest m.); *Magyar Istvánné* fiókkönyvtár-vezető, Somogyi Könyvtár, Szeged; *Megyeri Gyuláné* ny. könyvtárvezető, KK, Olaszliszka (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Mészáros Sándorné* könyvtáros, VK, Székesfehérvár; *Micsutka Jánosné* takarító, KK, Palotáshalom (Nógrád m.); *Nádor Mária* könyvtárvezető, NK, Elek (Békés m.); *dr. Nagy Zoltánné* osztályvezető, VK, Debrecen; *dr. Nagy Zoltánné* gyermekkönyvtáros, NK—JK, Szeghalom; (Békés m.); *Patakövölgyi Rudolfné* szakkönyvtár-vezető, MK, Debrecen; *Peitler Jánosné* takarító, Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Dombóvár; *Perehazy Pál* gépkocsivezető, MK, Szentendre; *Rácz Ferencné* könyvtárvezető, KK, Sándorfalva (Csongrád m.); *Regenye Viktorné* hivatalsegéd, VK, Várpalota; *Sándor József* üzemevezető, MK, Veszprém; *Schott Imréné* könyvtáros, Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Dombóvár; *Seibin László* gépkocsivezető, NK—JK, Dabas (Pest m.); *Simon Andrásné* könyvtáros, KK, Hort (Heves m.); *dr. Simon Gyuláné* gyermekkönyvtáros, NK—JK, Monor (Pest m.); *dr. Szabadfalvi Józsefné* főelőadó, VK, Miskolc; *Szabó Jolán* könyvtáros, MK, Veszprém; *Szabó Mária* könyvtáros, VK, Esztergom; *Szikora Istvánné* nemzetiségi szakreferens, NK—JK, Rétság (Nógrád m.); *Szita Istvánné* könyvtáros, MK, Zalaegerszeg; *Tóth Árpádné* könyvtáros, VK, Győr; *Török Lászlóné* könyvkötészeti műhelyvezető, MK, Szombathely; *Váczai Imréné* könyvtáros, MK, Szekszárd; *Varga Zoltánné* könyvkötő, MK, Kecskemét; *Várkonyi Attiláné* gazdasági csoportvezető, MK, Miskolc; *Várszegi Lajos* könyvtáros, MK, Kecskemét; *Vizvári Valéria* könyvtáros, KK, Pókaszeptek (Zala m.); *Zetz Jusztina* könyvtáros, VK, Törökszentmiklós; *Zsák Ferencné* könyvtáros, KK, Rózsaszentmárton (Heves m.).

Szakszervezeti könyvtárak

Doma Sándorné könyvtáros, a MÁV Építési Főnökség munkásszállása, Bp.; *Miheliszné Hegyes Margit* könyvtárvezető, Volán 12. sz. Vállalat, Pécs; *Pálffy Lajosné* könyvtárvezető, SZMT Központi Könyvtár, Tatabánya.

MINISZTERI DICSÉRET

Tudományos és szakkönyvtárak

Erdélyi Zoltánné könyvtárvezető, Magyar Kábelművek; *Faltusz Jánosné* xeroxgép-kezelő, OSZK; *Hámori Attiláné* tájékoztatóiroda-vezető, könyvtáros, Repüléstudományi Tájékoztatási Központ; *Hantó László* könyvtáros, MÁV Igazgatóság, Szombathely; *Járvás Andrásné* ügyintéző, OSZK; *Macht Alajosné* könyvtáros, Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem; *Panyigai Henriette* irodavezető, József Attila Tudományegyetem, Központi Könyvtár, Szeged; *Péntek Lászlóné* könyvtáros, Zala megyei Állami Építőipari Vállalat, Zalaegerszeg; *dr. Poczik Miklósné* ügyintéző, MÁV Igazgatóság, Szeged; *Rásy Árpád* raktáros, OSZK; *Vajnai Sándorné* szakalkalmazott, OSZK.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Agárdi Márta könyvtáros, MK, Kecskemét; *Balogh Katalin* könyvtáros, VJK, Kisvárd; *Boda Imre* könyvtáros, VK, Törökszentmiklós; *Boross Jánosné* könyvtáros, NK, Kisterenye (Nógrád m.); *Braun Márton* gépkocsivezető, VJK, Baja; *Csobay Józsefné* könyvtáros, VJK, Fehérgyarmat; *Dömötör Teréz* könyvtáros, KK, Lesenceújfalu (Veszprém m.); *Ébner Károlyné* könyvtáros, MK, Pécs; *Erdélyi Józsefné* könyvtáros, NK, Mezőfalva (Fejér m.); *özv. Farkas Mihályné* takarító, NK, Mindszent (Csongrád m.); *Fekete Istvánné* könyvtáros, MK, Szeged; *dr. Fekete Mihályné* városi gyermekkönyvtáros, Salgótarján; *Fodor Péterné* könyvtárvezető, KK, Ceglédbercel (Pest m.); *Freisinger Jenőné* könyvtáros, FSZEK 7/2. sz. fiókkönyvtár; *Gacsályi József* könyvtáros, MK, Szekszárd; *Gál Matild Márta* könyvtáros, NK—JK, Bicske (Fejér m.); *Gasziné Estélyi Katalin* könyvtáros, NK—JK, Bicske (Fejér m.); *Géczi Pálné* ügyviteli alkalmazott, MK, Salgótarján; *Gergelyné Tóhati Ilona* könyvtárvezető, KK, Palotásfalom (Nógrád m.); *Gintli Zoltánné* könyvtáros, KK, Sopronhorpács (Győr-Sopron m.); *Göloncsér Istvánné* takarító, NK—JK, Tamási (Tolna m.); *Gulyás László* gyermekkönyvtáros, NK—JK, Encs (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Gyimesi Sándorné* könyvtárvezető, NK, Kőrösladány (Békés m.); *Hivekovics Zoltánné* könyvtárvezető, Nagyrécsa (Zala m.); *Illés Tiivadarné* szakalkalmazott, MK, Salgótarján; *Kiss Lászlóné* könyvtáros, MK, Székesfehé-

vár; *Klausz Gábor* könyvtáros, NK, Gárdony (Fejér m.); *Kolosi Józsefné* könyvtáros, KK, Kőbölkút (Veszprém m.); *Korenchy Pál* könyvtáros, KK, Tápiószecső (Pest m.); *Kovács Géza* könyvtáros, MK, Szombathely; *Kovács Györgyné* raktáros, MK, Salgótarján; *Körmöndi Zoltánné* könyvtáros, KK, Pálháza (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Lukács Jánosné* könyvtáros, FSZEK 2. sz. könyvtár; *Majzik Szilveszterné* könyvkötő szakmunkás, MK, Szolnok; *Makráné Borbíró Eszter* könyvtárvezető, NK, Füzesgyarmat (Békés m.); *Matusekné Dimov Éva* klubkönyvtárvezető, Felsőpakony (Pest m.); *Mester József* klubkönyvtáros, VJK, Nagyatád; *Metykó Gyuláné* ruhatáros, VK, Székesfehérvár; *Németh Attiláné* könyvtáros, VK, Tata; *Németh Istvánné* könyvtárkezelő, MK, Tatabánya; *Oskovics Györgyné* gazdasági vezető, VK, Hódmezővásárhely; *Pallós Ferencné* takarító, MK, Székesfehérvár; *Pásztor Józsefné* könyvtárkezelő, MK, Tatabánya; *Petruska Ilona* könyvtáros, VJK, Szorna; *Polák Jolán* fiókkönyvtáros, MK, Szombathely; *Reguli Ernő* könyvtáros, FSZEK Központi Könyvtár; *Róka Lászlóné* szaktájékoztató, MK, Győr; *Salát Pálné* könyvtáros, FSZEK 13/1. sz. fiókkönyvtár; *Sohár Lászlóné* könyvtáros, KK, Lesencetomaj (Veszprém m.); *Szekeress Mariann* gyermekkönyvtáros, NK, Fonyód (Somogy m.); *Szilágyi Józsefné* takarító, NK, Nagyálló (Szabolcs-Szatmár m.); *Szombath Mihályné* könyvtáros, KK, Kóny (Győr-Sopron m.); *Szőke Mária* zenei könyvtáros, MK, Győr; *Sztrakovicsné Szabó Klára* gyermekkönyvtáros, VK, Miskolc; *Szücs Gyuláné* gyermekkönyvtáros, MK, Szolnok; *Tóbiás Ernőné* fiókkönyvtár-vezető, Somogyi Könyvtár, Szeged; *Tóth Attiláné* könyvtáros, MK, Székesfehérvár; *Tóth Jánosné* könyvtáros, VJK, Nyírbátor; *Uzonyi Antal* gépkocsivezető, JK, Debrecen; *Vámos Károlyné* takarító, KK, Sarkadkeresztúr (Békés m.); *Vereckei Lászlóné* könyvtáros, KK, Lovasberény (Fejér m.); *dr. Zombori Mihályné* gyermekkönyvtáros, VK, Makó.

Szakszervezeti könyvtárak

Heiterné Szombati Zsuzsanna könyvtáros, a Fejér megyei Tanács Építőipari Vállalata, Székesfehérvár; *Molnár Tiborné* könyvtáros, Duna Cipőgyár; *Németh Józsefné* könyvtárvezető, Tolnai Szakmaközi Kulturális Egyesülés, Tolna; *Takács Józsefné* üzemi könyvtáros, Dunai Vasmű, Dunaújváros.

**Figyelmébe
ajánljuk!**

Szervezéstechnika

Új könyvtári tárolóeszközök vásárolhatók a Könyvtárellátó Nyomtatványboltjában (Budapest, XIII., Garam u. 34. 1132)

Folyóiratok, egyes lapok, nyomtatványok tárolására alkalmas a *műanyag szalagos mappa*, amelynek gerincvastagsága változtatható a mappába fűzött szalaggal. A fedőlap jobb alsó sarkában levő „ablakba” felirat, jelzet helyezhető. A mappában legfeljebb 320 × 220 × 70 mm méretű dokumentumok tárolhatók. Piros, fekete színben árusítják, 56,80 forintos áron.

A műanyag, keményfedeles *lyukasztós mappában* B/5-ös méretű dokumentumok tárolhatók, például az *Új Könyvek*, az *Új Média*k, az *Új Hangfelvételek*, az *Új Diafilmek* stb. füzetei. A lyukasztós mappa belsejében a patentzárás kapocsba kell befűzni az előzőleg kilyukasztott dokumentumokat. A mappa gerincére öntapadós címkék ragaszthatók. A tárolható dokumentumok legnagyobb mérete 250 × 220 × 40 mm. Piros, zöld, kék, fekete színben vásárolhatók meg, 48 forintos egységáron.

Audiovizuális eszközök, például magnókazetták, diafilmek és bekeretezett diaképek tárolhatók az *AV-tokban*, ami tulajdonképpen egy 260 × 260 × 60 mm méretű műanyag doboz. A magnókazettákat, diafilmeket állítva, a bekeretezett diaképeket diatartó tokba helyezve lehet a dobozba tenni. (A diatartó tok átlátszó, műanyag tasak, amelyben 16 darab bekeretezett dia fér el.) Az AV-tokba egymásra fektetve 10 darab diatartó tok helyezhető. Az AV-tok 76, a diatartó tok 22,70 forintba kerül.

Mikrofilmlap-tároló mappára az Információtechnikai Vállalat (ITV) kereskedelmi osztálya fogad el megrendeléseket. Típusa: H—268. A kapcsos műanyag mappába 10 darab mikrofilmlap-tartó tasak fűzhető be. Ezekben egyenként 30 darab mikrofilmlap fér el. A mappában tehát 300 darab A/6-os (105 × 148 mm) méretű mikrofilmlap tárolható. A mikrofilmlapok úgy helyezhetők be a tasakokba, hogy a címfejmzők olvashatók, így

a mikrofilmlapok egyszerűen visszakereshetőek. A mappa ára a 10 darab tasakkal együtt 98,70 forint, s a megrendeléstől számított két hónapon belül szállítják. Tudomásunk szerint hazánkban még nem gyártják az ugyancsak mikrofilmlapok tárolására szolgáló, asztalra állítható, körforgó állványokat. Az állvány csapágyakon forgó tengelyére „fűzhető” fel az A/6-os méretű mikrofilmlapokat tartó műanyag tasakok. A legismertebb nyugati gyártó cég a Ring King Visibles Inc. (P. O. Box 599 215 West Second Street, Muscatine, Iowa 52761 USA), amelynek az NSZK-ban is van lerakata. A *Rotary Stand RS 5012* (prospektusszám: 6116) típusú állványon 50 darab tasak fér el. Egy-egy tasakba 30 darab 105 × 148 mm-es mikrofilmlap helyezhető egymás alá. A mikrofilm-állomány kezelése egyszerű, jól áttekinthető. Az állvány 135 dollárba, a tasakok egyenként 3,30 dollárba kerülnek az USA-ban. A devizával rendelkezők a Metrimplex Külker. Vállalat (Budapest, V., Münnich Ferenc u. 21. 1051) szervezéstechnikai import osztályán jelezhetik vásárlási szándékukat.

Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakkönyvtárának prospektustárába a következő prospektusok érkeztek:

Ring King Visibles Inc., USA: Floppy-diszk tárolók (6117); Ring King Visibles Inc., USA: Információtároló eszközök és -bútorok (6118); Gaylord Bros Inc., USA: Könyvtári-bútor-katalógus (6119); Highsmith, USA: Könyvtári és audiovizuális eszközök és bútorok katalógusa 1982/83 (6120); Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum, Hollandia: Gyermekkönyvtári bútorok katalógusa (6121); Highsmith, USA: Könyvtári és audiovizuális eszközök és berendezések katalógusa 1983/84 (6122).

A prospektusok csak helyben olvashatók. Szükség esetén másolat kapható oldalanként 4 forintért.

K. K. R.

Könyvtári furcsaságok

Nem akartam hinni a szememnek! Az építőalakat könyvtárszobáckájában megakad a pillantásom az „Elvek és utak” sorozat könyvein. Köztük ilyeneken, mint: „Korunk: avantgarde és népiség”. Aztán a „Gondolkodó magyarok” sorozatra téved a tekintetem. Találomra leemelek egyet a könyvecskék közül: *Pápai Páriz Ferenc*: „A Glaserus-i Szent Hagyaték”. Megnézem a kölcsönzőkártyát, s nem ér meglepetés: miként az előzőt, ezt a könyvet sem kölcsönözte ki soha senki.

Miért is kölcsönözte volna ki bárki is? A sorkatonák nyolc százaléka nem fejezte be általános iskolai tanulmányait sem, s a többiek kétharmada is csak az általános iskola 8 osztályát végezte el.

Aztán sorra tűnnek a szemem elé a polcokról a hasonlóan magas felkészültséget és speciális érdeklődést igénylő tanulmánykötetek, monográfiák és társaik. Ilyenek mint *Lukács György*: „A modern dráma fejlődése”, „Magyarországi reneszánsz és barokk”. „A modernizmus”, „Vogul népköltészet”, *Rózsa Gyula*: „Nyitott galéria”, *Kassák Lajos*: „Éljünk a mi időnkben”... Természetesen ezeket a könyveket sem vette kézbe egyetlen olvasó sem.

A jelenséget a helyszínen tett észrevételekkel elintézettnek tekinthetnénk, az eset azonban sajnos nem egyedi. A tudatosság a könyvállomány gyarapításában több helyen még mindig meglehetősen alacsony fokú. Pedig még csak különösebb szakértelem sem kell hozzá, elég a józan ész annak felismeréséhez, hogy a könyvek vásárlásakor tekintettel kell lenni a katonák műveltségi színvonalára, érdeklődési körére és az alakulat sajátosságaira. Nyilvánvaló tehát, hogy az általános iskola 4., 5., 6. osztályát most végző — de a többséget tekintve is 8 osztályt végzett — katonák körében nem az említett könyvekre van szükség, hanem könnyen érthető, rövid, olvasmányos irodalomra, a lehetséges olvasók érzelm- és gondolatvilágához közel álló művekre. *Petőfi*

Sándor, Arany János, Móra Ferenc, Gárdonyi Géza és hasonló írók maradandó értékű alkotásaira.

Az sem lényegtelen szempont, hogy körültekinthetőbb szerzeményezés esetén csökkennének a könyvbeszerzési összeg szűkössége miatti panaszok (nem költenénk ugyanis jelentős hányadot olyan könyvekre, amelyeket úgysem olvas senki), s — miközben férőhelyi nehézségekkel küszködünk — nem holt anyag foglalná el a helyet az egyre zsúfoltabb polcokon.

Gazdálkodnunk kellene végre! A pénzzel is, a férőhellyel is, meg a könyvgyűjtemények struktúrájának tudatos alakításával is. A közművelődés eszköztárának gyarapítása ezt is jelenti!

Egy másik laktanya könyvtárában is alig akartam hinni a szememnek. Lehetséges, hogy egy 14 ezer kötetes könyvtárban nincs katalógus? Mint később kiderült, a katalógusszerényt egy hatalmas szobanövény állványaként használják, s a lelógó horgolt terítő, no meg egy „alcázás” céljából oda állított berendezési tárgy gondosan takarja előlről is. Mindenestre kihúzok néhány fiókot, és ezúttal sem ér meglepetés: az ezek után várható kép fogad.

A könyvtárosnő azzal indokolja a katalógus elhanyagoltságát, hogy 18 (!) év után csak most kapott írógépet. A válasz — több okból — megmosolyogtató. Nem válaszoltam semmit, de most megkérdem: a könyvtári munka irányítására, segítésére, ellenőrzésére hivatottak (a legkülönbözőbb szintekről) megfordultak-e a 18 év alatt a könyvtárban? És ha igen, miért nem tűnt fel nekik, hogy az olvasók útbaigazításának ezek az alapvető eszközei hiányoznak?

Egy harmadik könyvtárban arról értesültem, hogy az alakulat egy „illetékese” önkényesen úgy döntött, hogy a könyvtáros munkájának segítésére hivatott szaklapot, a „Könyvtáros”-t — figyelmen kívül hagyva a központi rendelkezést — nem rendeli meg. Egy

negyedik alakulatnál egy másik „illetékes” megszabta a könyvtárosnak, hogy milyen útvonalon közlekedhet a laktanyában. Egy ötödik könyvtár a szép szó megszerettetésére és a művészi élmény elmélyült befogadásának segítésére hivatott olvasómozgalmat vadászatnépszerűsítő kampánnyá devalválja. „Hazánk különféle vadászterületeire, a nagyvadak hazájába, emlékezetes vadászatokra” akarja kalauzolni az olvasókat a „Magyar vadászirodalom” címmel meghirdetett olvasópályázata, melynek célja — egyebek között — „vadászkalandok szívdobogtató izgalma közben is tudatosítani, hogy a vadászat nem pusztán ölés”. Bizony nehéz megállni, hogy e „trófeás” ötletéről értesülvén ne jusson eszébe az embernek, hogy inkább mondott volna csütörtököt ez a fegyverük, mint hogy bakot löjjenek.

A hatodik, a hetedik, a tizedik, a harmincadik könyvtárban az tűnik fel — illetve már fel

sem tűnik —, hogy a kézikönyvek nem kéznél vannak, hanem szinte elérhetetlen magasságban, vagy valahol eldugva. A napilapok, folyóiratok, szakmódszertani kiadványok — például a „Közművelődés a hadseregben” — példányait esetlegesen gyűjtik, a sorozatok hiányosak, s általában is laza a szakmai fegyelem. Pedig a könyvtárak munkájának segítésére, felügyeletére hivatottak mind nagyobb száraléka ma már szakképzett. Miért nem látszik meg ezekben a esetekben a követelménytámasztás, a szakmai irányítás és a módszertani segítség eredménye?

Hadseregünk könyvtárainak többsége persze kiállja a szakmai megméretés próbáját is. Ezek a könyvtári furcsaságok azonban azért is elgondolkoztatóak, mert egyetlen „könyvtári örjárat” során bukkantak elő.

F. M.

Néphadsereg

Kérdezz — felelek

Szekeres Mariann, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola levelező hallgatója írja:

A Művelődési Közlöny 1982/4. számában jelent meg az Állami Bér- és Munkügyi Hivatal elnökének 6/1981. (XII. 29.) ÁBMH számú rendelkezése a továbbtanuló dolgozók kedvezményeiről. A jogszabály 13. paragrafusa a költségtérítésről rendelkezik, mégpedig a következőkülönbségtételekkel:

A tanárképző, tanítóképző főiskola, illetve az óvónőképző intézet levelező tagozatára járó pedagógusokat illeti a kötelező foglalkozásokon és a vizsgákon való részvétel kapcsán felmerülő utazási, szállás-, valamint étkezési díj, míg az ugyanezen intézményekben tanuló könyvtáros, illetve népművelő hallgatók részére csak az utazási költséget kell megtéríteni, a szállás- és az étkezési díjat nem! A népművelők, könyvtárosok más kategóriába, más elbírálás alá tartoznak, mint a tanárok? Miért? Hiszen ugyanarra a főiskolára járnak, s a végzettségük is ugyanolyan szintű.

Kétségtelen, hogy tanárhiány van, márpedig a szakképzett tanárookra nagy szükség van. A szakképzett könyvtárosokra nincs? E különbségtétel sértő is, mert a könyvtárosok presztízsét gyengíti a tanárokéval szemben.

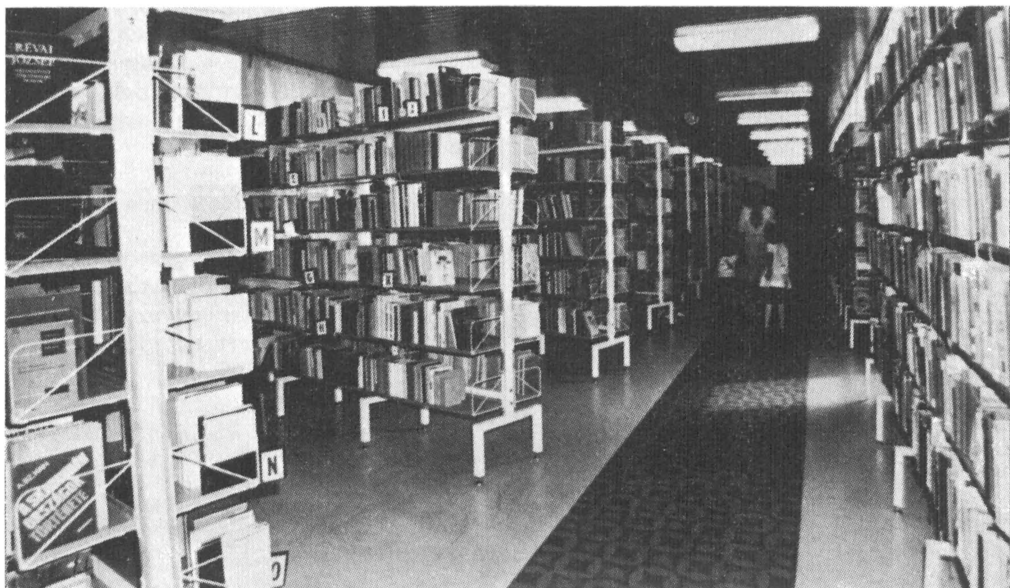
Könyvtárosként dolgozom több mint tíz éve.

A Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtár-kiegészítő szakán első éves levelező hallgató vagyok. Fonyódi diáktársam szintén e főiskola hallgatója, csak ő magyar-kiegészítő szakos. Így azután az ő költségeit megtérítik, nekem csak az utazási költséget fizetik. Ismét kérdem, miért?

Válasz:

A tanárképző főiskolán továbbtanuló pedagógusok — bizonyos feltételek fennforgása esetén — már 1959 óta jogosultak utazási, szállás- és étkezési költségeik megtérítésére. Ezt a kedvezményt annak idején a már akkor is nagymértékű pedagógushiány miatt adták meg. A könyvtár szakos főiskolai képzés bevezetése után sikerült a kedvezmény egy részét — az utazási költség megtérítését — a könyvtárosok részére is biztosítani. A szállás- és az étkezési költségek megtérítésére azonban pénzügyi okok miatt nem nyílt lehetőség. A tanárképző főiskolán tanuló könyvtárosok ilyen jellegű hátrányos helyzete tehát nem munkásságuk lebecsülésének következménye, hanem kifejezetten gazdasági okokra vezethető vissza. Ezt bizonyítja az is, hogy utazási költségeik visszatérítésére keresetüktől, az utazási távolságtól és az utazások számától függetlenül jogosultak, míg például az egyetemeken továbbtanulók esetében ilyen jellegű korlátozások is vannak.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

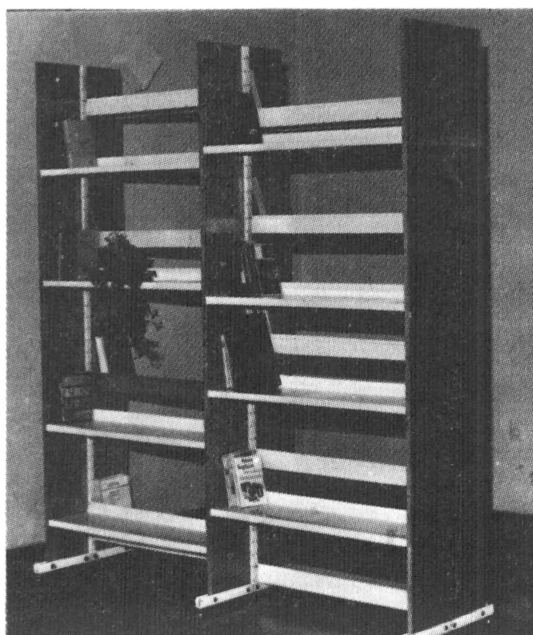
és

TÉKA

típusú bútorainkat

**MEZŐGÉPIPARI
SZÖVETKEZETI
KÖZÖS
VÁLLALAT**

**SZANY
ADY ENDRE ÚT 38.
9317**

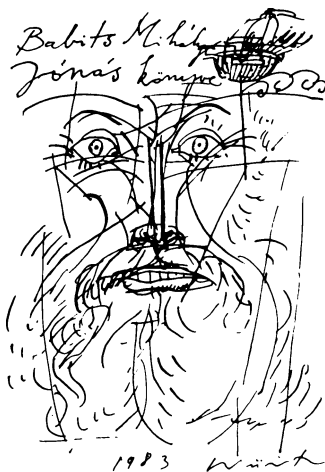
Vályi Gábor, az Országgyűlési Könyvtár főigazgatója, az Országos Könyvtárügyi Tanács elnöke 1983. december 31-én nyugalomba vonult. Vályi Gábor 1971 óta irányította a parlamenti könyvtár munkáját, amely az elmúlt évtizedben igen lendületesen fejlődött és magas színvonalra emelkedett, ezért vezetője jogosan érdemelte ki 1979-ben a legmagasabb szakmai elismerést, a Szabó Ervin-emlékérmet. Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökévé 1981-ben nevezték ki, s ezt a fontos posztot a jövőben is betölti. (Vályi Gábor magas kormányzati elismeréséről lapunk másik helyén adunk hírt.) — A Marcali Városi Könyvtár igazgatójává 1984. január elsejei hatállyal **Budafai Lászlót** nevezte ki a Marcali Városi Tanács. A közgazdasági egyetemi végzettségű Budafai László eddig a tanácsai apparátusban dolgozott, legutóbb városi tanácselnök-helyettesi beosztásban, Marcaliban. Elődének, **Frang Józsefnek**, akinek nyugálománya vonulásáról már hírt adtunk, az elmúlt év december 23-án tartott ünnepélyes búcsúztató alkalmával — a marcali járás és a város érdekében harminc éven át kifejtett áldozatos könyvtárosi tevékenységéért — a *Marcali városért* nevű serleget és emléklapketet adta át *dr. Ress Zoltán* városi tanácselnök.

Zenei könyvtárosok részére posztgraduális zenei könyvtárosi

oktatást indít 1984-től kezdődően az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszéke. A képzésben felsőfokú képesítéssel és megfelelő zenei alapismeretekkel, illetve zenei könyvtári gyakorlattal rendelkező könyvtárosok vehetnek részt. A 4 féléves képzés tantárgyai felölelik azokat az elméleti és gyakorlati ismereteket, melyek elengedhetetlenek a zenei gyűjteményekben folyó munka színvonalas végzéséhez. Az elméleti tárgyak sorában magyar és egyetemes zene-történetet, zeneelméletet tanulnak a hallgatók. A könyvtári ismeretek keretében a zeneművek feldolgozásáról (dokumentumleírás,

osztályozás), a zenei bibliográfiák szerkesztésének kérdéseiről, a zenei gyűjtemények technikai felszereléséről, szervezéséről hallgatnak előadásokat. A hallgatók a szeminárium feladatok mellett kollokviumokon számolnak be előrehaladásukról, a 4. félév végén, az évfolyamdolgozat elkészítése után pedig államvizsgát tesznek. (p. g.)

Az országos könyvtári propaganda-bizottság, amely az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ irányításával működik, legutóbbi, Szegeden tartott értekezletén a könyv- és könyv-

tárpropaganda 1984. évi terveit vitatta meg. A résztvevők javasolták, hogy a könyvtárak ebben az évben még több figyelmet fordítsanak a nevelőkre és az iskolai könyvtárakra. Célszerűnek ítélték a könyvtárak munkáját bemutató diafilmsorozatot és film készítését, valamint a video-technika fokozottabb könyvtári alkalmazását, s nélkülözhetetlenek a könyvtárak és a tömegtájékoztatói szervek kapcsolatának szorosabbra fűzését. A *Látóhatár* című folyóirat cikkbibliográfiáját illetően *Péter László* ismét utalt az éves mutatók szükségességére, az utalások és a tárgyszavak fontos szerepére. A tanácskozás során *Baricz Zsolt* ismertette a

Csongrád megyei könyvtárak kapcsolatszerzési és propaganda-tevékenységét, majd *Tóth Béla* könyvtárigazgató bemutatta a vendégeknek a Somogyi Könyvtár épülő új otthonát. (H. B.)

A megyében készült kiadványokból összeállított kiállítást mutatott be november 15. és december 5. között a Szabolcs-Szatmár megyei Könyvtár. A kiállítás anyagát elsősorban a Nyírségi Nyomda termékei szolgáltatták, de a rendezők, *dr. Gubicz Pálné* és *Petrikovics Zsuzsa* a megyében működő sokszorosító üzemek által készített kiadványokat is bemutat-ták. A kiállítást *Szűcs Imre*, a megyei könyvtár igazgatója nyitotta meg, a bevezető előadást pedig *Maczika Béla*, az Országos Széchényi Könyvtár kötelespéldány-szolgáltatának munkatársa tartotta. (G. P.)

Decembéri értekezleti nap-tár: 13. Nemzetiségi báziskönyvtárosok és olvasótábori vezetők értekezlete a Gorkij Könyvtár rendezésében a Hazafias Népfront Országos Tanácsának székházában; 14. Zenei könyvtárosok országos továbbképző értekezlete a kották ISBD-alapú leírásáról a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Fehérhajó utcai zenei gyűjteményében; 15. Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségi ülése és plenáris ülése a Művelődési Minisztériumban; 19. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökségi ülése a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárában.

Könyvtárismertető a közönségkapcsolatokban

A szakirodalom csak vázlatosan és esetlegesen foglalkozik a könyvtárismertetőknél — könyvtári kalauzoknak — a könyvtárak propaganda- és reklámtevékenységében betöltött szerepével. Pedig a könyvtárismertető viszonylag olcsón előállítható, nagy tömeghatás kiváltására alkalmas eszköz. A könyvtári kiadványok külső formájával kapcsolatos gondok közismertek; talán kevésbé köztudomású az, hogy a helyzet kedvező változása nem csupán anyagi kérdés. Mintegy ötven, az ország legkülönbözőbb könyvtáraiból származó könyvtárismertető tartalmi és tipográfiai elemzését végeztem el. Azt vizsgáltam, hogyan érvényesülnek bennük a közönségkapcsolatok elvei, ideértve a reklámsz pszichológia és a tipográfia alapkövetelményeit is.

Propaganda, reklám és közönségkapcsolatok

A legújabb könyvtári szakirodalom egyértelműen igennel válaszol arra a kérdésre, hogy a reklám módszerei alkalmazhatók-e nem kereskedelmi szervezetekben is. Mi lehet mégis a tapasztalható fenntartások oka? A magyarázatot valószínűleg az információs problémák lebecsülésében s az újtól való idegenkedésben kereshetjük. Miért van szükség a könyvtári propagandatevékenység fejlesztésére? Azért, mert nagyfokú tájékozatlanság tapasztalható a felhasználók könyvtárhasználati ismereteiben, és azért, mert szükség van az új szolgáltatások megismertetésére, közvetítésére. Be kell bizonyítanunk, hogy költséges voltuk ellenére ezek sokkal hatékonyabb eszközök a hagyományosaknál. A hiányos tájékozottság milliókba kerülhet — írja az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár ismertetője —, mert a fokozódó versenyben gazdaságunknak gyors és pontos szakmai információkra van szüksége,

viszont a lehetséges felhasználók nem ismerik eléggé az amúgy is korlátozott lehetőségeket sem.

Minden könyvtári kiadvány fontos összekötő kapocs a könyvtár és az olvasó, illetve a lehetséges olvasó között. *Pelejtei Tibor* nagyon szemléletesen levélnek nevezi azt a kiadványt, melyet a címzett átfut, és megállapítja, hogy a feladó (a könyvtár) milyen színvonalon áll. „Az általánosságokat tartalmazó, esztétikailag jelentéktelen, nyomdai és tipográfiai szempontból művészietlen kiadványok készítése fölösleges idő- és pénzpocsékolás.” (Könyvtár- és irodalomnépszerűsítés. 1968, NPI.) Pedig még a tartalmukban kitűnő kiadványokat is gyakran terhelik súlyos formai hibák. Ezért már a megrendelőnek, jelen esetben a könyvtárosnak is értenie kell bizonyos fokig a tipográfiai tervezéshez.

A könyvtárismertetőkről általánosságban megállapítható, hogy elsősorban az újonnan beiratkozókra vezetnek be a könyvtár használatába. Minden ismertető kiter a beiratkozás, a kölcsönzés, az olvasóterem és a katalógusok használatának kérdéseire. Kérdés, elegendő-e ez, vagy foglalkozzék a könyvtár múltjával, gyűjtőkörével, az állomány nagyságával és a könyvtár feladataival is? Szinte minden tájékoztató másképp ad erre választ, az ismertető céljától függően. Akadnak a könyvtár teljes múltját bemutató, már-már könyv-formátumú kiadványok, de egyszerű leprellók is. Sőt, funkciójuk szerint a könyvtárismertetők közé kell sorolnunk a nem önálló tájékoztatókat is: az órarendeket, a könyvjelzőket, a szocialista brigádokkal kötött szerződéseken szereplő ismertetőket. El kell különítenünk a közművelődési és a szakkönyvtárak ismertetőit is, hiszen ez utóbbiak már szinte kereskedelmi reklámcéllal készülnek. (Jó példa erre az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár reprezentatív ismertetője!) Találkozhatunk

olyan tájékoztatókkal is, amelyek a fenntartók, felsőbb fórumok számára készültek. A továbbiakban elsősorban az olvasóközönségnek szánt ismertetőkkel foglalkozunk.

Ezektől elvárjuk, hogy a könyvtár általános bemutatásán felül részletes, egyben tapintatosan oktató kalauzok is legyenek. „Tudjuk, hogy az új olvasók többsége mérhetetlenül érzékeny lélek, akit elbátortalanít a könyvtári »nagyüzem« látványa, aki restell kérdezősködni, ha eltéved a katalógusszekrények labirintusában, vagy időnként elfelejti az olvasószolgálatos szabatos eligazítását, hogy mit, hol, hogyan találhat meg” — írja Tremkóné Mészely Mária a *Könyvtári Figyelő* 1980. évi 3. számában. Ezért lenne szükség a különféle szolgáltatások (reprográfia, könyvtárközi kölcsönzés, irodalomkutatás) mélyebb ismertetésére, tudatosítására.

Tartalom, stílus, helyesírás

A propagandakiadványok szövege akkor jó, ha tömör, nyelvtanilag hibátlan, mellőzi a veresést és az idegen szavakat. Követelmény az is, hogy ne tartalmazzon hosszas magyarázatokat, és ne használjon felsőfokú jelzőket. Ehelyett határozottan állítson, érdekességeket, meglepő szókapcsolatokat tartalmazzon. A könyvtár különösen vigyázzon a fogalmazás és a helyesírás pontosságára, mert a közönség figyelmét a legkisebb hiba sem kerüli el.

A tartalom érvényesülését zavarják az értelemzavaró egyeztetési és vesszőhibák, a homályos vagy komikus képek. Az ismertetőkből gyakran tapasztalható mellébeszélés, az információ hiánya, de zavaró sajtóhiba is. Például: „A tájékoztató szolgálat felvilágosítást ad minden könyvtári vonatkozású kérdésben...”, vagy „...Természetes és gyakori az az igény, amely a könyvtáraktól azt várja, hogy változatos módon és eszközökkel nézzen olvasói segítségére.”

A kiadványok szövegét gyakran egyszerűen összeollózzák (különösen a hálózati alközpontok, egységek, fiókkönyvtárak hajlamosak erre). A sajszentpéteri könyvtár 1982-es ismertetője például nem elég részletes: „Szakkatalógus — a műveket tartalmuk szerint tárja fel az Egyetemes Tizedes Oszályozás alapján.” A gyermekrészlegről szólva még szűkszavúbb: „Szakirodalom a szakrendi besorolás szerint”. A salgótarjáni könyvtárakat ismertető 1978-as füzetecske célul tűzi ki, hogy tájékoztassa „a

város lakosságát és dolgozóit arról, hogy a salgótarjáni közművelődési könyvtárakban milyen könyvtári szolgáltatások vehetők igénybe”, de a felsorolt 20 könyvtár közül csak 6 könyvtár esetében van szó szolgáltatásokról — átlagosan három szóban: „kölcsönzés, helyben olvasás, tájékoztatás”.

A propaganda részben az érzelmeken keresztül hat, az érzelmi mozzanatokot pedig főleg a *stilisztikai elemek* hordozzák. Ezért is kell különösen ügyelnünk erre a propagandakiadványoknál. „A könyvtári kiadványok stílusával szemben a leggyakoribb kifogások a színtelenség, a hivataloskodó fordulatok, a szakzsargon vagy — éppen ellenkezőleg — a fellengzősség, bombasztikusság, a literátus tolvajnyelv finomkodó, mesterséges összekuszáltsága (Mándy Gábor: A könyvtári propagandakiadványok értékeléséről. = *Könyvtár- és irodalomnépszerűsítési tanulmányok*. 1974, NPI.) Lássunk példákat! A Győri Megyei Könyvtár írja 1975-ben: „Hisszük és reméljük, hogy az anyagi befektetés és a könyvtár dolgozóinak erőfeszítése a jobb, a színvonalasabb, a tartalmasabb könyvtári munka érdekében találkozik az Ön rokonszenvével; s főleg akkor, ha tapasztalhatja ezeknek a törekvéseknek a közművelődési jellegét, ha a gyakorlatban látja megvalósulni azt a nemes szándékot, hogy egyre jobban kívánjuk szolgálni és kielégíteni a nap mint nap nagyobb mértékben megnyilvánuló és megújuló művelődési igényeket...” S mind ezt az első oldalon találja a gyanútlan olvasó 11 sornyi terjedelemben. Ugyanott egyébként még egy 23 soros idézet is szerepel egyik művelődéspolitikai irányelvünkéből. Másutt a túlszínezettség nem szerencsés: „Teherként nyomja azonban a könyvtárosok vállát, hogy az időközben megnövekedett állományt nem tudják befogadni a meglévő helyiségek. 1945. április 4-e után új fejezet kezdődik a könyvtár életében is. Vége szakad a háromszori 126 ládába csomagolt hányattatásnak, amely a háború éveiben volt osztályrésze.”

Néhány könyvtár egyenesen megfélemlíti az olvasót. A Székesfehérvári Megyei Könyvtár írja 1981-ben: „A könyvtár helyiségeibe kabát, táská, saját könyv [!] bevitele tilos. A ruhatárat mint *statisztikai* és *ellenőrző* pontot akkor is fel kell keresni érkezéskor és távozáskor, ha a könyvtárhasználatnál [a ruhatárban] elhelyezendő tárgy nincs... Amennyiben a használt vagy kikölcsönzött dokumentumot megrongálja, elveszti vagy az megsemmisül (a továbbiakban együttesen: elveszett), úgy a könyvtár

a 3/1975. (VIII. 17.) KM—PM számú együttes rendelet, valamint e renDELETEH kapcsolódó együttes irányelv (635/1978.) alapján az alábbiak szerint jár el.” Az OMIKK 33 paragrafusba, azokon belül pontokba szedte használati szabályzatát. Indokoltan tette-e?

A helyesírási szabályok betartására különösen ügyelnie kell a könyvtárnak, hiszen tekintélye forog kockán, mert a könyvtár a kultúra képviselője. Gyakran sértik meg az egybe- és különírási szabályokat: „Célunk az igényes önművelés elősegítése is az idegennyelvek elsajátítása által” – írja a miskolci zenei könyvtár 1979-es tájékoztatója. Az „idegen nyelv” két szó; logikai hiba, hogy az önművelés nemcsak nyelvtanulást jelent, a stílusról nem is beszélve. A *folyóirat* szót 5 ismertetőben írják hosszú í-vel.

A *nyelvhelyességi hibák*, magyartalanságok, szórendi, szóhasználati hibák különösen az érzékenyebb, műveltebb olvasók nyelvérzékét sértik. A már idézett győri tájékoztatóból: „... a könyveket a megadott határidőre kell a könyvtárba visszahozni – beleértve az esetleges hosszabbításokat is természetesen” — ez csupán szórendi hiba.

A nagykátai könyvtár 1975-ös tájékoztatójában „kiadványi tevékenység”-ről beszél. Ez szóhasználati hiba, mely valószínűleg a kiadvány és a kiadói tevékenység összeolvadásából keletkezett.

A Tatabányai Megyei Könyvtárnak is félresikerült ez a mondat: „tegye lehetővé, hogy olvasóinknak ezt az érdekét *mi szolgál*ni tudjuk.”

Gyakran találkozhatunk germanizmusokkal, elavult szavakkal, felesleges szóismétlésekkel. A szakzsargon pedig azért ártalmas, mert nem bizonyos, hogy az olvasó ért „könyvtárosul”.

Néhány szót a *sajtóhibákról*. Pszichológiai kísérletek szerint a sajtóhibák nagy része felett átsiklunk, hisz a szó ép részeiből és szövegtörnyezetéből automatikusan a helyes alakra következtetünk. Ezek a hibák mégis rossz benyomást, kellemetlen érzést keltenek, veszélyeztetik a propaganda sikerét. A hibák miatt az olvasó a propagandista műveltségének, hozzáértésének hiányos voltára következtethet. Néha különösen visszás lehet egy-egy sajtóhiba. A Hatvani Városi Könyvtár tájékoztatója kéri az olvasót, hogy forduljon bizalommal a könyvtárhoz, aki a könyvek „megkeresésében segít-seget” ad. Mándy Gábor a könyvtári propagandakiadványokat értékelő írásában

egy 51 tételt tartalmazó, 60 lapos ajánló bibliográfiát elemezve 459 hibát talált. Ez azt jelenti, hogy tételenként 9, laponként 7,7, betűhelyenként 0,13 hiba jellemzi a kiadványt. Ehhez, azt hiszem, nem kell kommentár.

Tipográfiai elrendezés

A tipográfiának a szöveget kell szolgálnia; az a szerepe, hogy az írott szó minél világosabb, érthetőbb módon jusson el a befogadóhoz. Csak hatásában érvényesüljön, önmagában ne. Épp ez a művészet: érvényesülni és észrevétlenül maradni. A tipográfia növelheti az információ értékét, nem egyszerűen közvetítő. A lényeg az, hogy minden szövegrész és illusztráció a legmegfelelőbb helyen és formában kerüljön az oldalra.

Bármely propagandaanyag készítésénél a *címlap*, és ezen belül is az úgynevezett *húzó cím* vagy *blikkfang* megtervezése az egyik leglényegesebb feladat. Ha ez nem elég vonzó, akkor az olvasó kezébe sem veszi a kiadványt. A címnek kevés szóval kell sokat mondania. A címből hagyjuk tehát el a kitüntető címetek és jelzőket, használjuk a közismert rövidítéseket. A jól kiválasztott cím tömör, szabatos és találó.

Az Ajkai Városi Könyvtár kék, sárga és fekete színt használt 1974-es tájékoztatójának címlapján, s ez a három szín végigvonul az egész kiadványon. Ezzel egységesebbé válik a kompozíció.

A cím *betűtípusainak* kiválasztásakor ügyelni kell az egységre. Lehet a címet kevert betűtípusból is összeállítani, de ez a nehezebb feladat, s ilyenkor a hibák is feltűnőbbek. Óvakodni kell a cikornyás, nehezen olvasható betűtípusoktól, az olvasóban ugyanis kellemetlen érzést kelt, ha nem tud könnyen elolvasni valamit. Az olvashatóság a betű- és a sorközök helyes elosztásától is függ. Sok ismertető tipikus hibája, hogy a címben túl közel vannak a betűk és a szavak, s emiatt az nehezen olvasható.

Még a legigénytelenebb kiadványok esetében is szem előtt kell tartani, hogy a címlap nem bírja el, ha csak gépelt szöveg áll rajta. A grafikusok nagy része a LETRASET-cég öntapadó betűminta-lapjait, vagy más nyugati mintát használ. A baj csak az, hogy az angol és más nyelvek betűgyakorúsága nem felel meg a magyarénak. Ekkor kezdődik a bűvészkedés. Q-betűből O-betűt, E-ből F-et faragnak, vagy

összekeverik a betűfokozatokat. Ugyanez a helyzet az ékezetek házi elkészítésekor is, így azután szedett-vedett címsor keletkezik.

A kiadványok megtervezésekor az illusztrátor és a könyvtáros konzultációjára van szükség. Az illusztrációk kiválasztásánál szem előtt kell tartani, hogy a kép mint vizuális információ igen fontos szerepet tölt be a tájékoztatásban. Ha a borítón is szerepel illusztráció, vigyázni kell arra, hogy ne zavarja a cím figyelemfelkeltő funkcióját. A könyvtárismertetőknél a grafikai elemek felhasználásában kialakultak bizonyos szokások. A könyvtár szilüettjének ábrázolása után gyakoriságban a csukott könyv, majd a nyitott könyv és az olvasó fej következik. Szorosan ezután jön a könyvön ülő fülesbagoly, a katalógusfiók és a letett szemüveg, mint az olvasás szimbóluma. Ezeket aztán tetszőlegesen lehet párosítani. A salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár 1979-es ismertetőjének 28 oldalán 16 csukott, 8 nyitott könyv, 6 földgömb és 3 stilizált hanglemez ábrázolása található. De szerepel falevél, búzakalász, nyitott szem és egy ballonkabátos könyvet magasba tartó férfi is. E könyvtár 1982-es kiadványán, amelyen nincs feltüntetve a tipográfus neve, mindössze 4 csukott könyv látható, s ezek is funkciót kaptak.

Sok tájékoztatóban megtalálható a könyvtár alaprajza is. Ez gyakran alig kivehető, vagy azért, mert egy régebbi ismertetőből fotózták ki, vagy mert túl részletes, vagy pedig a tervező hágtá át a technika adta lehetőségek határait.

A fotók, grafikák elrendezése nem lehet esetleges. Az illusztrációnak kísélnie kell a szöveget, alá kell támasztania azt.

Gyermekkönyvtárak és -részlegek ismertetői

Nem volna helyes, ha nem szólnék külön a gyermekkönyvtárak ismertetőiről, illetve a könyvtárismertetők hatásáról. A *gyermekkönyvtári ismertetők* viszonylag ritkák. Ennek egyik oka, hogy kevés az önálló gyermekkönyvtár. Ha pedig csak részlegként működik, akkor a felnőttkönyvtár ismertetőiben szólnak róla. Az még a jobbik eset, ha a felnőttekhez szólva, de található olyan ismertető, ahol a gyermekrészleg tevékenységét ismertette olykor a „gügyögő” stílus érvényesül. Ezekben például a könyvtárosok nem keresni segítenek

az olvasóknak, hanem a „kis olvasóknak” segítenek a „katalógusban való keresgélésben”.

Összesen két önálló gyermekkönyvtár ismertetője került a kezembe, s mint a mesében, az egyik jó, a másik rossz. A *kecskeméti gyermekkönyvtár* 1979-es ismertetője a gyerekek nyelvén szól és rendkívül érdekes. Nem arról beszél, hogy a könyvtárban szép- és szakirodalom van, hanem távoli utazásokról, hadvezérekéről, érdekes állatokról ígér könyveket. Kísérletet sem tesz a szakkatalógus megismertetésére, az az egyéni foglalkozás feladata lesz. Ezzel szemben a *győri gyermekkönyvtár* ismertetője nem más, mint a felnőttkönyvtár ismertetőjének összeollózása. Elmondja ugyan, mire valók az egyes katalógusok, de még a felnőttek számára is semmitmondóan: „a szakkatalógus a művek tartalma szerinti csoportosításban tárja fel a könyveket”.

Súlyos tipográfiai hiba a kiadványban, hogy a betűfokozat megválasztásakor nem vették figyelembe az életkori sajátosságokat. Gyermeknek ugyanis az átlagosnál nagyobb betűt kell alkalmazni, ők pedig még le is kicsinyítették a szöveget, amely a rossz nyomdatechnika és a világoskék színű nyomás miatt amúgy is olvashatatlan.

Nagyon fontosnak tartom, hogy minden gyermekkönyvtár és -részleg adjon ki legalább szórólapokat, könyvjelzőket, órarendeket, amelyeken feltünteti a könyvtár nyitvatartását. (A győriek mentségére szolgáljon, hogy ilyet is adtak ki.)

Végül néhány szót a tájékoztatók *hatásáról* és ennek *akadályairól*: Mi történik a könyvtárismertetővel, ha az olvasó kezébe veszi? Ha elég érdekes a címe, belelapoz, megnézi az illusztrációkat (ilyenkor még a tapintás hatása és az esetleges festékszag sem közömbös). Beleolvas a szövegbe, és érdekesnek találva elolvassa, vagy lényegtelennek találja és félreteszi, ebben szerepet játszik a tipográfiai elrendezés, az olvashatóság, esztétikai hatás stb. Az olvasó véleményt nyilvánít, cselekvését, magatartását befolyásolják a szerzett ismeretek és benyomások. Mik lehetnek a hatás akadályai? A leggyakoribb, hogy a jó elképzeléseket rosszul, érdektelenül váltják valóra, ami csökkenti a könyvtár tekintélyét. Ettől a kedvezőtlen hatástól részben „megmenekül” a könyvtár, ha hibát követ el a kiadvány terjesztésében, azaz a kiadványt nem juttatja el az olvasók kezébe.

Nem mindig megfelelő az ismertetők példányszáma, az átlagos 500–1000 példány gyakran nem elegendő. Jó, ha ezeket a tájékoztató-

kat más művelődési intézményekbe, könyvtárakba, mozikba, művelődési házakba is eljuttatja. Ehhez természetesen nagyobb példányszám szükséges, ami viszont megnöveli az előállítás költségét. Az igényesebb forma szintén többbe kerül. Ennek ellenére minden könyvtárban szükséges a nagy példányszámú, tartalmilag és formailag magas színvonalú ismertetők kiadása.

Németh József

A szombathelyi IV. évfolyamos könyvtár-matematika szakos főiskolai hallgató írása eredetileg a XVI. országos tudományos diákköri konferenciára készült, s terjedelme 57 lap és 20 melléklet volt. Az országos elismerésben részesített pályamunka rövidített változatát egyenetlenségei ellenére is közöljük, mivel fontos könyvtári kiadványtípusra hívja fel a figyelmet, és lelkiismeretes kutatómunkáról, utánajárásról tanúskodik. — A szerk.

Lapozgató

A **Kultúra és Közösség** című művelődéseméleti folyóirat sűrűn foglalkozott könyvtári témákkal a közelmúltban: 1983. évi 3. számában például két tanulmány boncolgat olvasásbefogadási kérdéseket (*Lőrincz Judit* Az olvasói élményfolyamatról szóló írásában 101 kérdőíves interjú és 32 mélyinterjú alapján foglalja össze *Nádas Péter* Egy családregény vége című regényének hatásvizsgálati tanulságait; *Kamarás István* pedig *Utazás* egy regényben címmel összegezi a gimnazista és tanárjelölt olvasók körében a Mester és Margarita befogadásáról végzett vizsgálat megállapításait); a tavalyi 4. számot teljes egészében az olvasótáborok kérdéskörét több oldalról megvilágító cikkek töltik ki; az 1983/6-os számban pedig *Sz. Kiss Csaba* Tudományos könyvtár kontra városi könyvtár című tanulmánya olvasható (alcíme: A funkcionális többarcúság értelmezésének zavarai a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetében) — ez a történelmi elméleti fejtegetés tulajdonképpen folytatása a könyvtárban és környékén a közelmúltban lezajlott, heves indulatokat kiváltó állomány-apsztási vitának. Ugyanebben a számban *Heit Gábor* szociológus egy 1978-as, kétszáz családra kiterjedő vizsgálódás adatai alapján azt írja meg, hogy a Kelenföldi lakótelepen élőknek volt-e igényük — és milyen — az akkor épülő Budapesti Művelődési Központnak, valamint leendő könyvtárának szolgáltatásai iránt. (Lásd a kelenföldi könyvtárról lapunkban megjelent, a szerző és mások által írt cikkeket is.)

A **Bibliotheca Bekesiensis** című bibliofil helytörténeti sorozat 24. kötete *Gyula város története és korabeli állapotának leírása* címmel a város első történetiróinak, *Ecsegy Gábornak* és *Komáromy Miklósnak* 1832-ben, illetve 1834-ben megjelent munkáit adja közre. *Ecsegy gyulai* lelkész, tiszteletbeli táblabíró volt, írásának címe: *Gyulának polgári és egyházi állapota a régiebb s újabb időkben*; *Komáromy Miklós gyulai jegyző Gyula várossáról és a hajdani Gyula várról* című műve az első, könyv alakban megjelent írás a város történetéről. Kiadására az szolgáltatott alkalmat, hogy 1834-ben ünnepelte a város, „Német-Gyula” önálló közigazgatási egységgé válásának századik évfordulóját. A kötethez *Kósa László* készítette a jegyzetapparátust és irt utószót. (Békéscsaba 1982 [1983] 120 l.). — A tartalmas és egyszerűségében is elegáns sorozat minden kötetét a békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnázium gondozza, együttműködve az érdektel tanácsokkal. Így jelent meg a 25. kötet is, *Láng Miklósnak Vidovszky Béla festőművész 1883—1973* című könyve, amelynek értékét növeli, hogy képanyagában 17 festmény színes reprodukciója is látható. A gyulai születésű, a barbizoni hagyományokat folytató, élete során csaknem kétezer festményt alkotó művész születésének századik évfordulójára megjelent kötetet is a sorozat tipográfusa, *Petőcz Károly* tervezte; szerkesztője *Szabó Ferenc*, a megye neves helytörténésze. A nyomdai munkákat ez esetben is a gyomaendrődi Kner Nyomda végezte. (Békéscsaba 1983. 97 l. 20 t.)

A könyv- és könyvtárhasználati pályázat eredményhirdetése

A többkönyvű oktatás módszerének kimunkálása, a könyv- és a könyvtárhasználat alkalmazása, illetve a bevált új oktatási formák elterjesztése érdekében *pályázati felhívást* tett közzé a Művelődési Minisztérium általános iskolai, valamint könyvtári osztálya, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, az Országos Pedagógiai Intézet és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. A felhívás szövegét és a pályázat feltételeit a pedagógiai szaklapok (Köznevelés, Könyv és Nevelés, Tanító) közzé tették, és a kiírás megjelent a Művelődési Közlönyben is. Az 1983. szeptember 1-én zárult pályázat hat kategóriájában 44 pályaművet nyújtottak be.

Az ünnepélyes eredményhirdetésre és díjkiosztásra 1983. november 30-án a Művelődési Minisztériumban került sor. *Balázs Mihály*, az OPKM főigazgatója ismertette a pályázat célkitűzését, értékelte színvonalát, méltatta eredményeit, és szólt a könyv- és könyvtárhasználat alkalmazásának pedagógiai jelentőségéről is. A sikeresen pályázók részére *Juhász Jenő*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője adta át a díjakat. A bíráló bizottság döntése alapján 23 pályamunka díjat, 7 pályamű pedig írásbeli dicséretet kapott. A díjazottak:

I. kategória — osztályfőnöki munka. 1. díj: Nem adták ki; 2. díj: *Molnár Jánosné*, Kiss Lajos Általános Iskola, *Veszprém*; 3. díj: *Németh Imre* és *Némethné Katona Judit*, Kondor I. és II. sz. Általános Iskola, *Budapest*, XVIII. ker.

II. kategória — 1—4. osztály. 1. díj: *Egyed Erzsébetné*, Dr. Hamburger Jenő Általános Iskola, *Zalaegerszeg*, *Szepesy Kornélné*, Zalka Máté Általános Iskola, *Szeged*; 2. díj: *Nagy Lajosné*, Általános Iskola, *Kazincbarcika*, *Bornemissza Jenőné*, Dózsa György Általános Is-

kola, *Szombathely*, *Szelesné Szabó Ilona* és *Csontos Györgyné*, Rózsa Ferenc sugárúti Általános Iskola, *Szeged*; 3. díj: *Borosné Ring Mária*, II. sz. Általános Iskola, *Paks*, *Zentai Ildikó*, II. sz. Általános Iskola, *Kapuvár*, a *Petőfi Sándor Általános Iskola 10 tagú alsós munkaközössége*, *Püspökladány*, *Farkas Istvánné*, 7. sz. Általános Iskola, *Budapest*, XXII. ker., *Boros Lajosné*, Általános Iskola, *Nádudvar*.

III. kategória — magyar nyelv és irodalom. 1. díj: *Fülöp Magdolna*, József Attila Általános iskola, *Pusztaszabolcs*; 2. díj: *Bognár Lászlóné*, Tinódi Lantos Sebestyén Nagyközségi Könyvtár, *Kunszentmiklós*; 3. díj: *Cselikné Juhász Ildikó*, Fehérhegyi Általános Iskola, *Pécs*, *Bali Péterné*, a *Juhász Gyula Tanárképző Főiskola* 1. sz. gyakorló általános iskolája, *Szeged*, *Paál Éva*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XI/2. sz. gyermekkönyvtára, *Budapest*.

IV. kategória — biológia. 1. díj: *Tenk Lászlóné*, Általános Iskola, *Agárd*; 2. díj: Nem adták ki; 3. díj: *Zeke Istvánné*, a *Janus Pannonius Tudományegyetem* 1. sz. gyakorlóiskolája, *Pécs*.

V. kategória — földrajz. Nem volt pályázó.

VI. kategória — történelem. 1. díj: *Reisz László*, Általános Iskola, *Nagyréde*; 2. díj: *Bánhegyi Ferenc*, Ének-zene tagozatos általános iskola, *Kazincbarcika*, *Büki Pálné*, Hunyadi János Általános Iskola, *Nagykanizsa*; 3. díj: *H. Tóth István*, Sziklai Sándor Általános Iskola, *Kunfehértó*.

Írásbeli dicséretben részesültek: *Balázs Jánosné* és *Ádám Miklósné*, Általános Művelődési Központ, *Tengelic*; *Braun Anna*, Pais Dezső Általános Iskola, *Zalaegerszeg*; *Kiss Lászlóné*, Általános Iskola, *Jászfényszaru*; *Mátrainé Mester Katalin*, Gárdonyi Géza Általános Iskola, *Devecser*; *Molnár Csabáné*, *Pécsi Nevelési Központ*; *Szabadi Mihályné*, *Szekszárd*; *H. Tóth István*, Sziklai Sándor Általános Iskola, *Kunfehértó*.

Nem pénzt kérünk, hanem tanácsot...

A nagyszerű Gaál Gábor által szerkesztett Utunk című kolozsvári hetilapnak, a Romániai Magyar Írószövetség lapjának 1946. szeptember 28-i számában (I. évf. 8. sz.) bukkantam rá a Felhívás a könyvbarátokhoz című írásra. E felhívás a korszerű népkönyvtári mozgalom programját vázolja fel, megjelölve ebben az értelmiség teendőit is. Mondanivalója mind a mai napig nem vesztett érvényéből, csaknem négy évtized távolából is frissen csengenek szavai. Olvassuk el ezeket, és hallgassunk rájuk.

dr Rózsa György

Felhívás a könyvbarátokhoz

A kolozsvári Népkönyvtár, amint újjászervezési munkálatait befejezi, rövidesen megnyílik. Ez alkalommal kéréssel fordulunk a román és magyar értelmiségiekhez: nem könyveket és nem pénzt kérünk, hanem tanácsot.

Az újjászervezési munkálatok első feladatának tekintjük, hogy mind a román, mind a magyar könyvanyagunkat jól válogassuk össze. A népkönyvtáraknak az a hivatása, hogy a nép nevelését szolgálják. E könyvtárak vezetőinek tulajdonképpen minden olyan könyv nevelőértékéért felelniök kell, melyet könyvállományukba felvesznek.

Első célkitűzésünk tehát az, hogy összeállítsunk és kiadjunk egy *mintajegyzéket* (katalógust), amely magába foglalja mindazokat a könyveket, melyek egyetlen városi népkönyvtárból sem hiányozhatnak. Ezenkívül készíteni fogunk külön katalógust falusi könyvtárak részére, valamint ifjúsági és gyermekkönyvtárak részére is.

Útmutató katalógusaink nemcsak könyvcímeket, hanem fontosabb művekről rövid ismertetőket is tartalmaznak majd s ezért csak

kollektív munkával, könyvbarátaink közreműködésével tudjuk megszerkeszteni azokat.

Felkérünk tehát minden értelmiségit, írja meg nekünk, hogy mely könyvek gyakorolták rá a legnagyobb hatást, mely művek járultak leginkább hozzá világszemléletének kialakulásához és látókörének kiszélesítéséhez. Kérjük, jelölje meg azokat a könyveket, melyek szociális érzését kifejlesztették, amelyek arra serkentették, hogy jobb és igazabb világért harcoljon. Kérjük nevezze meg legkedveltebb íróit, akikkel lelki kapcsolatban érzi magát.

A tudósok és szakemberek hívják fel figyelmünket azokra a könyvekre, melyek leginkább felkelthetik a fiatalság és a széles néprétegek érdeklődését szaktudományuk iránt.

A könyvtárosokat, tanárokat, tanítókat, kiadókat és könyvterjesztőket pedig arra kérjük, hogy írjanak nekünk az olvasóközönsséggel kapcsolatos tapasztalataikról.

Biztosak vagyunk abban, hogy a sajtó a legzetesebb válaszokat közölni fogja s így a tervbevett katalógusok megjelenéséig is az olvasók nagy tábora igen értékes és fontos útbiztosítást kap majd olvasmányai megválasztásánál.

Útmutató katalógusunk elkészítése az első lépés lesz a városi és falusi népkönyvtárak egészséges alapra való helyezéséhez. A számos újonnan létesített üzemi, szakszervezeti és népiszövetségi könyvtáraknak nincs még szakképzett személyzete; gondoskodnunk kell tehát, hogy legalább a könyvek kiválasztásában segédkezet nyújtsunk úgy a könyvtárkezelőknek, mint az olvasóknak.

Rövidesen minden városban, minden városnegyedben és minden nagyobb községben nyilvános könyvtárat kell létesíteni, a kisebb könyvtárakat pedig mozgókönyvtárak fogják könyvekkel ellátni. A népi demokrácia a tömegek kultúráján és öntudatán alapszik; ezt a

kultúrát és öntudatot pedig elsősorban állandó olvasás által lehet kifejleszteni és megszilárdítani. A könyvtárak ügye a demokráciának egyik életbevágóan fontos problémája.

Hisszük, hogy mint intellektuel és népének őszinte barátja támogatását nem fogja megtagadni.

Arra kérjük, közléseinél ne vegye tekintetbe,

hogy az ajánlott mű le van-e fordítva magyarra, vagy hogy kapható-e könyvtárusi forgalomban. Érintkezésbe fogunk lépni kiadóinkkal, és közölni fogjuk velük könyvbarátaink javaslatait. Biztosak vagyunk abban, hogy közbenjárásunk nem lesz eredménytelen.

Címünk: Népkönyvtár igazgatósága, Cluj-Kolozsvár, Egyetemi Könyvtár.

Egri munkáskönyvtárak a gazdasági válság időszakáig

A századforduló körül Eger még nem tartozott az iparilag fejlett városok közé. Nagyobb ipari létesítménye ekkor a dohánygyár, a lakatosárugyár és a vasöntöde volt. E két utóbbi üzemben nevelkedett a századforduló egri vasmunkás generációja. A vasasszakszervezet már akkortájt működött Egerben. Több szakszervezeti csoporttal együtt a Jókai úti székházban szervezték rendezvényeiket, s ott hozták létre saját könyvtáraikat is.

Ebben a székházban minden szakszervezetnek: a vasmunkások, az építőmunkások, a famunkások és az élelmezési munkások szakszervezeti csoportjainak volt saját könyvtári részlege. Ezek a kis könyvtárak néhány száz kötetből álltak. Bővítésükre akkor nyílt lehetőség, amikor az egri szervezett munkások 1907-ben beköltözhettek a Diófakút úti új székházukba. Ez jóval tágasabb volt a Jókai útinál, és itt már külön könyvtárszoba is állt a munkások rendelkezésére. A különféle szakszervezeti csoportok könyvtári állománya ekkor meglehetősen vegyes volt, legértékesebb darabjaik a magyar irodalom klasszikusainak a művei, Arany János, Vajda János, Mikszáth Kálmán régebbi és újabb kiadású munkái. A munkásokonba rendszeresen járt a *Népszava* is, a könyvek mellett ezt olvasták a legzívesebben az idejáromunkások.

Bár a munkásokon könyvtárának könyvállománya mindössze néhány száz kötetből állt, kitűnő eszköznél bizonyult a szakszervezeti tagok politikai nevelésében, sőt szakmai képzésében is. Az itt olvasott könyvek tették mun-

kásmozgalmi vezetővé *Riha Györgyöt* is, Eger 1919-es polgármesterét, aki ifjú korában, tanoncévei alatt ismerkedett meg a haladó szellemű irodalommal. Egy *Krafcsik* nevű munkás kölcsönadta neki *Morus Utópiáját*, ami igen nagy hatással volt rá, s ezután már a munkáskönyvtárban ismerkedett meg Marx, Engels, Kautsky, Lenin, Bebel, Trockij, Buharin műveivel. Ez a marxista tájékozódás vitte később a szocialista mozgalomba *Dancza János* vasasszakszervezeti tagot is, akinek első szocialista olvasói élményei e könyvtárhoz fűződnek. Ő a századforduló egyik legnagyobb egri üzemeiben, a Lakatosárugyárban dolgozott, és a szervezett vasmunkásoktól, illetve a könyvtártól kapott politikai kiadványokból ismerte meg a marxista eszméket. Ezek a munkáskönyvtárak nevelték fel azt a munkásgenerációt, amely később részese, sőt vezetője lett a forradalmi mozgalmaknak, majd a Tanácsköztársaságnak.

A Tanácsköztársaság időszakában a munkáskönyvtárak szerepe érthető módon ugrásszerűen megnőtt. A munkásokon és vele együtt a munkáskönyvtár új székházba, az úgynevezett Szarvas-laktanyába költözött. Itt tágas helyiséget kapott a könyvtár, és ez lehetővé tette, hogy az addiginál többen kölcsönözzenek és olvassanak. Hétről hétre gyarapodott állománya, elsősorban pártkiadványokkal, ideológiai, pártszervezési munkákkal és tanfolyami füzetekkel. A különféle szakmai, politikai tanfolyamok munkásrésztvevői tömegesen vették igénybe ekkor a munkáskönyvtárakat.

A munkások és a parasztok műveltségi szintjének emeléséért folytatott harcban a megyei művelődésügyi osztály nagyszabású tervet dolgozott ki az analfabéták oktatására. Megkezdték a téli tanfolyamok szervezését, az ezzel kapcsolatos könyvek beszerzését. Ezenkívül a könyv volt az alapja az agitátorképzésnek is. A júliusban szervezett agitátorképző tanfolyamokon a munkásmozgalom megyei kiválóságai tartottak előadásokat: *Kolacskovszky Lajos* egri író, direktóriumi vezető, *Lájer Dezső*, *Fischer Manó* és dr. *Bertalan József* professzor. Az úgynevezett szociális ismeretterjesztő iskola munkájához szükséges forradalmi iratok, könyveket szintén a könyvtárak és a könyvkiadók teremtették elő, sőt külön broszúrákat és tankönyveket is kaptak a hallgatók.

A Tanácsköztársaság könyvtárpolitikája nem volt könnyű helyzetben: nem sok könyvtárat örökölt, és az is keveseké volt. Ezért a Tanácsköztársaság sok könyvtár megteremtését tűzte ki célul, s mindezt a néptömegek érdekében. A könyvtárhálózat szervezése során alapfeladatnak tekintették a gyári, szakszervezeti könyvtárak létrehozását. Ezért kiadták a jelszót: „Ne legyen gyár könyvtár nélkül!” A nagyszerű könyvtárszervezési elképzelések azonban a Tanácsköztársaság bukásával semmivé foszlottak, a fehérterror szétzúzta a szakszervezeteket, s velük együtt a munkások kulturális, könyvtárszervezési és olvasómozgalmi kezdeményezéseit is.

A húszas évek fellendülése

A munkás könyvkultúra újbóli fellendülése Egerben 1922—1923 körül következett be. Ekkor megszerte kezdetét vette a szakszervezetek helyi csoportjainak újjászervezése. Még 1922-ben újjáalakították a vasasszakszervezetet is. Mivel a tagok székházzal nem rendelkeztek, a vasútállomással szemközti Juhász-vendéglőben tartották összejöveteleiket. Itt őrizték nemrég még gazdag könyvtár maradványát is. Jellemző e könyvtár szegénységére, hogy még könyvszekrényük sem maradt, könyveiket egy elnyűtt ruháskosárban tartották. De tartalmilag is nagyon szegényes volt ez a könyvtár: mindössze néhány tucat már régen elhasznált könyvből állt, Jókai és Mikszáth írásai mellett a fércművek, az olcsó ponyvairodalom körébe tartozó könyvek tették ki az állomány zömét, míg a szocialista irodalmat mindössze néhány vékony füzetecske képviselte. A politikai, marxista témájú könyveket még

1919 végén, a fehérterror kezdetén kiselejtezték, így a könyvtár a munkásság nevelését — legalábbis kezdetben — kevésbé tudta ellátni.

Az egri munkásmozgalom szervezeti kereteinek megerősödésével azonban újból gondolni lehetett a könyvtári munka megszervezésére és megerősítésére, a könyvek számának gyarapítására. Ez nem volt könnyű. Amint ez egy 1922-ből származó, a vasasszakszervezet központjának írott levélből kiderül, a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó egri csoportokat a hatóságok úgy próbálták lehetetlenné tenni, hogy a helybeli újság és különböző fórumok közreműködésével erkölcsi nyomást gyakoroltak azokra a vendéglősökre, akik átengedték helyiségeiket a munkáscsoportoknak. Emiatt újabb és újabb kisvendéglőben kellett megszervezniük a befizetőhelyeket és elhelyezniük a könyvtárakat. Nagyon hiányzott a központi munkásotthon, a rég áhitott könyvtárszoba. Ennek létrehozására 1927-ben tettek lépéseket. Bár a vasasszakszervezet titkára is ígért anyagi támogatást, végül elmaradt a székház megépítése. Így a szakszervezeti csoportok az 1928. július 12-i vezetőségi ülésen hozott határozatnak megfelelően a Kígyó utcában béreltek egy 3 szoba, konyhás elhanyagolt lakást és az építőmunkások segítségével rendbehozták. Itt, ebben az ideiglenes munkásotthonban helyezték el a szakszervezeti csoportok könyvtárait, kivéve a vasasokét, amelyet a gyakori költözködés miatt Dancza János lakásán tároltak.

A növekvő olvasói igények miatt mind szűkebbnek mutatkozott egyrészt a szakcsoportok könyvtárainak gyarapítása, másrészt pedig egy szakmaközi szakszervezeti könyvtár létrehozása. Ebben a munkáskönyvtárban helyezték volna el valamennyi szakszervezeti könyvtárat. A közös könyvtár céljaira központi pénzalapot hoztak létre. Az egri munkásság több mulatságot rendezett a könyvtáralap javára, például 1929. július 9-én is. Megszervezésüket a Szociáldemokrata Párt egri szervezete is támogatta a közös munkáskönyvtár létrehozása érdekében. A sikeres rendezvények ellenére a kezdődő világgazdasági válság viszonyai között nem volt mód egységes szakszervezeti könyvtár létrehozására. Egy időre a munkáskönyvtárak biztató fejlődése is megakadt. Újabb lendületet csak a gazdasági válság után vett. Ez az időszak egészen addig tartott, amíg a második világháború éveiben fel nem számolták a munkáskönyvtárakat.

Varga László

Würtz Ádám

Würtz Ádám (Budapest, Máglya köz 4., 1139) 1953 óta meghatározó egyénisége a magyar könyvművészetnek. Sok műfajú, sokarcú mester. A rajz, az illusztráció az ötvenes években sem volt számára valamiféle kényszermegoldás, pusztán kenyérkereseti lehetőség. A szocialista realizmus félreértelmezésével sújtott magyar szellemi életben ekkor egyedül a grafikában nyílt szabad tér az önkifejezésre, a kísérletezésre, s bár Würtz eredetileg festőnek indult, mégis fontosabbnak tartotta saját egyénisége kibontakoztatását, mint az ecsethez való görcsös ragaszkodást. Átütő művészi erje éppen abban nyilvánul meg, hogy rajzban, metszetben, nyomatban éppen úgy önmagát adja, mint festményben. Anyagtól, kivitelezéstől, műfajtól függetlenül mindig Würtz-ópuszt hoz létre.

Művészetének kialakulását talán három főbb élménykör határozta meg. Mindenekelőtt dunántúli gyermekéveit (1927-ben Tamásiban született) kell említenünk. Innét hozta magával karakterérzékenységét, emberismeretét, a hétköznapi élet mikrorealisztikus valóságlátását, a falusi esték mitikus-mesés hangulatait. Ihletően hatott rá illusztrátori feladatköre is. Lelkiismeretesen elolvasott minden művet, amit elvállalt, sőt hozzájuk olvasott, s a lelkiismeretes munkavállalóból szenvedélyes mindent olvasóvá vált. Átélő, beleérző képessége rendkívüli. József Attilától Shakespeare-ig vagy a gyermekirodalom remekeiig mindent belülről tud látni és képbe fogalmazni. Mások egyéniségével való meghitt találkozásai az ő egyéniségét erősítették, minden más kortárstól elkülönítették. Harmadjára említsük meg a szürrealizmus és az expresszionizmus útkeresésének, csapdáinak és sikereinek ihlető erejét. Helyét a modern művészet csillagterképén valahol a Chagall-, George Grosz- és Kondor Béla-vonulatban jelölhetjük ki, de ő olyan eredeti módon, olyan szellemi vibrálással és érzel-

mi túlfűtöttséggel szabja át a szürrealizmus motívumrendszerét, hogy fényévek választják el karakterét társaitól.

Indulatokkal és érzelmekkel telített súlyos temperamentumát bravúros módon tudja kifejezni leheletfinom, törekeny vonalakkal, emlékekkel, révülésekkel, álmokkal teljes képzeletvilágát színekkel és tónusokkal, festménybe oldódó rajzokkal és rajzokba kristályosodó festményekkel; minduntalan a látvány szépségére és izgalmas elsődlegességére törekszik.

Utazásai során megismert román, orosz, délszláv ikon-kultúrák, kínai iparművészeti és grafikai látásmódok és technikák, dunántúli fafaragások, rajzok, díszítő elemek, a barokk túlburjánzása vagy naiv-paraszti színharmóniák, modern művészeti motívumrendszerek forrnak egységbe mindent átfogó és mindent magába lényegítő, átalakító szellemiségében.

Az arisztokratizmus mégis hiányzik belőle: Debrecentől Szegedig, Nagytarcsától Tamásig, szerte az országban rendszeresen kiállít. Nem szédítették meg a Japánban, Nyugat-Németországban, Hollandiában vagy az Egyesült Államokban aratott sikerek. New Yorkban évek óta sikert sikerre halmoz, az egyik galéria állandó kiállító művésze. A hazai díjak mellett egyebek között a belgrádi Arany Toll Biennálé díja (1968), a Római Tommaso Campanella Művészeti Akadémia ezüst (1968), majd aranyérme (1969), a londoni *Az év legszebb naptára* aranyérme (1969), a pozsonyi nemzetközi könyvillusztrációs biennálé díja bizonyítja külföldi elismerését.

Egyéniségéhez hozzátartozik, hogy nem tördök a kitüntetésekkel. Nem vesz részt a képzőművészeti élet klikkharcaiban, érdekküzdmeiben, nem kezdeményezi a sajtópropagandát, de elismeri pályatársai eredményeit. Ezzel a magánemberi attitűddel teljes művészi portréja.

Szalay Károly

Az emberi tényező

Az „emberi tényező” emlegetése nem napjainkban kezdődött, de mostanában különösen sok szó esik róla, elsősorban abban a tekintetben, hogy az ember alkotó, újító (kreatív, innovatív) képességeit az eddiginél fokozottabban kell érvényesíteni a társadalmi, gazdasági reformtörekvések kezdeményezésére, az előttünk álló nehéz feladatok újszerű és ezáltal várhatóan eredményesebb megoldása terén. Az emberi tényezővel együtt nagy hangsúllyal vetődik fel az az igény is, hogy lehetővé kell tenni a valódi emberi értékek s az ezeket képviselő személyiségek szabad kibontakozását, biztosítani „mozgásterét”, a felelősen gondolkodó, művelt emberek nagyobb arányú, demokratikus részvételét az égető társadalmi problémák felvetésében és megoldásában. Így valószínűleg meg az a „gondviselő társadalom”, amely *Veres Péter* egyik szép eszménye volt, s amely végső fokon az emberi tényező(k) felülkerekedése mindazokon a veszélyeken, amelyek minduntalan a saját lényegétől való elidegenedéssel, eldologiasodással, eszközözé degradálásával fenyegetik az embert.

Az emberi tényező egyéni szempontból nézve a személyiségnek az elérhető legmagasabb színvonalra és minőségre való kifejlesztése, társadalmi tekintetben pedig az emberi alkotóerő eredményeinek legkedvezőbb (optimális) felhasználása minden ember boldogulása érdekében. Az emberi tényező(k) megfelelő érvényesülésének egyik döntő feltétele az emberismeret. Az emberismeret a legösszetettebb kérdéskörök egyike. Ha a tudományos szakterületek felől közelítjük meg, egyaránt találhatunk benne a pszichológia, a szociológia, a filozófia, a pedagógia, a politológia, az ökonómia és — nem utolsósorban — az információ- és kommunikációtudomány körébe tartozó szakismerteket. Ezeknek az ismereteknek együttes áttekintése, ötvözése, szintézisbe rendezése nem könnyű feladat. Talán ez is egyik oka annak,

hogy az emberi tényezőket nem, vagy nem mindig veszik tekintetbe jelentőségükkel arányosan a különféle társadalmi-gazdasági, tudományos-technikai és más döntések meghozatalában.

Az emberi tényezőre való „ráeszmélés” nemcsak hazánkban áll az érdeklődés előterében, hanem világszerte foglalkoznak vele, sok esetben „emberi erőforrás” elnevezéssel. Az emberiség egyetemes (globális) kérdéseivel, a jövő várható alakulásával foglalkozó Római Klub (alapítója a magyar ösöktől származó *Aurelio Peccei*) az utóbbi években több tanulmányt is szentelt ennek a témakörnek. Figyelemre méltó az „emberi szakadék” (human gap) és az „új tanulás” kérdéseit tárgyaló tanulmány, amely a technika és az emberi tényező viszonyáról s a tanulásról mint a jövő felé irányuló, megújító, szemléletet változtató folyamatról szól — egyebek között.

Európában az emberi tényező a reneszánsz idején a humanizmus eszmevilágában jelentkező történelemformáló erővel. *Walter Pater* egyik tanulmányában azt hangsúlyozza, hogy ami a 15. századot valóban az újjászületés korává tette, az két emberi ösztönnek: a kíváncsiságnak és az alkotóerőnek helyes útra térítése

volt. Az emberekben feltámadt a vágy, hogy körülnézzenek a világban, és minden dolgot megvizsgáljanak. Másik jellegzetes felismerése volt ennek a kornak, hogy lehetőleg semmi se vesszen kárba abból, amit az emberi elme addig alkotott, hanem szintézisbe foglaltan segítse az ember ismeretszerzésre, megértésre törekvő szándékait. Ezek az elvek messzire előremutatnak, csirájukban tartalmazzák már a felvilágosodás eszméit, sőt azokat a gondolatokat is, amelyeket az emberi tényezővel kapcsolatban a történelmi-társadalmi fejlődés jelenlegi szakaszában szoktunk emlegetni.

Az emberi tényező és a gazdaság

A gazdasági tevékenységek, a termelés, az ipar szempontjából az emberi tényező úgy jelentkezik, mint „munkaerő”-probléma. Tekintettel arra, hogy a mennyiségi növekedés (az extenzitás) ezen a téren is egyre kevésbé lehetséges, a munkaerő minőségi (intenzív) követelményei, vagyis a szó szoros értelmében vett emberi tényezők kapnak mind nagyobb teret, erősebb hangsúlyt, főként a dolgozók tudásbeli színvonalát, szakmai és általános műveltségét, erkölcsi magatartását illetően.

A gazdaságirányítás új rendszerének bevezetése körüli években (1966—1970) sok neves szakember foglalkozott a termelés és az emberi tényezők összefüggéseivel közgazdasági, oktatási-nevelési, filozófiai, pszichológiai, szociológiai nézőpontokból. Csaknem egyöntetűen hangsúlyozták, hogy a termelésben részt vevő dolgozók szakismereteit, tapasztalatait s az ezeket megalapozó oktatást-képzést és a felelős emberi helytállást jóval magasabb színvonalra kell emelnünk, ha nem akarunk lemaradni a gazdasági-piaci versenyben a világgazdaság szintjén.

Jánosy Ferenc mutatott rá arra, hogy az iparban az erőltetett ütemű mennyiségi fejlesztés, a „mérhető fetisizálása” egy „quasi fejlett” (csak látszólag fejlett) gazdasági struktúrához vezetett, amelyben a számszerűsíthető „mennyi” eltakarta a számszerűleg meg nem ragadható minőségi problémákat, azokat a sajátosságokat, fogyatékoságokat, amelyeknek jó része az emberi tényezővel hozható összefüggésbe. Így lett nyilvánvalóvá, hogy az anyagi-műszaki beruházások, fejlesztések csak a munkaerőbe fektetett szellemi beruházásokkal együtt válhatnak valóban eredményessé hosszabb távon. Ez a szövevényes probléma

még élesebben mutatkozik meg jelenleg, a világgazdasági válság (recesszió, pangás, dekonjunkció) kellős közepén.

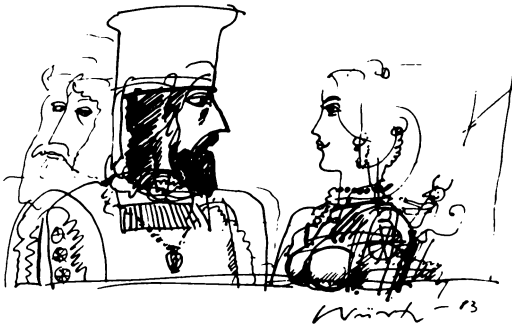
A gazdasági nehézségek és az emberi tényezők mai összefüggéseit kitűnően világítja meg *Bródy András* könyve, a *Lassuló idő*. Bródy elemzéseinek egyik — könyvtárosok és információs szakemberek számára is lényeges — megállapítása: „... a legaggasztóbb jelenség... az innovációk, az új termelési eljárások és termékek viszonylagos ritkasága... A technikai fejlődés szellemi és oktatási tartalékai vannak kimerülőben... már régóta és meglehetősen hosszú időre.” Bródynak ezzel a véleményével teljesen összhangban van az alkotó képességet sokoldalúan vizsgáló *Magyari Beck István*nak az a megállapítása, hogy az újítások (innovációk) iránti igény „az új gondolatok és az új ötletek szükségességükhöz mért elképesztő hiányukból származik...” (M. B. I. kiemelése.) Mindez talán szokatlanul hangzik az „információáradat” felől nézve, és arra vall, hogy az igazi „innovációs alap” nemcsak a pénz és az anyagi eszköztár, hanem az emberi alkotó erő is.

Az emberi szükségletek rangsora

Az alkotóképesség kifejlesztéséhez többféle emberi szükséglet kielégítése nélkülözhetetlen. A szükségleteket *A. H. Maslow* rangsorba (hierarchiába) rendezte a következő, alulról felfelé haladó fokozatok szerint: 1. Elsődleges fiziológiai szükséglet (József Attilával szólva, ez az „ehess, ihass, alhass” követelménye); 2. a biztonság iránti szükséglet (védetség, rend, rutinmunka); 3. a hovatartozás szükséglete (közösség, társ, szeretet iránti igény); 4. a megbecsülés, elismerés szükséglete (tekintély, presztízs, siker); 5. az önmegvalósítás szükséglete (a személyiség lehetőségeinek teljes kibontakoztatása, az alkotó erő kifejtése).

Ezeket a szükségleteket egy öt sávra osztott piramisalakzaton is szokták ábrázolni. Ezen jól szembeötlik, hogy mennél feljebb haladunk a szükségletek fokain, annál keskenyebbé válnak a sávok. A legkisebb terület az ötödiknek, az önmegvalósítás-csúcson levő sávnak jut. S ez valóban megegyezik azzal a gyakorlati tapasztalattal, hogy csak igen kevesen érik el azt az állapotot, amelyben személyiségük alkotó ereje kibontakozhat.

Nem kétséges, hogy az emberi szükségleteknek, tényezőknek Maslow által megállapított

Az önmegvalósításnak mindezen emberi tényezői természetesen nem érvényesülhetnek konfliktusok nélkül a társadalmi életben —már csak azért sem, mert az ilyen típusú emberek is sok hibát s tévedést követnek el. Mégis: mindent el kell követnünk, hogy az ehhez a tipushoz tartozó emberek száma növekedjék!

A tájékoztatás-tájékozódás dilemmája és az emberi tényező

hierarchiája az életben nem teljesen állja meg a helyét; kivételek mindig vannak, sok esetben át lehet „ugrani” a fokozatokat. És az anyagi biztonság, jólét vagy megfelelő életszínvonal sem vezeti az embereket automatikusan a nagyobb szellemi igényesség felé. Ez a mi társadalmunkban is komoly gond. *Csepeli György* tudásszociológiai glosszájában (A tudás almái. = Élet és Irodalom, 1983. szept. 23.) rámutatott arra a paradox társadalmi jelenségre, hogy „a gyarapodást és gazdagodást köszönhetjük ugyanazon éveknek, amelyek a tudás leértékelődését hozták magukkal.” Ezért is fontos, hogy a gazdaságpolitika figyelme nagyobb mértékben forduljon az emberi tényező felé.

Az önmegvalósítás persze — magában véve — még nem érték, hiszen irányulhat nem kívánatos célokra is (például karrierizmus, agresszív törtetés, túlzott anyagiasság). A pszichológiai kutatások, az egyén és a társadalom számára egyaránt értékes önmegvalósítás főbb vonásait a következőkben jelölik meg: 1. magas fokú valóságérzék; 2. saját magának, más embereknek, a természetnek tág horizontú szemlélete, elfogadása, a mutatkozó hibák és gyengeségek figyelembe vétele; 3. spontán magatartás, a merev formák, szokások (konvenciók) elutasítása; 4. problémaérzékenység, problémaközpontú (nem énközpontú!) látásmód és viselkedés; 5. az átlagosnál nagyobb igény a szellemi összpontosítást segítő magányra; 6. autonómiára törekvés, függetlenség — a lehetőségek határáig — a kulturális-társadalmi környezet sémáival szemben; 7. folyamatos megújulási képesség, friss szellemi reagálás az új értékekre; 8. a többi ember (nép, nemzet, emberiség) iránti felelősségérzet, elkötelezettség; 9. demokratikus magatartás, részvét, az ellenségeskedés kerülése, a feszültségeket levezető filozofikus humor; 10. a gyermekekéhez hasonló „naiv” kreativitás, eredetiség, képzeletlenség.

Az előzőkből láthatjuk, hogy az önmegvalósításra törekvő emberek információ-igényesek, nyitottak az új ismeretek értékelő befogadására. Az ilyen emberek száma azonban — minden társadalomban! — kevés. És ebből adódik a tájékoztatás-tájékozódás nagy dilemmája: egyfelől a nagy információs készletek és apparátusok (a katalóguscéduláktól kezdve a számítógépeken át a kommunikációs műholdakig), másfelől a valódi fogyasztók, felhasználók szerény kis tábora. Az információátvitel hatalmas technikai fejlődése oda vezetett, hogy az emberek nagy része — *Daniel Becourt* találó kifejezése szerint — „tudósítható” helyzetbe került. De a „tudósított” embernek még nehéz utat kell megjárnia addig, amíg valóban tájékozottá, műveltté válik. Tudását ugyanis mindenki csak saját maga szerezheti meg. Számunkra bizonyára ez az emberi tényező leglényegesebb tanulsága és figyelmeztetése.

Györe Pál

IRODALOM

- Becourt, Daniel*: Halo sur l'information. = American Documentation, 1963. október
- Bródy András*: Lassuló idő. A gazdasági bajok magyarázatához. 1983, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Dobossy Imre*: Az emberi tényező és a vezetés. = Valóság, 1968. 1. sz.
- Jánosy Ferenc*: Gazdaságunk mai ellentmondásainak eredete és felszámolásuk útja. = Közgazdasági Szemle, 1969. 7—8. sz.
- Maslow, A. H.*: Higher and lower needs = Journal of Psychology, 25. 1948.
- Peccei, Aurelio* (szerk.): Das menschliche Dilemma. Der Bericht des Club of Rome für die achtzigste Jahre. Wien, 1979.
- Vajda György*: A döntésről, az emberi tényezőkről és a kockázatról. = Valóság, 1983. 10. sz.

[A] Kincskereső repertórium 1971—1980

A *Kincskereső* minden irodalomszerető ember kedves „gyermeke”, hiszen egyetlen a maga nemében: a gyerekek irodalmi lapja. Nem csoda, ha örömmel vesszük kezünkbe a még mindig tizenéves korú folyóirat repertóriumát. Akik figyelemmel kísérik az ifjúsági irodalom fejlődését, s időnként egy-egy ifjúsági író – másutt föl nem lelhető! — adataira kíváncsiak, haszonnal forgathatják ezt a mintegy száz oldalas füzetet.

A Tolna megyei szerzők, *Krauss Péter* és *Kraussné Papp Éva* munkáját először (1981-ben) a Kaposvári Megyei Könyvtár adta ki 350 példányban, sokszorosítva. (A *Könyvtáros* 1981. évi 9. számában ismertette néhány sorban.) A mostani kiadvány a Szegedi Nyomda terméke, 1982-es évjelzéssel — valójában 1983 júliusában jelent meg, az eltelt két év anyagával kibővítve.

Előjáróban a folyóirat születési körülményeiről, történetéről beszélnek az összeállítók, gondosan felsorolva a szerkesztők, a címlaptervezők nevét, a szerzőgárda jeleseit. Közlük a kísérleti és az országos terjesztésű *Kincskereső* egyes évfolyamainak terjedelmét, átlagos példányszámát, sőt a változó címlapképek rövid leírását is, melyet hangulatosan egészítettek ki a borítófedél címlap-fotói. Néhány laconikus értékelő mondat is elhangzik a *Kincskereső* pedagógiai szerepéről, országos jelentőségéről, de itt célszerű lett volna megemlíteni néhány színvonalas, régebbi gyermeklapot mint történeti előzményt, egyebek között a csaknem száz évvel ezelőtt indult és 55 évet megélt *Az Én Újságom* címűt. A *Kincskereső* létrejöttében ugyanis tagadhatatlanul nagy szerepet játszott az a sürgető igény, amelyet az irodalmi gyermeklap negyedszázados hiánya táplált.

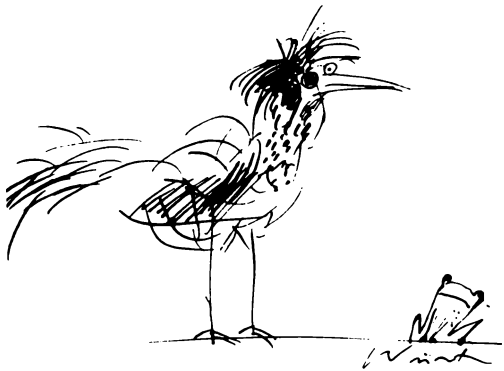
A repertórium szerkezete a szakemberek ál-

tal legkorszerűbbnek ítélt elvek szerint épült fel: a folyóiratot mint élő társadalmi jelenséget szemléli, tiszteletben tartja a szerkesztők szándékát, ugyanakkor fejlődésében is bemutatja a mai ifjúsági irodalom vonulatait. Tulajdonképpen a címmel vagy cím nélkül szerkesztett egyes rovatok kumulált jegyzékét adja közre időrendben, folyamatos tételszámozással. Éppen ezért furcsa, hogy a bevezető miért közli — zárójelben — a „repertórium” meghatározását kétszer is. Talán didaktikai célzattal?

A kronológiai rész 3219 tételt közöl rövidített címléirással, 3 nagy fejezetre osztva anyagát: Szépirodalom, Irodalomról — nyelvről — művészetről, Egyéb. Kár, hogy a nyomda ördöge folytán 22 tételszám kimaradt (3099-től 3120-ig)! A szépirodalom versre és prózára bomlik, a prózai tételek után szögletes zárójelben jelzik a műfajt is. Ez különösen jó szolgálatot tesz az irodalomtörténeti, -elméleti és a művészeti cikkek felsorolásakor, viszont szűkségtelen — mivel nem ad új információt — az *Édes anyanyelvünk* rovatban az [A. c.] (= anyanyelvi cikk) jelzés.

A rovatcímeket egyébként hol fejezetcímekben, hol a címléírás tartozékaként zárójelben közlik, a betűrendes mutatóban összesítve is csak egyik-másik jelenik meg — tételszámai felsorolásával. Mivel a rovatok, rovatcímek az évek folyamán többször változtak — némelyik rovat megszűnt, mások új címmel, azonos tartalommal újraéledtek —, fontos lett volna ezeket a változásokat legalább a bevezetőben felsorolni.

Egy gyermekfolyóiratnak lényegéhez tartoznak az illusztrációk, s a *Kincskereső*nek sikerült megnyernie illusztrátornak a legjobb magyar grafikusok egész seregét. A repertórium feltétlen erénye, hogy külön fejezetben sorolja fel az illusztrációkat. A szórványosan

előforduló fotók, rajzok, ex librisek adatai is megtalálhatók, ha nem is mindig következetesen. A cím nélküli illusztrációknak a szerzők adnak meghatározást, sokszor azonban zárójel nélkül, a birtokos szerkezetekből elhagyva a határozott névelőt. Sajnos, ez utóbbi hiba a kiadvány címében előfordul, pedig a névelő kitévésének semmilyen tipográfiai akadálya nincs.

A Kincskereső szerkesztőinek igen közvetlen és kölcsönösségen alapuló kapcsolatuk van kis olvasóikkal: nemcsak alkotásra, „együtt-szerkesztésre” buzdítják a gyerekeket, hanem évek óta alkotótábort is szerveznek számukra. 1976-ban vezették be azt a kedves szokást, hogy — rendszerint az év utolsó számában — gyerekszerzők munkáit (vers, próza, rajz stb.) is közlik. Ez bizony nem tűnik ki a repertórium-ból, sem a kronológiai részből, sem a betűrendesből. Az utóbbiban ugyan szórványosan előfordul néhány tételszám különböző címszavak alatt (*Gyerekképek*, *Gyermekillusztrációk*, *Gyermekrajzok*, *Gyermekversek* stb.), ezek a címszavak (tárgyszavak?) azonban nincsenek utalóval ellátva, s a neveknel sem találunk megkülönböztető jelet. Így adódhat az a furcsa helyzet, hogy például Nagy Katalin ifjúsági író tételszámait csak „többségi alapon” tudjuk elhatárolni az azonos nevű szentpéterszegi gyerekek munkájától, és a gyerekszerzők 73 verséből — nem resteltem megszámlálni! — mindössze 2 tételszámot hoz a mutató. Egyáltalán nem mindegy ugyanis, hogy alkotókedvüket, fantáziájukat próbálgató gyerekek írásait olvashatjuk-e — akik közül néhánynak a nevével később is találkozunk majd! — vagy kiforrott, esetleg többkönyves szerzőkét. Úgy vélem, nem elég eleven a kapcsolat a repertórium szerzői és a Kincskereső szerkesztősége között,

hiszen az utóbbiak bizonyára készségesen szolgáltak volna felvilágosítással bármiről. Akkor még talán feloldatlan monogram (L. T.) sem maradt volna a mutatóban, ami igen meglepő elő folyóirat esetében!

Az egyesített betűrendes név-, cím- és tárgymutató (körülbelül 4 ezer címszóval) gondos szerkesztés eredménye, általa lehetővé válik a visszakeresés. Bizonyos műfajokat (képvers, műelemzés, népköltészet) vagy azonos formai sajátosságokat mutató tételeket egy tárgyszó alá vontak, például *arckép*, *hasonmás*, *kottával* stb. Jól használható a *Kincskereső látogatóban* című rovat és az egyes számok illusztrátorainak a tárgyszón *belüli* betűrendje, éppen ezért érthetetlen, hogy a *Kislexikon* (később *Néhány szerzőnkről*) c. rovat miért nem részesült hasonló gondoskodásban, hiszen egy lexikon kronológiai elrendezésben mit sem ér.

Az egységes betűrendből következik, hogy bizonyos személynevek, földrajzi nevek címként is előfordulnak. Ilyenkor nem ártott volna a címszó „minőségét” is közölni, például József Artila neve háromszor szerepel toldalékok nélkül, majd még négyszer címkezdő szóként. Hasonlóan jó lett volna következetes elveket kialakítani az asszonynevek-lánynevek írásában. Dudás Juli nevével utalót találunk *Vankóné Dudás Julira*, *Móra* Pankánál pedig két tételszámot, utaló nélkül, viszont *Vészitsné Móra* Panka nevével újabb tételszámra akadunk, ismét utaló nélkül.

Ezektől a kisebb következetlenségektől eltekintve jól használható a mutató, az egyes szerzőknél a tételszámok sorából dőlt szedéssel emelkedik ki a róluk szóló írás vagy rájuk vonatkozó adat tételszáma. Az utolsó fejezet a Kincskeresőre vonatkozó irodalom egy részét sorolja fel — betűrendben.

Tipográfiaileg a mutató jobban sikerült, tagoltabb, mint a kronológiai rész. Az igen takarékosan, apró betűvel szedett repertórium lapjain egyenként 50—60 tétel sorakozik — ez, továbbá az *élefejl* hiánya és az, hogy a címmel ellátott fejezetek is szinte egybefolyanak, nagyon megnehezíti a keresést. Kár volt eltérni a sokszorosított kiadásban követett gyakorlat-tól, amely szerint a fejezeteket kedves kis illusztrációk — Reich Károly alkotásai — zárták. Így még a gyerekeket is könnyűszerrel rá lehetett volna venni a repertórium forgatására. (*Szeged, 1982. Szegedi Nyomda, 97 l.*)

Sáráné Lukácsy Sarolta

A **Könyvtári Figyelő** elmúlt évi utolsó (6.) számának szemlélője jó helyzetben van, amikor a folyóiratszám tartalmi összefüggéseit keresi, a benne tárgyalt témaköröket kívánja csokorba szedni: a szerkesztőség ugyanis — noha a szám tartóváza ezúttal tökéletesen kitapintható — külön „előjáróbeszéd”-ben is megmagyarázza válogatásának szempontjait, a lapba került három nagy tárgykör közlésének indokait. Ezek szerint a szám élén álló öt írással az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár fennállásának századik évfordulójáról kívánt megemlékezni a Figyelő, mégpedig nemcsak múltjának felidézésével és a történetet meghatározó kiemelkedő személyiség — Káplány Géza — munkásságának bemutatásával, hanem mai teljesítményeinek felvillantásával és jövőjének — az országos szakirodalmi tájékoztatás helyzetétől el nem választható fejlődésének — vázolásával is. A második tárgykör — az együttműködés — hangsúlyos szerepeltetését a téma fontosságán kívül az is indokolja, hogy az együttműködést tárgyaló néhány írás kimaradt a folyóirat előző, teljes egészében ezzel a kérdéssel foglalkozó számából. Ezúttal három cikk és egy nemzetközi konferenciái beszámoló olvasható az együttműködés különféle területeiről, illetve szempontjairól. A harmadik téma a szakrészlegesítés, pontosabban a kérdésről folytatott igen élénk vita lezárása: e számban a szakrészlegesítésről az elmúlt évtizedben legtöbbet publikáló *Mándy Gábor* és az „opponensi” véleményével nagy vihart kavarázó *Horváth Tibor* válasza—viszontválasza olvasható, ám nem született meg a ki egyezés, s a vitáról továbbra sem állítható, hogy „a felek nézetei a legtöbb kérdésben azonosak vagy egymáshoz igen közel állnak”.

Ami az egyes témacsoportokat és írásokat illeti: *Hangyál Zs. Anna* színvonalas Káplány-pályaképe méltó módon idézi fel a modern magyar műszaki könyvtár- és tájékoztatásügy atyjának alakját, a cikket bevezető előbeszéd miatt azonban — mert e cikk előtt is megszólal a szerkesztő! — dohogunk kell: mert igazság-

talánul általánosít az a tétéle, hogy ez idáig meglepően kevés írás jelent meg Káplány Gézaról. Az elmúlt negyedszázadban csupán a *Könyvtáros* hatszor foglalkozott személyével: három cikkben két önálló pályaképet, a negyedikben emlékeztést közölt róla, két további írásban pedig működésének egy-egy, ma is utánzásra érdemes részterületére irányította a figyelmet. Mindez a cikk irodalomjegyzékéből valóban nem tűnik ki, de a *Könyvtáros* repertóriumából és évente kiadott tartalomjegyzékeiből megállapítható.

Egyébként a Figyelőben az OMIKK jubileumával kapcsolatban közölt mindegyik cikk tárgyszerű és tartalmas, nem a visszatekintés, hanem a fejlesztés útjának-módjának kutatása és felrajzolása a fő törekvésük: érdemes elolvasni valamennyit, mert új szolgáltatásokra és kiadványokra is felhívják az olvasó figyelmét. *Jánszky Lajos* például az OMIKK szakirodalmi tájékoztatási kiadványainak áttekintése kapcsán hírt ad a rendkívül gyors — 4—6 hetes — átfutási idejű új, *Mikroelektronikai Gyorstájékoztató*ról és a *Számítógépes Műszaki Tervezés* c. periodikumról, valamint a *Magyar Elektronika* című folyóirat előkészületeiről. Ez utóbbi az eredeti magyar cikkeken kívül kivonatokat, tömörítvényeket és híreket is közölni fog. *Bárdosi Mária* és *Futala Tibor* pedig a műszaki könyvtárakba járó külföldi folyóiratokat nyilvántartó és feltáró számítógépes adattár ismertetése kapcsán arról számol be, hogy a 7300 külföldi periodikumnak és 443 lehelvényének adatait tartalmazó számítógépes tár felhasználásával már 1982-ben is készültek fontos kötetkatalógusok, de az Országos Széchényi Könyvtárral való munkamegosztási törekvések eredményeként e tár bizonyos területeken a központi katalógus szerepét is játszhatja. Az OMIKK-ban működő központi műszaki folyóirat-katalógus 1982-es mágnesszalagja lehetőséget teremtett arra, hogy — 60 példányban — számítógéppel előállított mikrofilmlapos (ún. COM) katalógus is készüljön a külföldi műszaki folyóiratokról, mégpedig a 48-szo-

ros kicsinyítés következtében a 431 oldalas kötetkatalógussal szemben mindössze két darab 10,5 × 14,8 cm méretű szabványos mikrofilm-lapra. E tényekről és a COM-katalógus további lehetőségeiről *Berke Balázs*né rövid írásában olvashatunk — amely a Bárdosi—Futala szerzőpáros cikkét mintegy kiegészíti, illetve folytatja. A műszaki szakirodalmi tájékoztatás országos helyzetével és fejlesztésével foglalkozó áttekintés szerzője, *Ágoston Mihály* nemcsak azt állapítja meg, hogy a legtöbb szakterületen majdnem húszéves a lemaradásunk, hanem az elmaradás felszámolásának feltételeit is számba veszi. Szerinte az átütő erejű információs reformhoz az anyagi vagy az eszközbeli feltételeknél is sürgősebb, égetőbb a szellemi-ek megteremtése. Írásában beszámol a nemzetközi és a külföldi adatbázisokhoz való hozzáférés megjavítását szolgáló összefogásról is, arról, hogy öt intézet, illetve vállalat a közelmúltban megalakította a *Számítógépes Információs Társaságot*, s ehhez már négy könyvtár, illetve információs központ csatlakozott. A műszaki információs szolgáltatásokról való tájékoztatás keretében pedig az OMIKK elkészíti *A műszaki információs intézmények és szolgáltatásaik* című kiadványt, amelyhez olyan nyilvántartást szervez, hogy az kielégítse a Nemzetközi Tudományos Műszaki Információs Központ és az UNESCO igényeit is.

Az együttműködéssel foglalkozó cikksorozat egyik írása (*Benda Máriaé*) az orvostudományi könyvtárügyben megvalósult közös érdekű tevékenység eredményeiről számol be (a szakágazati együttműködési körökben résztvevő intézmények fele már elkészítette körének kataszterét — a szakintézmények és a szakorvosok névsorát és címjegyzékét —, valamint a terület folyóiratjegyzékét, illetve könyvgyarapodási jegyzékét); a másik cikkben *Szabó A. Sándor* a mezőgazdasági és élelmiszeripari könyvtárhálózatban lehetséges együttműködés egyik új formájáték a hálózaton belül kialakítandó folyóirat-előfizetési gazdasági társulásokot említi, amelyek résztvevői közös állománygyarapítási alapot hoznának létre saját beszerzési keretük terhére; a harmadik közlemény szerzője, *Futala Tibor* nemcsak az együttműködés fogalmával való visszaéléseink negyedszázados történetét tekinti át és gazdag példatárában szemelget, hanem medicinát is megjelöl: a két- vagy több oldalú szerződések gyakorlatának elterjesztését, „támfalként” pedig a megbízható és gyors központi szolgáltatások rendszerének kiépítését.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás elmúlt évi 11., novemberi számában a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának három munkatársa gyakorlati példán, egy szilikátipari téma szakirodalmi kutatásán mutatja be, mit nyújthat a kutatónak az a közvetlen kapcsolat, amely 1982. október 20-ától jött létre a könyvtár és a kaliforniai Dialog-adatbázis között (lásd a *Könyvtáros* 1983/4-es számát is). A felhasználó bevonásával végzett keresés bebizonyította, hogy az adott téma irodalmának hasonló mélységű és ilyen gyors feltárása a hagyományos módszerekkel megvalósíthatatlan lett volna. (1967 és 1983 között 7500 dokumentum foglalkozott a szilíciumkarbidos anyagokkal, az ilyen alapú tűzálló anyagokkal pedig 840.) — Sajátos kiadványfajtaival, a publikálást megelőző *preprint*-ekkel („előnyomatokkal”) foglalkozik *Válas György* írása, amely a fizikusok körében elterjedt *preprint*-küldés szokásának kialakulását és elterjedését vizsgálva magát a tudományos publikálás történetét is áttekinti a tudósok közötti levelezés kialakulásától kezdve a folyóiratokban közölt cikkek különnyomatként való terjesztésén és gyűjtésén keresztül a szakmai levelezésnek a részecske-fizikusok körében a 60-as években kezdődött újbóli divattá válásáig. Ennek formája a néhány személyes jellegű közléssel, mondattal kiegészített és a partneri körben számontartott valamennyi tudósnak megküldött *preprint*. Az összefoglalás azonban nemcsak a sajátos tudományos publikációs formát tárgyalja, hanem vele, jövőjével kapcsolatban egy még gyorsabb közlési móddal, az elektronikus folyóirattal is foglalkozik, amely a jövőben valószínűleg együtt fog létezni a hagyományos, nyomtatott folyóiratokkal. Ez utóbbiak az elektronikus folyóiratok másodtermékeivé válnak, úgy, hogy bizonyos időközönként a megfelelő számítógépes eljárás közbeiktatásával egyszerűen kinyomtatják majd az elektronikus periódikának az előző közreadás óta felgyülemlett anyagát vagy annak bizonyos, fontosnak, időtállóknak ítélt részeit. — Az információközlés legújabb fejleményeivel, hihetetlenül gyors átalakulásával foglalkozik a laxenburgi (Ausztria) nemzetközi rendszerelmzési intézetben dolgozó *Peter Popper* tanulmánya is, amely eredetileg előadásként hangzott el a tavaly júniusi budapesti *Database '83* nevű nemzetközi konferencián. Ez a szerző is szól például az elektronikus folyóiratokról, a szövegek géppel olvasható formában történő tárolásának fejlődéséről, de

az információközlés belső kérdéseiről és kérdőjeleiről, a költségekről, a kommunikációs szabadságnak és az állami, valamint a személyes jellegű információk kezelésének, nyilvánosságának dilemmáiról, továbbá mindezek könyvtári—szakirodalmi tájékoztatási és egyéb következményeiről is. — A *Beszámoló*... c. rovat egyik közleményében a magyar pedagógiai információs rendszer információkereső nyelveinek fejlesztéséről olvashatunk: e rendszer tervezetét a közelmúltban kezdték kidolgozni, s felismervén a terminológiai és az információkereső nyelvi kérdések szoros kapcsolódását a rendszer kialakításához, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum — külföldi társintézményei segítségével — máris összeállított egy 11 nyelvű pedagógiai szótárt, amely jelenlegi állapotában is hasznos segéd-eszköze a fejlesztésnek.

A **Könyvtári Híradónak**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tájékoztatójának 1983. novemberi számában a külföldi vonatkozású beszámolókon — a prágai városi könyvtár budapesti kiállításának ismertetésén és a bécsi városi könyvtár munkájának bemutatásán — kívül ismét a *Ritkaságaink* című rovatban megjelent közlemény ragadta meg legjobban figyelmünket. A rovatban *Klinda Mária* a Szűry-gyűjtemény kiállításának megnyitására hasonlóan kiadott négylevelés nyomtatványt, a *Szép három új világi énekeket* mutatja be. Ez az irodalomtörténeti és néprajzi szempontból is értékes kiadvány a 18. század második felében jelent meg impresszum nélkül. Valószínűleg nem tartozott a Szűry-gyűjtemény törzsállományába, hanem *Ballagi Aladár* 1930-ban megvásárolt hagyatékából került az említett gyűjteménybe, egyéb dokumentumokkal együtt, amelyekkel sikerült az eredeti Szűry-gyűjtemény „gyérecske népiratka-ponyvanyagát ritka teljességűvé” tenni. Az unikumnak számító nyomtatványról a cikk szerzője a nyomdabetűk és a díszítősorok összehasonlítása alapján megállapítja, hogy az *Landerer Lipót Ferenc* budai nyomdájából kerülhetett ki 1751 után, de legkésőbb az 1760-as évek elején. Klinda Mária írásában a nyomtatvány szövegének forrásaival is foglalkozik.

A híradó egy fontos zenei bibliográfia megszületéséről és kiadásának helyzetéről is beszél. Lapunkban, a *Könyvtáros* 1977. szeptemberi számában *Krutzler Ferenc* szombathelyi zenei könyvtáros vetette fel a zenei analitikus katalógus kiadásának gondolatát. Ezt a

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete megvalósította, és az 1978. évi próbaszám után megjelentette az egész magyar zenei irodalmat számba vevő 1980-as bibliográfiát. A kiadvány szerkesztője, *Zimáné Lengyel Vera* a Magyar Könyvtárosok Egyesületének zenei szekciója által október 12-én rendezett vitailésen bejelentette, hogy elkészült az 1981. év anyagát feltáró bibliográfia is, amelynek gyűjtési köre már 130 periodikumra terjed ki, és amelynek szerkesztése során figyelembe vették a könyvtárosoknak a szerkezetre vonatkozó észrevételeit is.

A **Pest megyei Könyvtáros** elmúlt évi 1–2., összevont száma szerkesztőváltást jelent be: a már évek óta nyugállományban levő *Pál Ernő* helyett e számtól kezdve *dr. Drahos Istvánné*, a megyei könyvtár hálózati-módszertani osztályának munkatársa jegyzi szerkesztőként a lapot. A szerkesztői személycserék alkalmával általában semmi különös nem történik a megyei híradóknál, ebben az esetben azonban tanulságos volt az új szerkesztő „hivatalba lépése”: munkájának megkönnyítésére ugyanis a megyei könyvtár 1983 áprilisában Dabasra igazgatói tanácskozást hívott össze, s ezen kívülálló szakember elemezte a híradó legutolsó évfolyamait, majd a résztvevők közösen próbálták kijelölni a továbbfejlesztés lehetséges irányait. Mindennek hatása az első számban főként a híradó nagyobb életközelségében nyilvánul meg, egyebek között információinak — elsősorban az úgynevezett kisinformációknak — a gazdagodásában, amit az 1983. év első hat hónapjának megyei krónikája is bizonyít. (E rovaton kívül külön hírvat is található a híradóban, jobbra az egész megyét érintő információkkal — a két rovatban való közlés megkülönböztetése, szempontjai azonban nem teljesen világosak a kívülálló olvasó, szemlélő előtt, ezeket még tisztázni kell.)

Egyébként a híradó tartalmát a megemlékezések és a számvetések jellemzik: A Szobi Nagyközségi Könyvtár és a Monori Nagyközségi-Járási Könyvtár 1983-ban ünnepelte alapításának 30., a Gödöllői Városi-Járási Könyvtár és a Ceglédi Városi-Járási Könyvtár gyermekkönyvtára pedig 25. évfordulóját. Ezekről az eseményekről — mintegy példaként — csupán a szobi ünnepségen elhangzott beszédeket, visszaemlékezéseket közölte a híradó, mivel azonban a többi jubiláló könyvtár

történetében és jelenében is minden bizonnyal találhatók mások számára is figyelemreméltó — esetleg figyelmeztető — mozzanatok, például vagy tanulságul szolgáló jelenségek, reméljük, hogy a Pest megyei Könyvtáros alkalmat keres majd bemutatásukra, mégpedig nem ünneplésükben, hanem hétköznapijuk eseményeiben tükröztetve 25—30 éves létük értelmét: sikereiket, illetve mások által elkerülendő balfogásaikat, kudarcaikat.

A megyei könyvtár és az SZMT Központi Könyvtár 1982. évi számvetése egymás mellett olvasható a híradóban. Mivel ezek a beszámolók rövidek — nem tartalmazzak statisztikai táblázatokat —, szívesen olvastunk volna helyzetjelentést az általános iskolai könyvtárügy állapotáról is, annak ellenére, hogy tudjuk: e hálózat másfajta kalendárium szerint vet és arat... Egyébként mindkét beszámolóban vannak lehangoló és felemelő tények, ezek közül — az általános nehézségek közepe is adódó lehetőségek felmutatása végett — inkább a biztatókat emeljük ki, azt például, hogy a tanácsi hálózatban 1982-ben 15 intézmény működési feltételei javultak és 1983-ra is 14 település könyvtári helyzetének javulását várták, továbbá a megyei könyvtár igazgatójának azt a megjegyzését, hogy a jelenlegi működési feltételek mellett is szerényen számítva ötezres olvasólétszám-növekedés volna elérhető a hatékonyabb könyvtárosi munkával. Néha csupán a munkarend és -fegyelm megtartása is segítené: „Tudomásul kell venni a fenntartóknak és a könyvtárosoknak egyaránt, hogy a könyvtárak nyitvatartására ugyanaz az alapelv érvényes, mint az iskolában a tanítási órák védelmére” — írja a megyei könyvtár igazgatója, akinek e soraira így rimel az SZMT központi könyvtár vezetőjének megállapítása: „...az olvasáskultúra ügyét sohasem a látványos akciók, hanem a hétköznapi hangyamunkái vités előré”. Hangsúlyozzuk, hogy a könyvtáros szakmai tisztességének érvényesülését Pest megyében különösen jó háttér segíti; nem sok megyében hallani ugyanis olyan megállapítást a művelődésirányításért felelősek szájából, mint amilyent a megyei tanács elnökhelyettese, Nagy Sándorné tett a szobi könyvtár jubileumi ünnepségén: „...Pest megye közművelődésében a könyvtár nem egy intézmény a sok közül, hanem a szó igaz értelmében a közművelődés alapintézménye.”

A Somogyi Könyvtárak 1983/1—2-es jelzésű összevont számának élén a megyei tanács

művelődésügyi osztályának állásfoglalása olvasható az iskolai könyvtárak működéséről, felügyeleti és módszertani irányításáról. Ebből, valamint a hozzá fűzött kommentárból kiderül, hogy a szakigazgatási szerv az iskolai könyvtárak szakmai felügyeletét a Somogy megyei Pedagógiai Intézet és a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár közös felelősségére bízta, míg szakmai-módszertani gondozásukkal a megyei könyvtárat bízta meg, amely ezt a tevékenységét hálózati alközpontjai, a városi-járásai könyvtárak és az iskolai báziskönyvtárak segítségével végzi. Az iskolai könyvtári szakfelügyelők és a közművelődési könyvtári felügyelők egyetlen szakmai munkaközösséget alkotnak a két központi szerv irányításával. Az állásfoglalás azt az elvet is kimondja, hogy az úgynevezett kettős funkciójú könyvtárak a tanácsi közművelődési könyvtári hálózatba tartoznak, és nyitvatartásukról a tanítási szünetekben is gondoskodni kell.

Egyébként régen olvastunk ilyen friss, kényszeredettségen nélküli, sokoldalú híradót: legtöbb közlemény részint tartalma, részint megírási módja következtében megérdemelné a nagyobb nyilvánosságot is, ezért módot keresünk rá, hogy a legfontosabbaknak országos fórumot teremtsünk. Igen érdekes például a két interjú (az egyik *Márton István* ny. iskolaigazgatóval, a hedrehelyi tiszteletdíjas könyvtárossal készült, aki harminc éve neveli olvasó emberekké falujának egymást váltó nemzedékeit, s akit több mint negyedszázada így mutatott be nekünk a megyei könyvtár volt igazgatója: „Nála még a Kocsubejt is olvassák!”; a másik meg *Frang Józsefet*, a Marcali Városi Járásai Könyvtár most nyugalomba vonult igazgatóját szólaltatja meg); ezekben a beszélgetésekben az egyéni sorsok felmutatásán kívül országos gondok is felsejlenek: a falusi olvasás- és könyvtárügy súlyos helyzete, a hogyan tovább kérdései a lakosság nagyarányú lakóhely-változtatásainak és „rétegmozgásainak” időszakában, valamint a közigazgatási átszervezések közepette. (E kérdéskörhöz tartoznak a társközségek, a „mellékfalvak” művelődés- és könyvtárügyének egyáltalán nem mellékes dolgai, s rész megoldásként az újfajta közösségteremtés kísérletei, amelyekről szintén olvasható cikk a híradóban.) A kibontakozás egyik kulcsa a gyermekek olvasóvá nevelése már az óvodás kortól kezdve, amint ez a somogysámsóni könyvtáros gyermekkönyvtári foglalkozásainak meggyőző leírásából is kiderül.

Más vetületben ír a gyermekekkel való foglalkozásról a megyei könyvtár gyermekrészlegének vezetője: a központi könyvtár közelében működő három különleges nevelőintézmény (MÁV Nevelőintézet, Siketek Nevelőotthona, Kisegítő Iskola) hátrányos helyzetű gyermekcsoportjainak és nevelőiknek a könyvtárba vonzásáról szóló cikk minden városi gyermekkönyvtáros számára tanulságos lehet.

Statisztikai elemzés (nem ártana megvizsgálni a balatonendrédi könyvtár olvasónkénti 91 kötetes évi forgalmának hátterét!), az ország legnyomorúságosabb körülmények között tengődő és szinte kilátástalan jövőjű városi-járásí könyvtáráról, a barcsiról szóló évfordulós cikk

(„30 évünk gyötrő ellentmondása: a hiányok szaporodása”), két olvasószolgálati írás (szakszervezeti is), a megyei könyvtár kiadói tevékenységéről készült beszámoló olvasható még — egyebek között — a híradószámban, amelyben még a nyárvégi tábori jelentések sem szokványosak: különös érdekességet kölcsönöz nekik jellegük és a résztvevők köre — az egyik ugyanis mozgássérült gyerekek egészségvédelmével foglalkozott, a másik cigánygyermek tábora volt, a harmadik pedig 116 — hetvenhat éves életkori átlagú — táborlakó „Őszi napfény” elnevezésű balatoni táborozása. Mindhárommal természetesen könyvtárosi nézőpontból foglalkoznak a jöszemű beszámolók.

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat

reprint

REPRINT sorozatának kötetei 1984—85. évi

... pld. Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára (1851) 1–2. kötet	kb. 250 Ft
... pld. Pauler Gyula: A magyar nemzet története az árpádházi királyok alatt (1899)	kb. 140 Ft
... pld. Horváth Mihály: Az ipar és kereskedelem története Magyarországon (1840)	kb. 100 Ft
... pld. Magyarföld és népei eredeti képekben Szerkesztette: Vahot Imre (1846—1847)	kb. 180 Ft
... pld. Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról (1904)	kb. 90 Ft
... pld. Nagyváthy János: Magyar practicus természet — Magyar practicus tenyésztető (1821—1822)	kb. 150 Ft
pld. Szabó József—Török István: Tokaj-hegyaljai album (1867) magyar, francia, angol, német nyelven	kb. 300 Ft
pld. Széchenyi István: Magyar játékszínről (1832)	kb. 80 Ft
... pld. Möller János: Az európai manufaktúrák és fábrikák mesterség műveik (1818)	kb. 150 Ft
... pld. Szamota István—Zolnai Gyula: Magyar oklevélszótár (1902—1906)	kb. 250 Ft
... pld. Kolb Jenő: Régi játékkártyák (1939)	kb. 150 Ft

A kötetek előjegyezhetők a kitöltött, kivágott, címünkre borítékban beküldött hirdetés alapján. Postán, átutalással vagy utánvétellel szállítunk, a portóköltséget felszámítjuk.

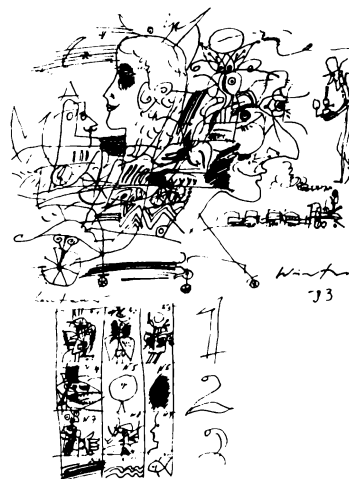
Állami Könyvterjesztő Vállalat 1364, Budapest, Pf. 103.

A megrendelő neve:
Pontos címe (irányítószámmal):
Aláírása:

Vezetés és szervezés az innovációban címmel 500 példányban sokszorosított bibliográfiát adott ki a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára *Tudományos műszaki bibliográfiák* nevű sorozatának 19. füzeteként. Az 1975-től 1983 első félévének végéig megjelent szakirodalmat feltáró, 709 tételes bibliográfiához *Erdősi Gyula*, a Műegyetem ipari üzemgazdaságtani tanszékének adjunktusa írt elméleti bevezetőt, amely az innováció fogalmi meghatározását adja, valamint az innovációs magatartás kialakítását befolyásoló tényezőket, az innovációs tevékenység fokozására irányuló törekvéseket foglalja össze. Magát a bibliográfiát *Rohla Mártonné* állította össze, műfajok szerint (könyvek, tanulmányok; kutatási jelentések; kongresszusi, konferenciái, kiállítási dokumentumok; kandidátusi és doktori értekezések; jegyzetek, a Műegyetem mérnöki továbbképző intézetének előadásai; folyóiratcikkek; a kérdéskör bibliográfiái), a műfajokon belül pedig a szerzői betűrendbe sorolt címleírásokat még külön nyelvi csoportokba (magyar, angol, német, orosz, francia, egyéb) is tagolta. A bibliográfia tájékoztató értékének növelését szolgálják az esetenként alkalmazott címfordítások és annotációk, a lelőhelymegjelölések, valamint azok a közlések, hogy a tárgyalta műben irodalomjegyzék is található. Hasonló célokat szolgál a névmutató után közölt folyóiratlelőhely-mutató, az innováció tárgykörében érdekelt budapesti szakönyvtárakról készített kis kalauz, továbbá az ETO azon szakcsoportjainak felsorolása, amelyekben az

innováció irodalmát keresheti az olvasó. (1983. 173 l.)

Természettudósok, műszaki alkotók, orvosok — már nem élő jeles magyar és külföldi tudósok — munkásságának újabb, 1960 és 1980 közötti irodalmáról adott ki életrajzi bibliográfiát négy Győr-Sopron megyei könyvtár: a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, a Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola könyvtára, a megyei kórház könyvtára, valamint a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem könyvtára. A héttagú szerkesztő csoport által összeállított, 1615 tételes bibliográfia az említett időszakban megjelent magyar nyelvű periodikák cikkei közül válogat, s a leírásokat a tudósok nevének betűrendjében közli úgy,

hogy minden tételnek külön sor-számot ad. A szaklexikonok anyagának kiegészítését célzó, elsősorban a könyvtári tájékoztatás használatára szánt, de a diákok, tanárok és a szakemberek részére is jó segédeszközül szolgáló, körülbelül 250 periodikumot feltáró bibliográfiában — pontosabban: repertóriumban — a keresést szerzői névmutató, valamint olyan szakmutató könnyíti meg, amely a tudósok nevét az általuk művelt szakterületek szerinti csoportosításban is feltünteti. A kiadványt a Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola házi nyomdája sokszorosította. (1983. 137 l.)

Folyóirat-lelőhelyjegyzéket adott ki a *Tatabányai Megyei Könyvtár* 200 példányban, sokszorosításban a megye 21 nagyobb könyvtárának, közgyűjteményének és üzemének 1981—1982-es periodikum-állományáról (1983. 126 l.), valamint a *Központi Múzeumi Igazgatóság* szakkönyvtára a birtokában levő, 1945 után megjelent külföldi szakfolyóiratokról (150 pld., 1983. 19 l.). A két betűrendes felépítésű összeállítás közül a Komárom megyeinek szakmutatója is van.

Babitsról Babitsért címmel és *A Tolna megyei sajtó elfeledett dokumentumai (1898—1941)* alcímmel irodalomtörténeti fontosságú gyűjteményt jelentetett meg a Szekszárdi Megyei Könyvtár a város nagy fiának születési évfordulójára. A 600 példányban, szerény sokszorosításban közreadott mun-

ka összeállítója, *Töttös Gábor*, a könyvtár helytörténete eddig feltáratlan helyi újságok 1900 és 1918, valamint 1933 és 1941 közötti évfolyamaiból 99 dokumentumot tesz közzé, amelyek alapján a kiadványt bevezető csaknem ötven oldalas tanulmányában új megvilágításba helyezi Babits Tolna megyei befogadását, a szülőföld viszonyát költőfiához, figyelmét életének eseményei és művei iránt. A dokumentumok között Babitsnak a most feltárt helyi lapokban megjelent írásai is olvashatók —

néhányuk hasonmásban is. Közülük a legfontosabb a Tolna megyei Hírlap 1936. november 25-i számában megjelent *Ősz és tavasz között* című költemény, amelyről eddig úgy vélték a szakértők, hogy az először az 1937-ben kiadott Babits-kötetben látott napvilágot. A kiadványt név- és helymutatóval is ellátta összeállítója. (1983. 118 l.)

Irodalmi periodikák Somogyban 1960—1980 címmel a *Somogyi Írás* (1960—1963), a *Somogyi Szemle* (1965—1968) és az 1970-ben indult, ma is élő *Somogy* című folyóirat repertóriumát adta ki a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár a *Somogyi bibliográfiák* nevű sorozat 10. köteteként. A 200 példányban, igen szép sokszorosításban kibocsátott repertórium

Pellérdi Gyula munkája, a Somogy megyei irodalmi-kulturális folyóiratok 1959 és 1979 közötti történetét összefoglaló bevezető tanulmányt *Szijártó István* írta. A repertórium a folyóiratok anyagát részben az irodalmi műfajok (vers, elbeszélés, dráma, irodalmi tanulmányok), részben a közlemények tartalma szerint (társadalom és gazdaság, megyetörténet, közoktatás, közművelődés, képzőművészet, zene, színház) tárja fel, a csoportokon belül pedig megjelenésük sorrendjében követik egymást a leírások. A 2886 tételes cikkbibliográfiában való keresést gondosan összeállított mutatórendszer könnyíti meg, amely betűrendes, összevont személynév- és tárgymutatóból, intézménymutatóból és helynévmutatóból áll. (1983. 208 l.)

Gyermekeknek szóló módszertani segédletet több könyvtár állított össze a közelmúltban: a zalaegerszegi **József Attila Városi Könyvtár Szivárvány I.** című, könyvtárosoknak és nevelőknek szánt forгатókönyv-gyűjteménye két fejezetben hat-hat foglalkozásvázlatot közöl úgy, hogy a három szerző, J. Bogatin Mária, K. Horváth Anikó és Sz. Gáll Éva minden foglalkozás leírása után néhány mondatban összegezi az általuk lebonyolított rendezvények tapasztalatait. A forгатókönyvek egyik csoportja *Ismerd meg a könyvtárat* címmel a könyvtárhasználati vetélkedők rendezését könnyíti meg, a másik pedig *Apáról fiúra* címmel mondókákkal, közmondásokkal, szólásokkal, a népköltéssel, népszokásokkal, a néphagyomány török elemeivel, valamint a decemberi és a januári ünnepekkel foglalkozik. (1983. 72 l. Soksz.) — *Barátunk a könyvtár* címmel a tatai **József Attila Megyei Könyvtár** a Komárom megyei úttörőelnökséggel közösen olvasópályázatot hirdetett, amelyen a 7—8. osztályos tanulók úttörőorsei vehetnek részt. A vetélkedőre irodalomjegyzékkel ellátott pályázati füzetet is kiadott a könyvtár. ([1983.] 19 l. Soksz.) — A kurutyáni **November 7. Művelődési Ház könyvtára** az általános iskolások

részére *Könyvtári kislexikon* címmel készítette el és jelentette meg a legfontosabb könyvtári kifejezések magyarázatát tartalmazó betűrendes összeállítását, hogy ezzel is segítse a gyermekek körében szervezett könyvtárhasználati vetélkedők lebonyolítását. (1983. 11 l. Soksz.)

Az oktatástechnológiai fordítások katalógusát második, bővített kiadásban jelentette meg a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ. A katalógus 720 tételben sorolja fel az idegen nyelvekről lefordított és a médiatár állományába bekerült dokumentumokat. A jegyzék betűrendes, a témák szerinti keresést a tételszámokra utaló — s mintegy 210 tárgyszó segítségével összeállított — mutató könnyíti meg, de szerzői indexe is van a kiadványnak. A legtöbb dokumentum az *oktatástechnika, oktatástechnikai eszköz, oktatástechnológia* tárgyszavaknál található, de a könyvtárosokat igen közelről érdeklő *mediaközpont, médiarendszer, médiatár, információs rendszer* tárgyszavaknál is sok fordítás lelhető fel. A *H. Horváth Erzsébet* által összeállított katalógusban felsorolt dokumentumokat bárki helyben vagy postai úton kölcsönözheti, illetve tétítés ellenében xerox-másolatot kérhet az OOK könyvtárától. (1983. 139 l. — 17 Ft.) (T. D.)

A Békéscsabai Megyei Könyvtár bibliofil-műhelyének legújabb, 1983 végén készült terméke **Kass János Rajzok, rézkarcok** című kötet, amely hatodik a könyvtár képzőművészeti kiadványainak sorában, s amely 8 lavirozott tusrajzot, 11 rajzot, valamint 34 rézkarcot tartalmaz a páromdatos életrajzi bevezetés és a művész rövid vallomása után. A *Poesis Hungarica 2.* jelzésű sorozatban legutóbb **Kiss Dénes** költő *Fényből porból* című verseskötete jelent meg 38 költeménnyel. Mindkét kiadvány példányszáma 250.

Tiszafüredi évfordulók címmel minden év végén — a következő esztendőre szóló újévi figyelmességként — a nagyközségi-járási könyvtár (1984. január elsejétől: városi könyvtár) levelezőlap nagyságú, 4—6 oldalas nyomtatvány formájában kiadja a település évfordulónaptárát. Az 1984-es évfordulónaptár hat oldalon 50 egykori helyi eseményről emlékezik meg.

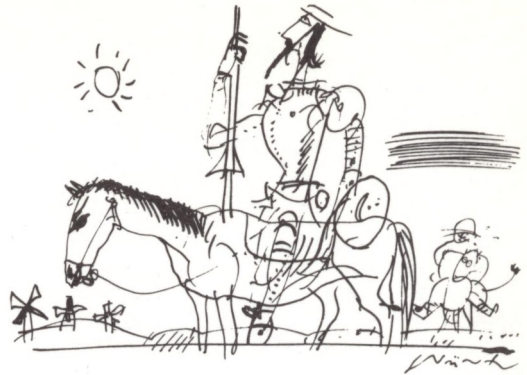
A kémia és a pedagógiai technológia kapcsolatával foglalkozik ismét a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ *Témabibliográfia* című sorozata: a 13. sz. füzet, *Radnai Zsuzsa* összeállítása azonban már számba veszi a megújított kémia tantárgyhoz felhasználható hangos-képes dokumentumokat, diafilmeket, filmeket, transzparenszeket és oktatócsomagokat is. A kiadó ezzel a bibliográfiával a kémiatanárok, oktatástechnológusok módszertani felkészülését és az oktatók munkáját egyaránt jól segíti. A 172 tételes bibliográfiából 73 tétel hangos-képes dokumentumokat ír le, főként olyanokat, melyek már az új tankönyvhöz kapcsolódnak, tehát a legújabb ismereteket tartalmazzák. (1983. 35 l. 4 Ft.) (TD)

Január 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok: *Debreceni Hivogató*. 1984. január (Debreceni Városi Könyv-

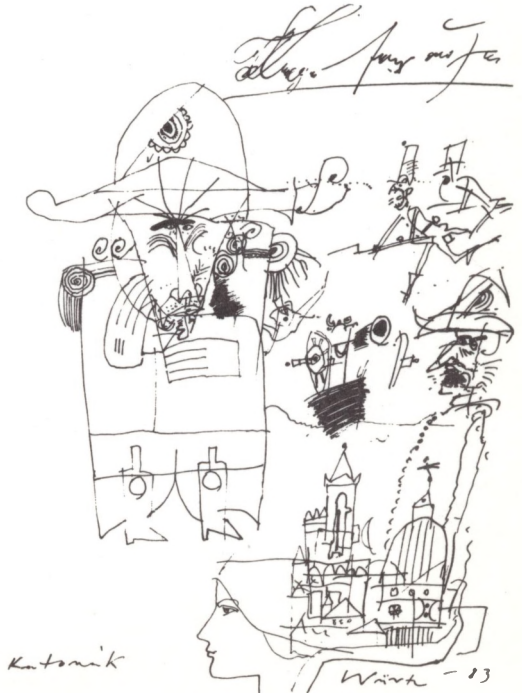
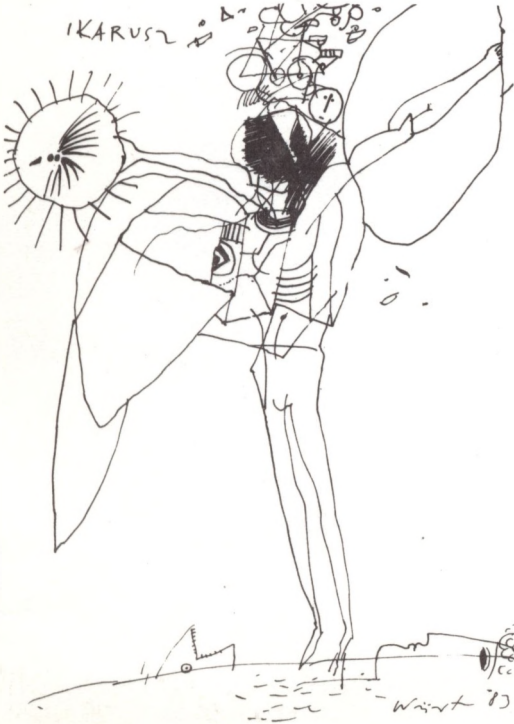
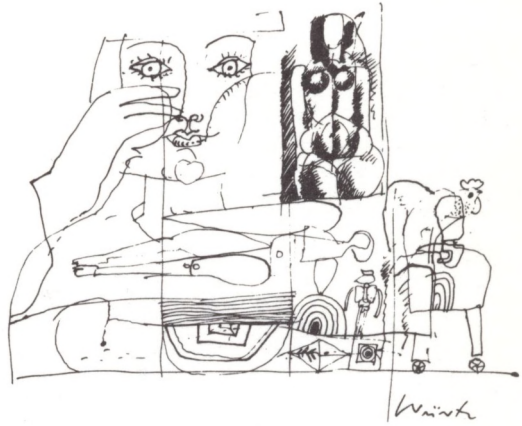
tár); *Eseménynaptár. Módszertani útmutatás, ajánló bibliográfia és kiállítás segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóhoz*. 1984/1. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató. Műszaki és természettudományok*. 1983/1. sz. (Budapesti Műszaki Egyetem, Központi Könyvtár); *Fordítás-gyűjtemény. Tanterv-elméleti tanulmányok* ([A] Testnevelési Főiskola Könyvtára, Szakirodalmi Tájékoztató Szolgálat); *Gazdaságpolitikai Tájékoztató*. 1983/11. sz., november (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Gyapodási jegyzék az 1983/1. negyedév bányászati, vegyipari és kohászati szakirodalmából* (József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya), (ugyanaz a 2., valamint a 3. negyedévről is); *Helyismereti művek. Hajdú-Bihar megye 1982*. (Debreceni Megyei Könyvtár); *Irodalomkutatások. Az általános és a szakirodalmakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke*. 1983. december (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtári Tájékoztató*. 1983/12. sz., december. Melléklete: *Szeressük és védjük madarainkat!* (Nagyközségi és Járási Könyvtár, Edelény); *A Közlekedéstudományi Intézet szakkönyvtárának 1983. első negyedévi gyarapodási jegyzéke* (Közlekedéstudományi Intézet, Közúti Közlekedési Dokumentációs és Tájékoztatósi

Központ), (ugyanaz a második és a harmadik negyedévről is); *KTMF Tájékoztató*. 1983/12. sz., december. Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Győr); *Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéke*. 1983. harmadik negyedév (Országgyűlési Könyvtár); *Műfordítás-bibliográfia. Magyar nyelvű folyóiratokban és napilapokban megjelent szépirodalmi művek analitikus katonjai*. 1982/2. sz. (Állami Gorkij Könyvtár); *OMIKK Híradó*. 1983/11. sz. (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); *Rövid úton. Pedagógiai és közművelődési folyóiratszemle*. 1983/1—2., 1983/3. sz. (Pedagógus Továbbképző Intézet és Filmtár—Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok); *Szakirodalmi Gyorstájékoztató*. 1983/11., 1983/12. sz. ([A] Testnevelési Főiskola Könyvtára, Szakirodalmi Tájékoztató Szolgálat); *A szakszervezeti irodalom cikkbibliográfiája*. 1983. november. (Válogatás) (A Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára, Szombathely); *Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomról*. 1983. november (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára*. 1983. október, 1983/11. sz., november (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára*. 1983/1. sz., január, 1983/2. sz., február, 1983/3. sz., március, 1983/4. sz., április, 1983/5. sz., május, 1983/6. sz., június, 1983/7—8. sz., július—augusztus (József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára* 1983/1. sz., január, 1983/2. sz., február, 1983/3. sz., március, 1983/4. sz., április, 1983/5. sz., május, 1983/6. sz., június, 1983/7—8. sz., július—augusztus, 1983/9. sz., szeptember (Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok); *Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról*. 1983/10. sz. (FSZEK); *Új szerzemények tájékoztatója*. 1983/84. 3. sz. ([A] SZOT Központi Iskola Könyvtára); *Vezetői Információ*. 20. sz., 1983. december 5. (Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Főiskolai Könyvtár, Győr).

WÜRTZ ÁDÁM
grafikáiból
(Cikkünket lásd a 107. oldalon)

A
Falm Colondje

Wink '83